EMEKÇİ-BİRİKİM'in Dr. H. KIVILCIMLI ELEŞTİRİLERİ ÜZERİNE

H. Yılmaz

kıvılcım yayınları

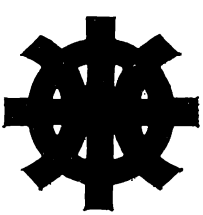

KIVILCIM YAYINEVİ

Nuruosmaniye Caddesi
Garant İş Hanı 36-2/7
Cağaloğlu / İSTANBUL

EMEKCİ BİRİKİM'İN

Dr. Hikmet Kıvılcımlı

ELEŞTİRİLERİ ÜZERİNE

H. Yılmaz

BİRİNCİ BASKI

Dizgi: **Doğuş Matbaası** / Baskı: **Haşmet Matbaası**

KIVILCIM YAYINLARI 2

Emekçi - Birikim'in Dr. Hikmet Kıvılcımlı Eleştirileri Üzerine

H. YILMAZ

Baskı Tarihi : EKİM 1976

ÖNSÖZ YERİNE

«...Böyle bir ortamda iddiasız ortahalli sosyalistlerin, işçilerin, köylülerin, esnafların, aydınların ve hele herşeyi yeni baştan öğrenmek istiyen gençlerimizin kimi konuları anlamayışlarına bir eksiklik gözüyle bakmak ukalalık olur.

«Yüksek sosyalist»lerimize bakın! Hiç birisi kıl kadarcık olsun eksikleri olabileceğini üzerlerine sıçratıyorlar mı? Hepsi birden anadan doğma sosyalizm biliminin topuğuna varılamaz heykelleridirler. Erkekseler: Bıyığını takan STALİN kesiliyor. Kadınsalar: sosyologluk makyajı ile kürsüye fırlıyan dünya güzeli ROZA LÜKSENBURG'tan daha eteğine erişilmez «İdeolokluk» kırıtıyor.

Anladık: bu üstadlardan hayır yok! Çünkü onlar için eleştirinin diyalektiği öldürücüdür. Onlar «sosyalizm» skolasstiğine boğaza dek batmışlar. «Bilimsel Sosyalizm» mezarına gömülmüşler. O düşünce ve davranış ölülerimizi hayırla anmayı sonra gelenlere bırakalım.

Üstadlara karşılık anlamadıklarını açıkça söyleyen öğrencileri var. Yüzümüze karşı, hatta söverek haykıranlar yok mu? İşte bunlardan gerçek sosyalizm için «EKMEK VAR». Onlar babil artığı küçük burjuva bataklığımızda bitmiş genç çiçeklerdir. En zehirlilerinin cevherinden, dozunda kullanılırsa, şifa verici ilaç bulunabilir. Onlar elbet «Anlamıyoruz» demiyeceklerdir. «Anlaşılmıyorsun» diyeceklerdir. Ne yapalım? Küçükburjuva yiğitlerinin yoğurt yiyişleri her zaman böyle olur. «Kadı kızında bile» o kadarcık kusurlarına bakmayacağız gençlerin.

Madem ki sövüşlerinde bile az çok bir düşünce tepkisi yatıyor, ve bir düşünce gerekcesi öne sürüyorlar: demek, kafaları işliyor. Madem ki kafaları işliyor: demek gövdeleri de olumlu davranışlara yakın düşüyor. İnsan oğlunun etlerini, damarlarını, organlarını, organlarını genellikle sinir sistemi içinde beyni yöneltir. Onun için, burjuva psikolojisi bile, insan davranışlarından bir «Force ideomot-

rice» (fikrin kımıldatıcı gücü) bulunduğunu keşfetmiştir. Eskiler: bilmiyenlerden değil, bilmediğini bilmiyenlerden kork, demişler. Anlaşılmıyor diyenler: bilmediklerini bilecek insanlarımızdır. Onlarla konuşabiliriz.

Onların anlamayışları nedir? Anlayışa doğru köprüler kurmaktır. Ya sövüp sayışları nedir? Köprü kuran istihkam birliklerinin kazma kürek gürültüleridir.

Bu bakımdan anlamak uğruna her tekmeyi iyimserce karşılıyoruz. Anlaşılmayan deyimlere onlar için geçiyoruz. Ötekiler, gidebildikleri yere dek yuvarlanacaklar. Ötekilere birşey öğretmek kimsenin ne haddi? Anlamadığını ve anlaşılmadığımızı yüzümüze çarpanlardadır iş. Kuşku yok: anlatmaya mecburuz. Anlatamıyorsak, kabahat bizdedir...»

Dr. HİKMET KIVILCIMLI

EMEKÇİ - BİRİKİM'İN Dr. HİKMET KIVILCIMLI ELEŞTİRİLERİ ÜZERİNE

H. YILMAZ

«70'ne geldim. Hiç bir zaman kendimi beğenemedim. Daima, sonsuz eksiklerimle cenkleşirim. Bir ara çok toyken, kendini beğenenlerin (çürüklerini elle tuttuğum halde) gerçek bir güce dayanmış olabileceklerini sanırdım. Denemelerim çoğaldıkça, kendini beğenmenin bir yaldızlı paravan olduğunu: Arkasında acıklı yoksullukların saklandığını hep gördüm. O zaman Bilimsel Sosyalizmdeki: «Mükemmel adam = ölmüş adam!» gözleminin derinliğine ve sağlamlığına bir daha sonsuzca inandım.» (Devrim Zorlaması Demokratik Zorlama, Dr. Hikmet Kıvılcımlı; S. 50-51).

12 Mart Beyaz Terör Döneminin ardından, on dört ekim seçimleri sonucu beliren nisbî demokrasi şartlarında Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın düşünce ve davranışlarına karşı, üç belli başlı eleştiri yayınlandı. Bu eleştiriler; «Emekçi», «Birikim» ve «İlke» dergilerinde yer aldı.

Gönül isterdi ki bu eleştiriler, Kıvılcımlının sağlığında yapılmış olsun. O son kitaplarının ön sözlerinde: Onlarca yıllık bir ömür kaplamış araştırmaları ve bunların teorik-pratik sonuçlarının; susuş komplosuyla boğulmasından; dediko-

duyla alaya alınmasından; «bir zindan kuyusunun duvarına vurulan yumruk gibi» yankısız kalışlarından söz eder.

Yazdıklarını tekzip edecek ciddi bir etütle eleştirildiğini göremeden öldü.

Sağlığında, onu eleştirme cesareti gösteremeyenler; yandan yırtmaçlı sahip çıkanlar, göçüp gitmesinden sonra bir tavır değişikliği gösterdiler. Çünkü: meydan boş kalmıştı. O teoriye sahip çıkıp, bayrağı elden düşürmemeğe çalışanlar nasıl olsa «dünkü çocuklar»dı. Teori ve pratikleri sınırlıydı. Hiç birisi Kıvılcımlı gibi cevap veremezdi. İster istemez teoriyi, toyca savunma durumuna düşerek rezil edebilirlerdi. İstedikleri kadar «iyi niyetli» olsunlardı. Sonuç, değişmezdi. Cehennemin yolları iyi niyet taşlarıyla döşenmemişmiydi.

«Bir teoriyi toyca savunmak: onu rezil etmenen en kestirme yoludur» der Lenin. Evet, bu duruma düşmekten çekiniyoruz. Bu nedenle keşke eleştiriler onun sağlığında çıksaydı diyoruz. Fakat savaşın kuralıdır: Savaşta çoğu kez rakibin dikte ettirdiği şartlarda dövüşmek zorunda kalınır.

Bu nedenle: toyca olsa da olmasa da, yazmak şart oldu.

Kıvılcımlı'nın sağlığında CİA'cı Sosyalist »kıykuyruk cici beyciklerimiz» «Ak Aydınlık»larda bir eleştiri yayınladılar. O dönem yayınlanan «Sosyalist» gazetesinde «CİA Sosyalizmi Tarih Kalpazanları» ve «CİA Sosyalizmi Nasıl Yapılır» başlıkları altında, bunlara boylarının ölçüsünü aldıran gerekli cevaplar verildi. Artık günümüz Türkiye'sinde bu «sosyalizm çakalları»nın ne olup olmadıkları hakkında kimsenin kuşkusu kalmadı. Provakasyon denemeleri gün gibi açığa çıkıverdi. O salon beyciklerinin eleştirilerine bizim burada söyleyeceğimiz bir şey yok.

TSİP'in sözcülüğünü yapan «İlke» dergisinin eleştirisine gelince:

Eleştiri özünde Murat Belge'nin «Birikim»de yayınlanan eleştirinin benzeri nitelikte. Özellikle tarih tezi ve üretici güçler eleştirisi hemen hemen aynı. Ancak, yazılış gerek-

çesi ve eleştirinin yayınlanmasından elde ettiği sonuçlar bakımından farklı. Ayrıca eleştirinin ikinci bölümünü yayınlayacaklarını belirtiyorlar. Bu nedenle «İlke»nin eleştirisine verilen cevabı yayınlanmasını düşündüğümüz «TSİP eleştirisi» çerçevesinde ele almayı uygun gördük.

«Millî Demokratik Devrim» tezi şampiyonluğu yapan Mihri Belli, 12 Mart öncesi «Al-Aydınlık» sayfalarında yazıyordu. 14 Ekim sonrası Emekçi sayfalarını süsledi. «Emekçi» dergisinde yer alan eleştirinin V. P. programına yönelik bölümlerine cevap vermeyi uygun gördük. Çünkü: Diğer bölümler «Devrim Zorlaması Demokratik Zortlama» kitabında Dr. Hikmet Kıvılcımlı tarafından enine boyuna eleştirilmişti. Bizim onları tekrar etmemiz hem boşu boşuna yazının hacmini büyütecek hem de okurlarımıza bıkkınlık getirecektir. Hele hele küfürlere yönelik bölümleri cevaplamak «Emekçi» yazarının düzeyine düşmek olurdu.

Bu eleştirinin ardına «Emekçi» yazarına belki aydınlatırız düşüncesiyle ve eleştiriyle direk ilişkisi olması bakımından Bilimcil Sosyalizmin «ilk elinden» çıkmış iki makaleyi koymak görev oldu.

Son bölüm de Türkiye Solu'nun son mehdisi, eleştirmen Murat Belge'nin *Marksizm'e kılıç çekişini* cevapladık.

Marx Engels insanı birbirinden ayırmaya çalışanlara ise en iyi cevabı gine Engels veriyordu. O nedenle Engels'in üç mektubunu, eleştirilerin sonuna koymadan edemedik.

«VATAN PARTİSİ PROGRAM ELEŞTİRİSİ»NİN ELEŞTİRİSİ

GİRİŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SINIFININ ASGARİ TALEPLERİ: V. P. PROGRAMI

Emekçi Dergisinin Kasım 1974 tarihli 1. sayısında Vatan Partisi Programı'nın bir eleştirisi yayınlandı. Aşağıda okuyacağınız çalışma bu eleştiriye bir cevap olacaktır. Eleştirinin eleştirisine girmeden önce Programın bazı özelliklerinden söz etmek, okuyucuya program hakkında bir fikir vermesi bakımından yararlı olacaktır.

V. P. Programı 1954 tarihini taşımakla birlikte, onun gelenekçil kökleri 1919'lara ve ilk taslakları 1930'lara kadar gider. Program «*yarım asrı bulan geçmişimiz*» dediğimiz şeyin mantıkî sonucudur. Bu olgu kavranılmadığı sürece olaylar kafamızda anarşiden kurtulup, sistemleşip, aydınlığa kavuşamaz.

1930'larda yayınlanan «*Demokrasi: Bugünkü Türkiye Ekonomi Politikası*» adlı etüd V. P. Programının ilk şeklidir denebilir. Şöyle bir soru akla gelebilir: «Şimdi 1976 yılındayız, kökleri 1930'lara giden bir program bu günün ihtiyaçlarına cevap verebilir mi?» Evet, verebilir. Çünkü, geçen yıllarda Türkiye'nin ekonomi, politika, sınıf ilişki ve çelişkilerinde köklü, nitel bir değişme olmamıştır. 40 yıldan beri hâlâ demokratik bir devrimi, Kıvılcımlı'nın deyişiyle «*İkinci Kuvayı Milliye*»yi başaramamanın sancıları içindeyiz. Program: bir demokratik devrim programıdır.

Bu programı okuyan pek çok kişi, özellikle kitle bağlarından yoksun aydınlar onun yumuşak diline bakıp «Bilimcil Sosyalizme uygun» bir program olduğunu kavrıyamazlar. Bu görünüşe aldanmaktır. Gerçekte program: Bilimcil Sosyalizm'in Türkiye Toplumu'na yaratıcı bir şekilde uygulanmasıdır.

Bu programın öz ve biçimce klasikleşmiş programlarda pek görülmeyen ya da az görülen katkıları da vardır. Bunların bir kaçından kısaca söz edelim.

Klasikleşmiş programlarda çoğu kez sadece taleplerle yetinilir. V. P. Programında her talep, o talebi gerçekleştirebilecek ÖRGÜT BİÇİM ve PAROLALARI ile birlikte verilir.

Program organik bir bütündür. Eklektik değildir. Biraz açalım. Örneğin Alt Yapı son duruşmada Üst Yapıyı belirler. Bu, işin alfabesi. Şimdi, bir programda üst yapıya ilişkin talepler, alt yapıya, kısaca ekonomiye ilişkin taleplerin iki-üç katı yer tutuyorsa: en azından bu nicelik ve biçim bile programın toplumun organik bütünlüğünü gereğince yansıtmadığını gösterir. İşte V. P. Programında bu anlamda nicel olarak, biçim olarak organik bir bütünlüğün yanı sıra, nitelik yani taleplerin özü bakımından da aynı bütünlüğü görebiliriz. Bunu da şöyle bir benzetmeyle açıklamaya çalışalım:

Eski Divan Edebiyatında beyitlerle yazılan bir tür şiir vardır. Bu şiirlerde her beyit kendi başına bağımsız olarak bir anlam taşır, beyitlerden bir ikisini çakarsanız, ya da yerlerini değiştirseniz şiirin bütün olarak anlamında bir eksiklik bir değişiklik farkedilemez bile. Ama, mesela modern şiirde bir tek sözcüğü değiştirmek, bir mısrayı atlamak şiire bütün anlamını kaybettirebilir. Her sözcük birbirine ve şiirin bütününe bağlıdır. Benzer şekilde V. P. Programından da bir talebi çıkarsanız ya da değiştirseniz hemen sırıtır, eğreti durur. V. P. Programı bir şiire benzer.

V. P. Proğramındaki gerekçelerin de bazı özellikleri vardır. Ve gerekçeler şimdiye kadar yanlış değerlendirmelere uğramıştır... Türkiye'de yaygınlaşmış bir gerekçe yazış tarzı var. Bu da başlıca iki özellik gösteriyor:

a) Genellikle bir partinin varlık gerekçesiyle, program gerekçesi birbirine karıştırılmaktadır. Program gerekçesi olarak yazılanların çoğu bir program gerekçesinden çok, parti gerekçesine benzemektedir. Fakat kesin olarak bir parti gerekçesi de denemez, ikisi arası bir metindir.

b) Bu gerekçelerde programdan önce, ayrı bir bölüm halinde epey akademik bir dille yazılmış tahliller olur. Bu da ister istemez belli bir teorik düzeye ulaşmış kişilerin anlıyacağı bir metin olur. Programı açıklayıcı, bölümler arasında bağlantı sağlayıcı bir fonksiyon yüklenmez.

V. P. Programında ise:

a) Programın gerekçesi, programa tâbidir ve ayrı bir bölüm oluşturmaz. Bölümlerden veya taleplerden önce kısa metinler şeklinde yer alır. Bu biçim özelliği sayesinde program aynı zamanda bilinçlendirici aydınlatıcı eğitici bir fonksiyon da görür.

b) Gerekçe, son derece somut örnekler ve alıntılara dayanır. En akademik konuları bile hayatın örnekleriyle politik sorunların pek yabancısı olmıyan herhangi bir emekçinin anlıyacağı bir şekilde koyar.

Program hakkındaki bu kısa açıklamalardan sonra, «Eleştiri»nin eleştirisine girebiliriz.

GENEL ELEŞTİRİ

Bir programın ciddi bir eleştirisinin nasıl olması gerektiğini gösteren örnekler ustalarda var. Marx'ın Gothe Programı'nın eleştirisi, Engels'in Erfurt Programını eleştirisi, Lenin'in Iskra'yı çıkarırken kaleme aldığı R.S.D.İ.P. Program

Taslağı'na ilişkin eleştirileri klasik örneklerdir. Bütün bu eleştirilerde ortak olan yan: programın madde madde ve bütün olarak ele alınmasıdır. Eleştiriler oradan buradan seçilmiş bir iki maddeye değilde, her bir maddeye ayrı ayrı ve her maddenin bütün içindeki anlamı kollanarak yapılır. Emekçi'nin eleştirisinde ise: ne böyle bir metod, ne de böyle bir kaygı güdülmüyor.

Eleştiri 13,5 sayfa kadar tutuyor. Bu 13,5 sayfanın hemen hemen yarısı gerekçelerin seçilmiş bir iki örneğine; geri kalan yarısı da, programın bütününden tecrit edilmiş taleplerin bazılarına veya Tüzüğün birinci maddesine (ki bu madde genel bir program özetidir) yöneliktir.

Örneğin Programın 1. paragrafının eleştirisi 3,5 sayfa tutar, ama öte yandan işçilere, köylülere, eski devlet cihazının tasfiyesine yönelik taleplere bir kelime ile bile dokunulmaz.

Yazar eleştirinin bu çürük biçim ve metoduna az çok mantıkî bir görünüm kazandırmak için: sanki programı önemsemiyormuş (Ki bu onun önemini kavramadığını gösterir) gibi bir hava veriyor. Gerçekte ise, böyle yapmasaydı her talebi gerçek anlamı ile ele alsaydı ya da bu anlamı kavrama kaygısı gütseydi, taleplere demagojik anlamlar yüklemeseydi, programın önü ardını tutar bir eleştirisini yapabileceği yerini bulamazdı.

Eleştirinin bu özelliği ister istemez cevabı da etkileyecektir. Cevap eleştiriye bağlı olacağından konu programın somut taleplerinden epeyce uzaklaşacaktır.

ELEŞTİRİNİN ANELİTİK ELEŞTİRİSİ
AMERİKA KONUSU

Eleştiri'nin ilk ve en uzun bölümü Programın birinci paragrafına yönelik. Önce bu paragrafı olduğu gibi aktaralım.

«*Vatanımızın 'Amerika' derecesinde yüksek teknikli me-*

deniyet kurmasından bahsediliyor. Lâkin, bir şey unutuluyor: Amerika'yı Amerika yapan hız, Amerikalıların 90 yıl önce köleliği kaldırmak uğruna vatandaş harbini göze alabilmeleriyle, yani, keskin hürriyet kavgası ile başlamıştır. Ve şu üç sebeple gelişmitir. 1 — Devletin kırtasiyeci ve askerci olmayışı, (Tam demokrasi) 2 — Derebey artıklarının yok edilmesi (Toprak reformu), 3 — Sanayi sermayesinin ötekilerden üstün olması (Teknik yaratıcılığı).»

Bu paragrafta anlatılmak istenen nedir?.. Önce, şu gerilikten kurtulmamız; yüksek teknikli modern bir medeniyet seviyesine ulaşmamız mı isteniyor? Önce, derebey kalıntılarını kökünden kazımak için icabında sivil savaşı göze almak; bürokratik, askercil, baskıcı (Pahalı) devlet cihazını tasfiye etmek; toprak reformu yapmak, ve ağır sanayie öncelik vermek; bütün bunları başarabilmek için de başta işçi sınıfımız olmak üzere üretmen yığınlara dayanmak; onların girişim, örgüt ve kontrolleriyle hareket etmek zorunludur. Bu talebin sosyalist teorideki karşılığı «demokratik devrim»dir.

Fakat, paragraftaki «Amerika» sözü kafaları çok karıştırıyor. İlerde görüleceği gibi Amerika benzetmesi önce teoriye uygun olmakla birlikte, biçimce başka bir benzetmeye baş vurulamaz mıydı? Evet vurulabilirdi. Fakat Amerika benzetmesine baş vurulmasının sebebini özellikle ellilerdeki politika edebiyatımızda aramak gerekir.

İyi bilinir, 1950'lerde Türkiye'de bir Amerika demagojisi yaygındı, körükörüne bir Amerikan hayranlığı, Türkiye'yi *«küçük Amerika»* yapma hedefleri vardı. Bu benzetmeyle, Amerika demagojisine baş vuran bezirgan politikacıların içyüzleri onların demokrasi düşmanı oldukları, demokrasi demagojisi yaptıkları göze batırılmaya çalışılıyor. Öte yandan bu benzetmeden, Amerika gibi kapitalist yolu izleyip Amerika gibi emperyalist olalım şeklinde bir anlam da çıkmaz. Göze batırılmak istenen klasik burjuva anlamda bile bir demokrasiden ne kadar uzak olduğumuzdur.

Emekçi'nin bu paragrafa ilişkin eleştirilerine gelince:

«Amerika'yı Amerika yapan, yani bu ülkeyi dünyanın en zengin; en güçlü emperyalist ülkesi yapan şey, burada iddia edildiği gibi ne «Tam demokrasi»dir, ne de «Toprak reformu» dur. Amerika'yı en zengin, engüçlü emperyalist ülke yapan şey, herşeyden önce bu ülkenin, tarihi ve coğrafi şartları gereği, dünya halklarını sömürmede öteki emperyalist ülkelerden baskın çıkmasıdır. Linç töresinin hüküm sürdüğü bir ülke olan Amerika, tarihi boyunca hiçbir zaman, burjuva anlamıyla dahil «tam» bir demokrasiyi, gerçek bir toprak reformunu tanımamıştır.»

Bu alıntıda, *«Amerika'yı en zengin en güçlü emperyalist ülke yapan»* sebep: *«tarihi çoğrafi şartlar»* diye ne olduğu belirsiz, soyut olaylara bağlanıyor. *«Tarihi»* sözcüğüyle geçiştirilen sebepler somut tarihte hangi özelliklerdir?.. Olmadığı iddia edilen *«burjuva anlamıyla dahi!.. tam' bir demokrasi»* ve *«toprak reformu»* dur. Elbette bütün bunlar 19. yüzyıl Amerika'sı için söz konusudur.

Ayrıntılarıyla görelim:

«(...) Amerika tarihi boyunca hiçbir zaman burjuva anlamıyla dahi «tam» bir demokrasiyi (...) tanımamıştır.

Lenin, *«Amerika Birleşik Devletlerinde Kapitalizm Ve Tarım»* (Toprak Meseleleri s. 79) başlıklı yazısında aynen şöyle yazıyor:

«Modern kapitalizmin önde gelen ülkesi, modern tarımın sosyal ekonomi yapısının ve evriminin incelenmesi bakımından özellikle ilgi çekicidir. Amerika Birleşik Devletleri, 19. yüzyılın başlarında, kapitalizmin gelişmesindeki hız bakımından, hali hazırda sağlanmış yüksek gelir düzeyi bakımından ve halk yığınlarının siyasi özgürlük derecesi [biz çizdik] ve kültürel düzeyi bakımından en ileri ülkedir. Gerçekten bu ülke, birçok bakımlardan burjuva uygarlığının modeli ve idealidir.»

Aşağıdaki cümleler, Engels'in 1891 deki Erfurt Program Tasarısının Eleştirisi'nden alınmıştır:

«Halk temsilcilerinin bütün iktidarı ellerinde topladıkları ülkelerde, anayasa gereğince, ulusun çoğunluğu seni desteklediğçe, herşeyi yapabileceğin ülkelerde, Fransa ve Amerika gibi demokratik cumhuriyetlerde...»

«Demek ki, tek bir cumhuriyet: Ama 1798'de kurulmuş olan imparatorluğun imparatorsuz şekli olan bu günün Fransız Cumhuriyeti anlamında değil. 1792'den 1798'e kadar her Fransız vilayeti, her belediye, Amerikan modeline uygun olarak kendi yönetimine sahip bulundu, bize de böyle bir şey lâzım. Böyle bir özerklik nasıl örgütlenebilir ve bürokrasisiz nasıl edilebilir. Amerika ve Fransız Cumhuriyeti bunun nasıl olacağını bize gösterdi» (Gotha, Erfurt Programlarının Eleştirisi s. 110)

Bu alıntılardan sonra ayrı bir yoruma gerek var mı?..

«(...) Amerika, tarihi boyunca, hiçbir zaman, burjuva anlamıyla dahi.(...) gerçek bir toprak reformu tanımamıştır.»

Bu iddia doğru mudur?

«Burjuva anlamıyla toprak feromu» ne demeye gelir? Bu deyimin sınırlarını, ya da belirsizliğini kavramak gerekiyor.

Toprak Reformu, esasen, özü gereği burjuva demokratik bir taleptir. Derebeylik kalıntısı sınıfların ve üretim ilişkilerinin tasfiyesi için yapılır. Gerçekte burjuvazi soyut tarih bakımından toprağın hava gibi, su gibi millet malı olmasından yanadır. Ama somut tarihte toprak mülkiyetine yapılacak bir saldırı, burjuvazinin kendi egemenliğini de tehdit edeceğinden; burjuvazi en devrimci çağında bile, hiç bir zaman *«burjuva anlamıyla dahi»* köklü bir toprak reformunu yapamamıştır. *«Burjuva anlamıyla»* toprak reformlarını somut tarihte ancak proletarya yapabilmiştir.

Burjuvazinin somut tarihte yaptığı en köklü toprak reformu belki de Fransa'da görülür. Kilise ve derebey toprak-

ları köylülere verilmiş veya satılmıştır. Eğer «burjuva anlamıyle» toprak reformundan kasıt burjuvazinin tarihte yapabildiği en köklü toprak reformu ise, Amerika bu örnekler arasında sayılabilir.

Sonuç olarak «*burjuva anlamıyle toprak reformu*» kesin sınırları olan muhtevası belirli bir tanım değildir. Tarihte hiçbir ülkenin burjuvası, burjuva anlamıyla dahi bir toprak reformunu yapmamıştır, ya da her ülkenin kendi burjuvasının ayrı bir «*burjuva anlamında toprak reformu*» vardır.

Amerikanın «*tarihi boyunca*» bir toprak reformu tanıyıp tanımadığına gelince:

Amerika, tarihinde iki aşamalı burjuva devrimine tekabül eden iki toprak reformu tanımıştır. Birincisi Amerikan Bağımsızlık Savaşına, İkincisi İç Savaş'a denk gelir.

Amerika, İngiltere tarafından sömürgeleştirildiği zaman, İngiltere kralları, Yeni Dünya'daki «sahipsiz» «toprakları» İngiliz Lordlarına bol bol bağışlıyordu. «*İngiliz otoriteleri, Amerikan kolonilerini kapitalistleşen İngiltere'nin bir tarım uzantısı yapmak için burada feodal bir rejim kurmak istiyorlardı. Krallar, ellerinde hiçbir şey olmıyan kolonları («zorunlu uşaklar» ya da gerçekte beyaz köleler) kullanan İngiliz aristakratlarına çok geniş toprak parçaları verdiler. Ana ülke, kendisine ucuz hammadde sağlıyan ve önemli vergiler ödeyen Amerikan kolonilerinin ekonomik gelişimini sınırlamayı hedefliyen yasalar empoze ediyordu.*» (Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri ile Mukayeseli Olarak Rusya'da Kapitalizmin Doğuşunun özellikleri, Nikolai DROUJİNİNE: Social Sciences'ten Ürün'ün aralık 1974 sayısınca yapılan iktibas: s. 85)

«*Toprak spekülasyonu yapan ve toprakları kiraya veren zenginlerin elinde çok büyük toprakların oluşmasına paralel olarak, squatter hareketi de doğdu. Squatterler, elinde hiçbir şey olmayan kolonlar olup yasal bir mülkiyet unvanı ol-*

maksızın keşfedilmemiş topraklar üzerine yerleşmekte ve böylece küçük tarım alanları açmaktaydılar.» (A.Y. s. 85-86)

Bu hareketin yaptıklarına *fiili* ve tabandan bir toprak reformu da denebilir.

«*Bağımsızlık Savaşı, Kuzey Devletlerinde köleliği ortadan kaldıran, İngiliz aristokratlarının topraklarını ulusallaştıran, işgal edilmiş toprakları dağıtan ve satan bir burjuva devrimi olmuştur. Zengin tabakaların zorlu direncine rağmen, yeni devlet 1841 yılında «squatteizm»i resmen onaylamıştır.* (s.y. s. 86).

Görüldüğü gibi Bağımsızlık Savaşı sürecinde.

1) Kralın İngiliz derebeylerine bağışladığı topraklar millileştirilmiş, kolonlara dağıtılmış veya satılmıştır.

2) Kolonların, Kralların otoritesini tanımıyarak bileğinin hakkına ele geçirdikleri topraklarda, hiçbir yasaya dayanmayan küçük çiftlikler kurmaları, bu fiili ve tabandan toprak reformu yasal olarak benimsenmiştir.

Bütün bu tedbirler «*burjuva anlamda*» bir toprak reformundan başka nedir ki!..

İkinci toprak reformu sanayici Kuzey ile Köleci Güney arasındaki *savaşın en kızgın anında* kanunlaşır.

«*Fakat Amerikan kapitalizmi tarafından gerçekleştirilen ilerlemeler ne kadar büyükse, sanayici Kuzey ile Köleci Güney arasındaki ekonomik ilişkiler de o kadar keskindi. Kölecilik iç pazarın oluşmasına ayak bağı oluyor, plantasyonlar da emeğin üretkenliğini azaltıyor ve krizleri yaratıyordu. Zaman zaman köylüler özgürlük için ayaklanıyorlardı; onbinlerce zenci Kuzey ve Batı devletlerine kaçıyor ve buralarda ekilmemiş bölgelere yerleşiyordu. Köleciliğin ortadan kaldırılması sorunu birinci plana çıkmış ve bu durum 19. yüzyılın 60 yıllarında Kuzey ve Güney arasında iç savaşa yol açmıştı. Bu iç savaş, içeriği ve sonuçları ile ikinci bir burjuva devrimidir. Savaşın en kızgın olduğu dönemde Federal hükümet, yoksul çiftçilerin sömürgeleştirilen bölgelerde işlet-*

meye açılmamış topraklara vergi ödemeksizin yerleşmelerini sağlıyan «homestead» yasasını ilan etmiştir. Kuzeylilerin zaferi köleciliği ortadan kaldırdı, ve zencilerin hukuksal eşitliğini sağladı. Alınan tedbirler geçmişin bütün kalıntılarını ortadan kaldırmamakla beraber, Birleşik Devletlerin kapitalist gelişimine büyük etkide bulunmuştur. Güneyin yeniden inşaası sürecinde büyük topraklar parçalanmakla ve köleciliğin en gayretli taraftarları ortadan kaldırılmakla beraber, zenciler, gerçek eşitliğe kavuşmamışlardı; zencilerin büyük çoğunluğu aynı büyük plantasyon sahiplerinin toprakları üzerinde yarıcı olmuşlardı. Buna paralel olarak burjuva rekabeti, küçük çiftliklerin büyük kapitalist işletmeler oluşturmaları yönünde konsantrasyon sürecini başlatmıştı.» (a.y. s. 87).

Bu araştırmadan da anlaşılacağı gibi Amerika «*burjuva anlamda*» bir toprak reformu tanımıştır. Ve ilerici kapitalist ülkeler içinde bile böyle bir toprak reformu tanıyan birkaç ülkeden biridir.

Amerikan iç savaşı yıllarında faaliyete başlıyan Birinci Enternasyonal, Kuzey'i desteklemiş. Öte yandan Kuzeyin zaferini daha köklü tedbirlerle pekiştirmesi için propaganda yapmıştır. Kuzey-Güney savaşında Kuzeyin zaferinin ilerici yönü unutulamaz. Emekçi Dergisi ise bugün Türkiye'deki Anti-emperyalizmle adeta içiçe olan Anti-Amerikan duyguları tahrik edip sömürerek, bu ilerici yönü unutturmaya es geçmeye çalışmaktadır. Eğer zaferi Güney kazansaydı bunun Amerika ve Avrupa'daki sonuçlarının ne kadar gerici olacağını gözden kaçırmaktadır.

1. Enternasyonal tarafından A. Linkoln'ün yeniden başkan seçilmesi dolayısıyla yollanan, Marx'ın kaleme aldığı şu metin Emekçi Dergisinin problemi nasıl çarpıttığını göze batırır.

«*Efendim;*

Büyük çoğunlukla yeniden seçilmenizden dolayı Ameri-

kan halkını kutlarız. İlk seçilmenizin ihtiyatlı parolası köleci iktidara direnme olduysa, yeniden seçilmenizin muzaffer savaş narası Köleciliğe Ölüm'dür.

Muazzam Amerikan mücadelesinin başlamasıyla birlikte, Avrupa işçileri içgüdüsel olarak, yıldızlı bayrağın kendi sınıflarının kaderini taşıdığını hissettiler.

Topraklar uğruna girişilen ve korkunç destanı başlatan yarışma, muazzam bakir toprakların göçmenin emeğine karılık mı, yoksa kölecinin serserisine fahişelik mi edeceğini belirlemek için değil miydi?»

Emekçi Dergisi Amerikan iç savaşının ilerici yönünü küçümsemekte onun anlamını çarpıtmaktadır. Bunu da şöyle bir «mantık»la yapmaya çalışmakta:

1) Amerika'nın tarihinde hiçbir zaman feodalizmi tanımadığı iddia edilmekte,

2) Bunun sonucu olarak da iç savaşın özünde derebeyliğe karşı niteliği görülmemekte,

3) Bütün bunlar inkar edilince de Amerika'yı dünyanın en ilerici en büyük ülkesi yapan şeyin ne olduğu izah edilmemekte, mecburen son derece belirsiz, «*tarihi ve coğrafi özellikler*» deyiminde mantıkî bir tutamak aramakta.

Şimdi, Emekçi Dergisinin bu işi nasıl yaptığını kendi dilinden somut olarak izleyelim:

1) «Kıvılcımlı, Amerikan iç savaşı sonucunun «derebey artıklarının yok edilmesi (Toprak reformu)» olduğunu söylerken tarihin herkesce bilinmesi gereken bu gerçeklerinden habersiz görünüyor (...). Kuzey Amerika Kıtası hiçbir zaman bir feodalizm tanımamıştır ki, onun artıkları yok edilebilsin(...)»

Emekçi'nin bu iddiası yeni değildir. Diyalektik ve metafizik mantıklar arasındaki mücadele sürdüğü sürece de benzer iddialarla sık sık karşılaşılacaktır. Çünkü metafizik mantık, olayları klişelere uydurmaya çalışır. Çünkü feodalizm deyince akla Batı ortaçağının senyörlü, serfli, şatolu

klasik tipi gelmektedir. Bu demir yatağa sığmıyan her olay anlaşılmaz kalmaya mahkumdur.

Yarım asır kadar önce hemen hemen aynı sözcüklerle aynı iddiada bulunan liberal bir ekonomiste karşı Lenin şöyle diyor:

«Bay Himmer şunları yazıyor: «Amerika Birleşik Devletleri feodalizmi hiç tanımamış onun hiçbir iktisadi kalıntısına sahip olmıyan bir ülkedir.»(...) Bu iddia gerçekle taban tabana zıttır: Çünkü köleliğin kalıntıları, feodalizmin benzer kalıntılarından hiçbir şekilde farklı değildir.»

Emekçi'nin iddialarına yarım asırdan fazla bir zaman önce Lenin gereken cevabı vermiş, Fakat Emekçi bu iddiasını Marx'tan aldığı bir paragrafla «kanıtlamaya» çalışıyor. Aşağıya aktarılacak olan Marx'tan yapılmış bu alıntı, bizi Amerika tarihinin daha eski devirlerine götüreceği, program konusundan epeyce uzaklaşacağımız gerçek olmakla birlikte yine de ele alınması gereken bir konudur.

«Daha geçen yüzyılın ilk yarısında Marks ve Engels, Kuzey Amerika toplumunun bir feodalite aşamasından geçmeyişini şöyle açıklamaktadır:

«(...) gelişmiş bir tarihi döneme birden bire giren Kuzey Amerika gibi ülkelerde, gelişme hızlı olur. Böyle ülkelerde, oraya yerleşen ve eski ülkenin ihtiyaçlarına aykırı düşen değişim tarzları yüzünden yeni ülkeye gelmiş bulunan bireylerden gayrı doğal önkoşullar yoktur. Demek ki bu ülkeler, eski dünyanın en çok evrime uğramış bireyleriyle ve dolayısiyle de bu bireylere uyan en gelişmiş değişim tarzıyla, hatta bu değişim sistemi eski dünyaya egemen olmadan önce işe başlamaktadırlar. (K. Marks ve F. Engels, Feuerbach, L'opposition de Conception Materialiste et İdealiste.

Dikkat edilirse görülecektir. Emekçi'nin Marx'tan yaptığı bu alıntıdan Amerika'da derebeylik kalıntılarının, etkilerinin olmıyacağı gibi bir anlam çıkmaz. Emekçi'nin karış-

tırdığı, derebeylik aşamasının var olmasıyla, derebeylik etkileri ve bunların kalıntılarının var olmasıdır. Gerçekten Amerika egemen üretim ilişkileri olarak derebeyliği tanımamıştır ya da derebeylik egemenliği mevzîî kalmıştır. Ama, Eski Dünya'nın gerçekliği «en çok evrime uğramış bireyler» ve bunlara uygun «gelişmiş değişim tarzı» kadar, geri değişim tarzını da içerir. Ve bu geri değişim tarzının etkileri en azından Kralın Lordlara verdiği büyük toprakların mülkiyet belgeleriyle Yeni Dünya'da görülmüştür. Özetlenirse, derebeylik aşamasının bulunmaması, derebeylik etkileri ve kalıntılarının bulunamıyacağı anlamını içermez. Bu nedenle Marx'tan yapılan alıntı Emekçi'nin iddialarına bir kanıt teşkil etmez.

Yukardaki alıntıda Marksın genel bir kanun şeklinde formüle ettiği prose: Somut tarihten çıkarılmıştır, ve bu proseyi somut tarihte kısaca ele almak, konumuzla doğrudan ilişkili olmasa da «Tarih Tezi» hakkındaki spekülasyonlara kısaca değinmek bakımından yararlı olacaktır.

Biliyoruz, Latin (Orta-Güney) Amerika ile Kuzey Amerika çok ayrı bir gelişim göstermişlerdir. Her iki kıta da «*Gelişmiş bir tarihi döneme birden bire*» girmelerine rağmen, neden birisi sanayi ülkesi olabilmiş, diğeri hala onun sömürgesidir. Bunu Yeni Dünya'ya gelen bireylerin sosyal karakterlerinde aramamız gerekiyor. Çünkü: «*Yeni ülkeye gelmiş bireylerden gayrı doğal önkoşul yoktur*».

Demek ki, Güney Amerika nasıl geri bir yarı sömürge, Kuzey Amerika nasıl bir Emperyalist olmuş?.. Bu gelişimin tarihi köklerini kavramak için o ülkelere gelen muhacir insanlara (bireylere) dayanmak gerekiyor.

Somut Tarih'te «*eski ülkenin ihtiyaçlarına aykırı düşen değişim tarzları yüzünden*» *yeni ülkeye gelenler kimlerdir?.. «Eski Dünya'nın en çok evrime uğramış bireyleri* «kimlerdir.

Kuzey Amerika'ya ilk gelenler İngiltere'de gericiliğin

baskısından kaçan Püritenler ve Qaker'lerdir. Bunlar mezhep isimleri. O zaman bu mezheplerin neyi ifade ettiğini, hangi saiklerin etkisiyle ortaya çıktığını da anlamak gerekiyor.

Mezhepler orta çağın siyasi partileridir. Ve burjuvazi derebeyliğe karşı çıkarken ilk muhalefetini bizzat derebeyliğin kurumları çerçevesinde tarikatler şeklinde örgütlemişti. Hemen hemen bütün halk muhalefeti tarikatlerde örgütlenmişti. İngiltere'de de Püritanlık halk muhalefetinin ilkel sosyalizm gelenekleri üzerinde dini bir biçim altında ortaya çıkmış şeklidir.

«Daha önceleri İskoçya'da (daha barbar bölgelerde H. K.) mutlak iktidar sahibi olan Calvinizm, hemen İngiltere' nin içine işledi. Kilisenin göbeğine demokrasiyi soktu; ne Kralın, ne piskoposların din oteritesini o tanımıyordu; ve nassların ta içlerinde de ciddi değişiklikler yapıyordu. Pahipler Meclisi'nde (Prasbytare) herkes eşitti: Presbyter' ciler adı bundan geliyordu. Özelliği böyle belirtilen Kalyanistlere ve onların yanı başlarında yükselen öteki protestan tarikatlarına genel olarak puritain (tasfiyeci) adı verildi. Henry VIII. bu çeşit tarikatların yükseldiğini görünce hepsini sapıklar, diye koğuşturdu: (Halkı uyarmak değil, kapıkulu yetiştirmek isteyen iktidar H.K.); katolikleri asıyordu, ama püritenleri diri diri ateşte yakıyordu... Püriten uğradığı işkencelere karşı yiğitçe tahammül göstermekle uyandırdığı genel ilgiden başka, (halk gibi) hür ve fakir kalıyordu... (günümüz devrimcileri gibi)»

«İngiltere'de modern kapitalist devrimi o püritenler yapacaklardı.» (İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş: İngiltere, H.K. s. 103).

Görüldüğü gibi Amerika'nın ilk göçmenleri henüz barbar geleneklerini yitirmemiş, kollektif aksiyon yetenekli sosyal devrim müjdecileriydiler.

Öte yandan, Güney (Latin) Amerika'ya gelince: Oraya

yerleşenler İspanyol ve Portekizlilerdi. İngiltere'de bu protestan tarikatlarda örgütlenen halk muhalefeti sosyal devrim yapar, Kuzey Amerika'da ilk kolonilerde bile ilerde Amerikan yasasına kaynaklık edecek ilk meclislerde demokrasiyi yaşarken, İberik yarımadasında, Engizisyon mahkemelerinde, cadı kazanlarında, Sen Bartelmi katliamlarında kurban edilmişler, bütün insancıl ve demokratik öz kazınmıştı. Buralarda «*en çok evrime uğramış bireyler*»in köküne kibrit suyu ekilmişti.

Engels bir roman hakkında yazdığı bir yazıda (tahminen) şöyle der:

«Bir Norveç küçük burjuvası hiçbir zaman serf (toprakbent) olmamıştır. Ve bir Alman küçük burjuvası (Filisteni) karşısında gerçek bir insandır.»

Bunun anlamı şurdur: Norveçli barbarlıktan modern topluma geçebilmiş ve tarihinde şu veya bu şekliyle köleliğin yıkıcı etkilerine maruz kalmamıştır. Ama, Antika medeniyetlerin yüzlerce yıl damgasını vurdukları yerlerin halkına köleliğin izleri öyle sinmiştir ki, onları insanlıktan çıkarmıştır. Norveç veya Almanya yerine İngiltere ve İspanya'yı da koyabiliriz.

Konu biraz dağılmış olmakla birlikte burada görülen nedir? Kıvılcımlı'ya son zamanlarda bir eleştiri yöneltiliyor. «Sübjektif idealist olduğu, Marksizmde insancıl üretici güçler diye bir şeyin olmadığı» iddia ediliyor. Gerek Marx gerek Engels'ten yapılan alıntılar, bu iddiaların ne kadar bayağılaştırılmış olduğunu yeterince kanıtlar. Marx, «bireyler»den bile söz etmekten çekinmiyor.

Kuzey ve Güney Amerika'nın mukayeseli tarihi ayrı bir etüd konusu olabilir. Tekrar yazıya dönülürse: sonuç olarak; Amerika'da «feodalizm» olmadığına dair kanıt olarak öne sürülen paragrafın, somut tarihin bir yönünün genel bir formülasyonu olduğu, derebeyliğin, şu veya bu şekilde etki ve kalıntılarının bulunmadığı anlamına gelemiyeceği açıktır.

Tarih sınıf mücadelelerinin tarihidir. Eğer Amerika'da derebeyliğin, kalıntı ve etkileri yok sayılırsa, bu, giderek Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve İç Savaşının sınıfsal özünü, devrimci özünü şu veya bu şekilde çarpıtmaya karar.

Emekçi Dergisinde, birinci aşama «*Amerikanın hiçbir zaman feodalizmi tanımadığı*» iddiası, mantıki sonucunu izliyerek ikinci aşamada, Amerikan İç Savaşının ilerici özünü inkara, çarpıtmaya, küçümsemeye gidiyor. Bunu başta Amerikanın burjuva anlamıyla dahi toprak reformu ve demokrasiyi tanımadığı iddialarını eleştirirken görmüştük. Tekrara gerek yok.

Yalnız, bugün genellikle burjuva devrimlerinin, özellikle Amerikan İç Savaşının ilerici yönünü unutturmak, onu çarpıtmak bizzat emperyalizmin ideolog ve tarihçilerinin yaptığı bir iştir.

«*16-18. yüzyıllar Avrupa'sında Burjuva Devrimlerinin evrelere ve Bölgelere Gönre İncelenmesi*» başlıklı Ürün'de çıkan bir yazıda, Emperyalizmin tarihçilerinin «*Burjuva devriminin tarihsel rolünü küçültmek ve sosyal ekonomik içeriğini inkar etmek özlemleri*»nden, hatta bu özlemlere dikkati çeken bazı burjuva tarihçilerinin, bir yandan bu özlemleri eleştirirken, öte yandan «*burjuvazinin devrimci geçmişinin parlaklığını silikleştirmek için gösterdiği*» eğilimlerden söz edilir ve bir de örnek verilir:

«*Buna benzer bir eğilim de* (inkara, küçültmeye), *ülkesinin modern tarih bilimi yazarlığının, çok büyük kısmına Konfederal Güneyliler için az ya da çok açık ifade edilen bir sempatinin ve zenci halka karşı duyulan ırkçı önyargıların nüfuz ettiğini kaydeden Amerika'lı tarihçi H. Aphteker' in Birleşik Devletler iç savaşına karşı takındığı tavır da* (silikleştirme) *gözlemlenmektedir.*»

Emekçi'nin Amerikan tarihini ele alışı da bu liberal tarihçiden pek farklı değil. «Soldan» da olsa ister istemez aynı kapıya çıkıyor.

Amerika üzerine bu kadar yeter. Herhalde okuyucu Amerika'yı Amerika yapan şeyin, Emekçi'nin dediği «tarihi ve coğrafi» özelliklerin, burjuva anlamda bir toprak reformu, bir demokrasi ve devrimci savaşlardan geldiğini ve Emekçi'nin demagojisini kavramıştır.

DEMOKRASİ KONUSU

Emekçi'nin bu konudaki eleştirisi, Programın, biçimine ilişkin eleştirilere bağlı olmakla birlikte, biçime ilişkin eleştirilerine ilerde tekrar dönmek üzere, özellikle V. P. Programının demokrasi tanımına karşı yönelttiği eleştiriyi ele almak gerekiyor. V.P. Programının birinci maddesi: «Hürriyetin hedefi: Fakir Halk» parolasıyla şu tanımı yapar:

«Demokrasi: (iki asır evvel yaşamış, Frenk filozofu Condorcet'nin dediği gibi) en kalabalık, en fakir sınıfın maddi, manevî, ruhî, içtimaî, bakımdan iyleşmesi olmalıdır'»

Bu maddeye yöneltilen eleştiri şöyle:

«Sınırdışına, hem de iki asır gerilere gitmenin gereği yoktu. Bizim sahte demokrasinin bütün gerci demagogları seçim nutuklarında buna benzer şeyler söylerler. Hem kimdir bu Condorcet? Burjuva devriminde bile (Büyük Fransız Devrimi sözkonusudur) karşı-devrimci bir tutuma sürüklenmiş ve devrimci terör döneminde atıldığı hapishanede, giyotne gitmemek için, intihar etmiş bir idealist felsefeci; hiç şüphe yok ki, Türkiye proletaryasının siyasi örgütü olma iddiasında olan bir partinin programında adı hiç geçmiyecek biri.»

Görüldüğü gibi eleştiri demokrasi anlayışının özüne pek değinmemekle birlikte yine de bir takım ip uçları veriyor.

Condorcet'in kişiliği hakkında, siyasi görüşleri hakkında biz pek birşey bilmiyoruz. Ve emekçi'nin söylediklerini doğru kabul ediyoruz. Buna rağmen eğer bir sözkonusu doğru bir

fikri, bir gerçeği dile getiriyorsa onu ilk sarfedenin durumu ikinci planda kalır. Çünkü en gerici kişiler bile zaman zaman kendilerini methederken, mert kıptî misali hırsızlıklarını anlatırlar. Ve onların bu sözleri Marksistler için daima verimli bir kaynak ve delil olmuştur. Kaldı ki bu Fransız filozofunda pek böyle bir durum da yok.

Bizim bezirgan politikacıların seçim nutuklarında buna benzer tanımlara bol bol rastlıyabileceğimiz iddiasına gelince. Özellikle izledik ve bu tanıma yaklaşabilecek bir söze raslıyamadık. En demokrat geçinen Ecevit bile Demokrasiyi sadece seçim ve parlamenterizm olarak anlamaktan öteye gidebilmiş değil. Hatta sosyalist bilinen politikacılarımız bile, hatta bizzat Emekçi Dergisiyle adaş Emekçi Partisi bile demokrasi tanımında ne yazık ki bu Frenk filozofundan bile geridir.

Emekçi Dergisinin, «*Sosyalist Parti Sorunu*» başlıklı yazısında şöyle bir demokrasi tanımı var:

«*Her sosyalist, her yurtsever demokrasi uğurna savaşmakla yükümlüdür. Sosyalistler için bu görev somut olarak, sosyalist partinin politika alanında yerini alma uğruna mücadeledir.*»

Bu önermenin mantıkî sonucu nedir? Sosyalist parti politika alanında yerini aldığı an demokrasi bir gerçeklik olur. Eh, bugün beş tane sosyalist parti var. Demokrasi de var!.. Doğru mu? Hayır. Çünkü en fakir, en kalabalık sınıf, gün geçtikçe her bakımdan daha fazla gerilemekte, ezilmekte. Görüldüğü gibi V. P. Programındaki tanım: Demokrasi için çok esaslı bir kriter getirmektedir.

Yine aynı dergide şöyle bir demokrasi tanımı daha var:

«*DEMOKRASİ, ulusu oluşturan bütün sınıfların örgütlü biçimde ve bütün güçleriyle orantılı olarak ülkenin kaderini tayin edebilmesidir.*» Bu tanımda kullanılan tanıma muhtaç kavramları da açıklamak konuyu kısmen aydınlatacaktır.

1) «*Ulusu oluşturan bütün sınıflar*»: Ulusu oluşturan sı-

nıflar arasında ezilen sınıf ve tabakalar kadar, ezen sınıf ve zümreler de vardır. Bu tanım hepsini eşit şartlarda eşit şanslarda imiş gibi ele alarak tamamen soyut, sınıf muhtevasından yoksun bir demokrasi anlayışını sınıflar üstü bir demokrasi anlayışını savunmaktadır. Çünkü somut hayatta iktidardaki sınıf şu veya bu yolla ulusu meydana getiren diğer sınıfların örgütlenmesini engelliyecektir. Sınıf mücadelesi az çok eşit şartlarda hazırlanarak yapılan *sportif bir* yarışma değildir.

«*Güçleriyle orantılı olarak*»: Gücün ölçüsü nedir? Sayı mı Halk kitleleri sayı olarak büyük bir güçtür. Öte yandan küçük burjuvazi çoğu kez işçi sınıfından fazla sayıdadır. Eğer gücün ölçüsü sayı ise iktidarın küçük burjuva olması gerekir. Fakat biliyoruz ki küçük burjuvazi bir tabakalar yığını olduğu için modern sınıflardan birinin peşine takılır. Örgüt ve bilinç düzeyi mi? Hakim sınıflar çıkarlarının bilincinde ve çok iyi örgütlü. O halde güçlerine uygun olarak ülke kaderini tayin ettikleri dolayısıyla da demokrasi olduğu savunulabilir... Ve nihyet bizzat iktidar bir güç kaynağı değil midir?.. Evet, bugün Türkiye'de sınıflar «*güçleriyle orantılı olarak*» ülke kaderini tayin etmektedirler... Bu tanıma göre Türkiye'de bugün demokrasi olduğu rahatlıkla iddia edilebilir. Ve bu iddia tanımın mantığına uygun olacaktır.

Ama V. P. Programındaki tanıma göre bugün Türkiye'de demokrasi olduğu iddia edilemez. Çünkü halk işsizlik ve pahalılık cehenneminde yanmaktadır.

«UCUZ DEVLET» KONUSU

V P. Programı devlet cihazına ilişkin taleplerini «*Ucuz Devlet*» parolasıyla özetler. Emekçi'nin bu parolaya karşı eleştirilerini teker teker ele alalım.

«(...)*V P Programının yukarıya aktarıln ilk paragra-*

fında «Amerika'yı Amerika yapan hız»ın devletin kırtasiyeci ve askeri olmayıp, (tam demokrasi)den ileri geldiği söylenmektedir.(...)

«Amerikan toplumu bir bakıma en kırtasiyeci ve her bakımdan en askerci bir toplumdur.»

Evet, 20. yüzyılın Emperyalist Amerikası öyledir. Yalnız V. P. Programında bu günün Amerikası gibi olalım denmemektedir. İç savaş örnek olarak alındığına göre Türkiye iç savaş öncesi 19. yüzyılın ilk yarısının Amerikasına benzetilmekte ve hedef olarak iç savaştaki gibi derebeyliğin tasfiyesi önerilmektedir. Gerçekten de 19. yüzyılın ilk üç çeyreğinde Amerka dünyanın en az askerci ve bürokratik, en ucuz devlet cihazına sahiptir. Sürekli bir ordusu yoktur. İç savaştaki ordu bile bir gönüllü milis ordusuydu. Devlet memurları seçilirdi. Hatta Marx-Engels Yunker Almanyasında Amerikan devletini örnek olarak gösterirler. Amerikan devlet cihazını, devrim döneminin Fransasına benzetirler.

Gerçekten de tarihte, Fransız devriminde görüldüğü gibi, burjuvazinin devrimci dönemde, derebeyliğe karşı emekçi kitlelerin insiyatif ve yaratıcılığına ihtiyacı olduğu dönemlerde bürokratik ve askeri olmıyan bir devlet cihazıyla yetindiğini gösterir. Burjuvazi derebeylerle ittifaka girdikçe, işçi sınıfı ve halk kitlelerinin devrimci muhalefeti arttıkça, devrimci dönemin bu demokratik devlet cihazını tasfiyeye, eski mutlakiyetçi devlet cihazını restore etmeye yönelir. Bunun en tipik örneği Fransa tarihinde görülür. Fransa böyle bir devleti ancak altı sene kadar tanıyabilmiştir.

Amerika'da ise böyle bir devlet cihazı hemen hemen yüz yıl kadar sürmüş, yirminci yüzyılın arafesinde işçi sınıfı mücadelesinin artması, burjuvazinin büyük toprak sahipleriyle ittifaka girmesi, kapitalizmin rekabetçi aşamadan emperyalist aşamaya girmesiyle birlikte eski devlet cihazı yavaş yavaş değişmiş, bürokratik ve militer bir devlet cihazı haline gelmiştir.

Amerika'da bu demokratik devlet cihazının hemen hemen yüz yıl kadar yaşıyabilmesi bir özelliğidir. Sebepleri özel bir inceleme konusu olabilir. Kısaca, Amerika'da kapitalizmin gelişmesi ölçüsünde olgunlaşmış, burjuvaziyi tehdit edecek bir işçi hareketinin yok denecek kadar zayıf kalması, askeri bakımdan güçlü bir komşu devletin bulunmaması, muazzam bakir toprakların memnuniyetsizler için daima bir umut kapısı olması burjuvazinin uzun süre askerci ve bürokratik bir devlet cihazına gerek duymamasına sebep olmuştur denilebilir. Bu istisnai durumdan dolayı Amerika uzun süre burjuva uygarlığının modeli ve ideali kalmıştır.

Emekçi Dergisi bu örneğin kastettiğini anlamamazlığa getirerek, sanki günümüzün Amerikası örnek veriliyormuş gibi ele alarak bir yığın gereksiz eleştiriler yöneltmektedir. Bu kadarla da kalmamakta, devlet sorununu hiç anlamadığı özellikle «*ucuz devlet*» parolasına yönelttiği eleştirilerde görülmektedir.

«*Tarih boyunca ucuz devlet burjuva liberalizminin sloganı olmuştur. Liberal burjuva bütün alanları özel teşebbüse devretme taraflısı olduğundan, hükümetin hükümet etme alanlarının alabildiğine kısılmasından yanadır. «En iyi hükümet hiç olmıyandır» sözü, liberalizmin bu tutumunu ifade eder. Tabiidir ki, eylem alanı alabildiğine sınırlanan bir devletin masrafları da az olacaktır, böyle bir devlet ucuz devlet olacaktır.*»

«*Ama buna karşılık, sosyalist devlet, ya da sosyalizme yönelmiş bir devlet ucuz devlet olamaz. Çünkü böyle bir devlet, devlet sektörünü mümkün olduğu kadar genişletme ve özel sektörü mümkün olduğu kadar daraltma politikasını uygular. Sosyalist Devlet, pahalı, hem çok pahalı devlettir; çünkü üretimi, hizmetleri o sağlıyacaktır ve bütün alanlarda yatırımları o yapacaktır.*» (s. 75)

Bunları yazan bir Marksist!.. İşe alfabesinden başlamak gerekiyor.

Devlet: bir sınıfın diğer sınıf üzerindeki baskı aracıdır. Tarih boyunca, Sosyalist devlet ortaya çıkıncaya kadar; bütün devletler çok küçük bir azınlığın muazzam yığınlar üzerinde bir baskı aracı olmuştur. Tarih boyunca hakim sınıfların küçük bir azınlık, ezilen sınıfların muazzam bir çoğunluk olmasına rağmen bu küçük azınlık ancak güçlü bir devlet cihazıyla hakimiyetini sürdürebilmiştir. Bu ise pahalı, bürokratik, militer bir devlet cihazını şart koşar. Çünkü baskı altına alınanlar geniş yığınlardır, çoğunluktur. Bunlara karşı yüzlerce, binlerce memur, asker, idareci beslemek, hapishaneler yapmak vs. ister istemez pahalı bir devlet mekanizmasını şart koşar. Hattâ aynı sınıfın çıkarını koruyan farklı biçimlerdeki devletler bile baskı ve zulüm arttığı oranda daha pahalı bir mekanizma haline gelirler. Örneğin: 1860'larda Amerika'daki devlet de bir burjuva devletidir; Almanya, Fransa'daki devlet de bir burjuva devletidir. Ama birisi daha demokrat, daha ucuz bir devlettir; daha az baskıcı, daha az askerci, daha az bürokratik bir devlettir. Ama aynı yılların bir Bismark Almanyası, bir Bonapart Fransasın'daki devlet baskıcı, pahalı, bürokratik, askerci bir devlettir. Bu sadece modern medeniyetler çağı için değil, antika medeniyetler çağında da böyledir.

Örneğin Osmanlı Devleti ilk kurulduğu, ekonomi tabanında dirlik düzeni hakim olduğu sürece daha az baskıcı, daha az bürokratik, daha az pahalıdır. Ama tefeci-bezirgân ilişkiler geliştikçe, derebeylik arttıkça devlet daha fazla baskı yapmış, bu baskıyı yürütebilmek için daha fazla asker, memur vs. beslemiş, daha çok hapishane yapmış dolayısiyle de daha pahalı bir cihaz haline gelmiştir.

Tufeyli, sömürücü azınlıkların devletleri bile, bu azınlığın ihtiyaçları geniş yığınların ihtiyaçlarıyla az çok bir paralellik, bir yakınlık gösterdiği sürece, kitlelere az çok daha genlikli bir hayat sağladığı, patlamaları nispeten amortize edebildiği sürece daha küçük bir baskı mekanizmasıyla

ihtiyacını karşılayabilmiş, buna bağlı olarak da devlet cihazı daha az masraflı, daha az pahalı olmuştur.

Son örnek de Kurtuluş Savaşımızdır. Kurtuluş Savaşı birkaç bin memurla başarıldı. Masraflar, bütçenin % 5'ini (eğer hafızamız yanıltmıyorsa) geçmezdi. Çünkü hareket ilericiydi, halka dayanma durumundaydı, milletin sinmesinde değil başkaldırmasında çıkarı vardı. Ama bugün, milyonları aşan resmî yarı-resmî kapıkulu yığınlarıyla, ordusuyla, polisiyle, hergün Ortaçağ kaleleri gibi yeni yeni yapılan hapishaneleriyle son derece baskıcı, pahalı bir devlet mekanizması vardır. Ve bu devletin masrafları bütçenin yarısından az değildir.

Buraya kadar ele alınanlar azınlığın devletleridir. Ve gördük ki, bu azınlık devletleri bile halkın özgürlükleriyle ters orantılı olarak nispeten pahalı veya ucuz olabilirler.

Sosyalist bir devlet pahalı olabilir mi? Buna ihtiyaç var mı? Yoktur. Çünkü o çoğunluğun devletidir ve küçük bir azınlık üzerinde baskı sözkonusudur. İster istemez, böyle bir devletin daha az masraflı, daha ucuz olacağını bir çocuk bile kavrayabilir.

Bugün, sosyalist ülkelerde askerî harcamalar emperyalistlerin tehdit ve provakasyonlarını boş çıkarmak için biraz yüksek ise de, yine de emperyalistlerden çok daha az masraflıdır.

Öte yandan, sosyalist devlet sosyalizm yerleştikçe, gittikçe daha ucuz, daha az bürokratik bir mekanizma haline gelir. Devletin sırtındaki binbir işi emekçilerin tamamen aşağıdan gelme girişim, örgüt ve denetimlerine bırakır. Örneğin, Sovyetler Birliğinde çeşitli sovyetlere seçilen yöneticilerin sayısı, 4 milyon civarındadır. Bu sovyetlere bağlı çeşitli komisyonlarda çalışanlar 20 milyon kadardır. Ve bu milyonlarca insan aynı zamanda ya fabrikada, ya da kollektif çiftliklerde üretmen olrak çalışmaktadır. Bu milyonlarca insan hazır yiyiciler ordusu değildir. Bölye bir devlet cihazı pahalı olabilir mi?

Devletin pahalılığı devletin üretime yatırdığı sermayeler ile ölçülmez. Çünkü burada üretim sözkonusudur, devletin devlet olarak baskı fonksiyonu değil, Devletin pahalılığı derken her şeyden önce halkın sırtına yüklediği hadsiz —hesapsız kapıkullarını beslemek, teşkilâtlandırmak, eğitmek için vergiler gelir. Devletin fabrikasında çalışan bir işçi ise bir üretmendir, üretmenler üzerinde baskıya yönelik bir kapıkulu değil.

Emekçi dergisi, programdaki «ucuz devlet» parolasını liberal burjuva bir talep olarak nitelerken, bizzat, sosyalist devlete «pahalı» diyerek kendisi liberal burjuvalarla aynı yargıda birleşmiş oluyor.

«ŞUURLU TİCARET» KONUSU

Emekçi dergisi, V.P. Proğramındaki «*Şuurlu ticaret*» parolasının da bir liberal burjuva talep olduğunu iddia ediyor. Gerçekte liberal burjuvazi tabiri caizse şuursuz ticaretten yanadır. «*Bırak yapsın, bırak geçsin*» nedir? Tam büyük balığın küçük balığı yuttuğu rekabet anarşisi değil midir! Kapitalist ekonomide anarşiden, orman kanunundan söz edilebilir, şuurdan değil.

Kaldı ki, tekelcilik öncesi dönemde burjuvazi rantiye banker, diğer kapitalistler ve işçiyle mücadelesi yüzünden, onu kendi çıkarı açısından az çok «*şuurlu*» hareket etmeye zorlar. Ve bu çıkar ister istemez yeni teknik gelişmelere yol açar. Bizde ise, bu anlamda bile «liberal» bir şuurdan söz etmek zordur. Bizde Kapitalizm vurguncudur, ticaret vurgunculuktur. İleri hiç bir ülkenin kapitalisti malını dışarıya ucuza satıp, dışardan pahalı almaz. Ama bu bizde olur. Dışarıya malımızı yarı yarıya ucuza satarız, dışardan iki misli pahalı alırız. Klasik burjuva şuuru buna müsade etmez. Ama bizim vurguncu bezirgânlığımız için bu gayet olağandır.

Kaldı ki, «*şuurlu ticaret*»de kastedilen sadece bu anlamda bir şuur değildir. Şuur deyince; «hangi sınıfın şuuru» diye sormak gerekir. V.P. proğramında ise azıcık okuduğunu anlayan birisi, işçi sınıfının şuurunun söz konusu edildiğini görür. Dış ticareti millileştirmek; herhalde işveren sınıfının şuuruna uygun düşmez. Reklamcılığı kaldırmak, üretim ve tüketim kooperatiflerini yaygınlaştırmak, spekülâtörlüğü tasfiye etmek bütün bunlar içinde bulunduğumuz demokratik devrim aşamasında işçi sınıfı şuurunun gerektirdiği minima talepler değil midir?

Okuyucu buraya kadar eleştirilerin nasıl yapıldığını herhalde kavramıştır, bunun yanısıra yer yer proğramda var olan talepleri yok gibi gösterme çabaları da var. Bir örnek yeter.

«Sömürücü sınıflar vergilendirilerek *'millî istihsal mücadelemizin para maddesini' sağlamak yok.*»

V.P. Proğramı, Pahalılık Bölümü:

«Madde: 4 — DEVLET POLİTİKASI: *a) Vasıtalı vergiler: Türkiyede 13 senede bütçenin yarısının ücte ikisine çıktığından, ilk hedef olarak bu nisbet tersine çevrilecektir.*

b) Vasıtasız vergiler: Geçim endeksi derecesine kadar olan gelirlerden alınmayacak. Ondan yukarısında ilerleyici vergi. (1954 rayiciyle: 400 liradan % 5 600 liradan % 15,1000 liradan % 35,10.000 liradan % 75 ve ilh alınacak.»

Yüzleri kızarır mı dersiniz?

BİÇİME İLİŞKİN ELEŞTİRİLER:

Yazının başında V.P. proğramının biçim özelliklerinden söz edilmişti. Emekçi dergisinde eleştiriyi yapan; bu biçim özelliklerine hiç dikkat etmiş değil.

Proğramın gerekçe bölümlerinde konuyu popüler örneklerle açıklayabilmek için somut örneklere ve alıntılara baş-

vurulur. Bu özelliği sayesinde proğram eğitici bir broşür niteliğine de sahiptir. Emekçi, bu alıntıları göz önüne alarak, «*aktarmaların parti proğramında yeri yoktur*» diyor. Fakat aktarmaların proğram bölümlerinde değil gerekçe bölümlerinde olduğunu gözden kaçırıyor.

Proğramda belli başlı aktarma Condorcet'in yukarıda tartışılan sözüdür.

Emekçi bir de aktarmaların Falih Rıfkı gibi burjuva yazarlardan yapılmasını eleştiriyor.

Örneğin Falih Rıfkı'nın şu sözü var:

«*Hürriyet eğitimi, ancak hürriyet içinde elde edilebilecek bir şeydir. Okullarda verilecek diplomalı mezunlarla sağlanamaz. Bin yıl beklesek, gene başladığımız yerden yola çıkarız.*»

Türkiyede hâlâ halkı sürü gibi gören, «sözü ayağa düşürmeme» gayreti içinde olanlar; «bize eli sopalı bir adam lâzım» diyenler, okuma yazma bilmeyenlerden oy hakkını almakla gericiliğin alt edileceğini söyleyen ve bunları büyük bir buluş gibi ortaya atanlar varken, kim söylerse söylesin söz doğrudur. Kaldı ki aynı özü Kıvılcımlı kendi uslubuyla, değişik bir ifade kullanarak da verebilirdi, ama o sözü başkaları etmişse hırsızlık gerekmez. Proğrama lâf aktarılmaz doğmasına kapılınmaz.

Emekçi'deki eleştirinin her cümlesi aşağı yukarı yukarıda örnekleri görülen yanlışlarla dolu. Her yanlışı teker teker eleştirmek sonuçları pek değiştirmeyecektir. Okuyucu, eğer üşenmezse, Emekçi'deki yazıda bunu ayrıntılarıyle görebilir.

Emekçi, eleştirisini hangi gayeyle yapmış olursa olsun, proğramı eleştirmek zorunda kaldığını itiraf etmesi proğramın her şeye rağmen susuş komplosundan kurtulmaya başladığını gösterir. Ve bu sevindirici bir gelişmedir.

Emekçi, kendisini Dr. Şefik Hüsnü Değmer adına bağlı 1946'da kurulmuş T.S.E.K.P.'in ideolojik ve politik devam-

cısı saydığını ihsas ettiriyor. Bu gelenekcil bağlara sahip çıkması bakımından sevindirici olmakla birlikte, gerçek durum oldukça farklıdır. Biz, onların bu gelenekcil bağlara hakkıyle sahip çıkmadığını düşünüyoruz. Bu elbette kanıtlanması gereken bir iddiadır. Bu iddianın kanıtı ise TSEKP ve TEP proğramlarının mukayeseli bir eleştirisi yapılarak kanıtlanabilir. Gerçekte TEP proğramı, TSEKP Proğramından çok daha geridir.

Bunu Emekçi dergisinin kendi bile itiraf ediyor: Şöyle yazıyor: «Ve eğer biz bugün proğramı (TSEKP Proğramı kastediliyor) olduğu gibi kabul edemiyorsak, bu Türkiye'nin, tezgahlanan karşı-devrim ile, 1946'ya kıyasla, bağımsızlık ve demokrasi bakımından çok daha gerilere sürüklenmiş olmasından ötürüdür.» (Emekçi: Sayı: 1 sayfa. 80).

Gösterilmek istediğinin tersine V.P. Proğramı, TSEKP proğramının daha gelişkin, onu aşmış bir devamı sayılabilir. Ve V.P. Proğramına en yakın proğram, bugün var olan sosyalist partilerinki de dahil, TSEKP'inkidir.

Bütün bunlar henüz pek bilinmemekte. Proğramlar üzerine derin incelemeler gerekmekte. Bu tür bir çalışma sosyalist hareketin tarihi üzerine yayılmak istenen duman perdesini dağıtmak bakımından da yararlı olacaktır.

KUZEY AMERİKA İÇ SAVAŞI ÜZERİNE MAKALELER*

KARL MARKS

(*) Surveys from Exile Political Writings - Vol. 2 The Pelican Marks Library.

KUZEY AMERİKA İÇ SAVAŞI*
Londra, 20 Ekim 1861

Şimdi, aylardan beri, hem haftalık hem de günlük başlıca Londra gazeteleri Amerikan İç Savaşı üzerine aynı nakaratı tekrarlayıp duruyorlar. Kuzeyin özgür eyaletlerini hor görürken, Güneyin köleci eyaletlerine yakınlık duymuş olmak şüphesine karşı kendilerini endişeyle savunuyorlar. Gerçekte, sürekli olarak iki cins makale kaleme alıyorlar: birinde Kuzeye saldırıyorlar, diğerinde Kuzeye karşı saldırılarını mazur gösteriyorlar. Qui s'accuse[1].

Onların mazur gösterici tartışmaları temel olarak şöyledir. Kuzey ve Güney arasındaki savaş bir gümrük vergisi savaşıdır. Ayrıca, savaş herhangi bir ilke sorunu üzerinde yapılmadı; bunun kölelik sorunu ile bir alakası yoktur, fakat asıl sorun Kuzeyin egemenlik tutkusunda toplanmaktadır. Son çözümlemede, Kuzey haklı olsa bile, sekiz milyon Anglo-Sakson'a zorla boyun eğdirmek boş bir çaba olarak kalmıyacak mı? Güneyden ayrılış, Kuzeyi zenci köleliği ile olan bütün bağlarından kurtarıp, 20 milyon sakini ve geniş

(*) Aşağıdaki iki makale, Marks ve Engels'in liberal Viyana gazetesi **Die Presse** için Kuzey Amerika olayları üzerine yazdıkları otuzyedi parçalık bir dizinin başlangıcıdır. İlk makale gazetenin 25 Ekim 1861 tarihli baskısında çıkmıştır. Makaleler İngilizceye «Mark-Engels Werke, Dietz Verlag, Berlin 1959-64) Doğu Almanya baskısından çevrilmiştir.

arazileri ile, ona şimdiye kadar güçlükle hayal edilmiş olan daha yüksek bir gelişme düzeyini garanti etmeyecek miydi? O zaman, Güney Birlikten ayrılmayı, (Birliği ç) kanlı ve gereksiz bir savaşla ezmeyi istemek yerine, mutlu bir olay olarak karşılamayacak mıydı?

İngiliz basınınca çözülmüş olan sorunu noktası noktasına inceleyelim.

Kuzey ve Güney arasındaki savaş —birinci özürün belirttiğine göre— yalızca bir gümrük vergisi savaşıdır; protectionist(**) (korumacı) bir düzenle serbest ticaret düzeni arasında bir savaştır, ve tabiî, İngiltere serbest ticaretin tarafındadır. Köle sahibi, köle emeğinin meyvalarından bütünüyle yararlanmalı mı, yoksa bu meyvaların bir kısmına Kuzeyli korumacılarca dalavereyle el mi konulmalı? Savaşta tartışılan soru budur. Bu parlak keşfi yapma *The Times*'a düşmüştü, *Economist, Examıner, Saturday Review,* ve benzerleri de aynı konuyu dallandırıp budaklandırdılar. Bu keşfin, Charlestondad değil, fakat Londra'da yapılması karakteristiktir. Amerika'da, şüphesiz herkes,. 1846 ve 1861 arasında serbest ticaretin yürürlükte olduğunu ve Temsilci Morrill'in kendi korumacı gümrük yasasını isyan zaten patladıktan sonra Kongreye sadece sunduğunu bilmektedir. Bu yüzden, Birlikten ayrılma, Morrill'in gümrük yasası Kongreden geçtiği için meydana gelmemiş, olsa olsa, Morrill'in gümrük yasası, Birlikten ayrılma meydana geldiği için Kongreden geçmiştir. Emin olmak için, 1832'de Güney Carolina Birlikten ayrılmanın ilk saldırısını yaptığında 1828'in korumacı gümrük yasası bir bahane olarak hizmet görmüştü; fakat bu bahane General Jackson tarafından yapılan bir konuşmada görülmüştü sadece. Ama, bu defa, eski bahane gerçekten tekrar edilmedi. Montgomerydeki ayrılma kong-

(**) Protectionist yüksek gümrük koymak suretiyle yerli sanayii koruma politikası veya taftarı. (Ç.N.)

resinde[2], gümrük vergisi sorunundan herhangi bir şekilde bahsetmekten kaçınıldı, çünkü en etkili Güney eyaletlerinden biri Louisiana da, şeker tarımı bütünüyle korunmaya dayanıyordu.

Fakat, Londra basını, Birleşik Devletlerdeki savaşın, Birliği zorla korumaya yönelmiş bir savaştan başka bir şey olmadığını iddia ediyor. Yankee'ler bayraklarında onbeş yıldızı çıkarıp atmaya karar veremezler[3]. Onlar dünya sahnesinde muazzam bir yer kaplamak isterler. Gerçekten, eğer savaş köleliği kaldırmak için yapılıyor olsaydı, bu oldukça farklı bir konu olacaktı. Fakat kölelik sorunu, diğerleri arasında *Saturday Review*'nun kategorik olarak ilan ettiği gibi, bu savaşla kesinlikle alakasızdır.

Hatırlanması gerekir ki savaş Kuzey tarafından değil, fakat Güney tarafından başlatıldı. Kuzey savunmadadır. Ayrılıkçılar; kaleleri, cephane depolarını, tersaneleri, gümrükleri, vezne dairelerini, gemileri ve Birliğe ait olan silah mağazalarını mülkiyetlerine geçirirken, bayraklarına saldırıp Kuzeyli birlikleri esir alırken Kuzeyliler aylarca sakin sakin oturup seyrettiler. Ayrılıkçılar nihayet, Birlik hükümetini pasif tutumundan, çıkarmak için bariz savaş durumu vasıtasıyla zorlamaya karar verdiler; *sadece bu sebeple*, Charleston'un yakınındaki Fort Sumter'i bombalamak yolunu tuttular. 11 Nisan (1861) da Generalleri Beauregard, Fort Sumter'in kumandanı Binbaşı Andersonla bir toplantıda, kalenin yalnızca üç günlük erzağı kaldığını ve bu yüzden bu süre sonunda sakince teslim olmak zorunda kalacağını öğrendi. Bu sakin teslim oluşu önlemek için ayrılıkçılar, ertesi gün (12 Nisan) erkenden kaleyi bir kaç saat içinde düşme sınırına kadar getiren bombardıman başladı. Bu haber, ayrılıkçı Kongrenin merkezi Montgomery'e, Savaş Bakanı Walker, yeni konfederasyonun adına halka şunu ilân ederken, telgrafla güçlükle ulaştırıldı: «Hiç kimse *bu gün başlayan savaşın* nerede sona ereceğini söyliyemez» Aynı zamanda

o, Güney federasyonunun bayrağının Mayısın başından önce Washington'da eski Kapitol'un tepesinde dalgalanıyor olacağı ve kısa bir zaman içinde belki Boston'daki Faneuil Hall'de dahi dalgalanacağı kehanetinde bulundu. Ancak o zaman Lincoln, 75.000 adamı Birliği korumak için silah altına çağıran bildiriyi yayınladı. Fort Sumter'in bombalanması biricik mümkün anayasal çözümü yok etti: Lincoln'ün açılış söylevinde önerdiği gibi, Amerikan halkının genel bir kongresinin toplantıya çağrılması. Görüldüğü gibi, Lincoln ya, Washington'dan kaçmak, Marlyland ve Delaware'i boşaltmak, Kentucky, Missouri ve Virginia'yı teslim etmek, ya da savaşa savaşla cevap vermek seçeneği ile karşı karşıya bırakılmıştı.

Amerikan İç Savaşının altında yatan başlıca sorun, Güneyin barışı yıktığı savaş sloganı ile cevaplandırıldı. (Alexander H.) Stephens, Güney Konfederasyonunun Başkan yardımcısı, Birlikten Ayrılma Kongresinde ilân etti ki; Montgomery'de kısa süre önce yapılan anayasayı Washington ve Jefferson'unkinden temelde ayıran şey, köleliğin ilk defa şimdi, kendi içinde iyi bir kurum ve bütün politik yapının temeli olarak kabul edilmiş olmasıdır; oysa devrimci atalar, onsekizinci yüzyılın ön yargılarıyla sorumluluk altında olan insanlar, köleliği, İngiltere'den ithal edilmiş ve zamanın akışı içinde sökülüp atılması gereken bir kötülük olarak ele almışlardı. Bir başka Güneyli matador, Bay Spratt, «bizim için bu, bir büyük köle cumhuriyetinin kurulması sorunudur.» diye ilân etti. Bu yüzden, eğer Kuzey sadece Birliğin savunulması için kılıcını sıyırdıysa, Güney zaten köleliğin devamıyla Birliğin devamının artık birbiriyle uyuşmayacağını ilân etmedi mi?

Fort Sumter'in bombalanması tıpkı savaşın açılması sinyalini verdiği gibi, Kuzeyli Cumhuriyetçi Partinin seçim zaferi, Lincoln'ün başkanlığa seçilmesi Birlikten ayrılma sinyalini verdi. Lincoln 6 Kasım 1860'da seçildi. 8 Kasımda, şu me-

saj Güney Carolina'dan telgrafla yollandı, «Ayrılık burada tamamlanmış bir gerçek olarak kabul edildi»; 10 Kasımda Georgia yasama meclisi ayrılık planlarıyla meşgul oldu, ve 13 Kısımda, özel bir oturumda Missisipi yasama meclisi ayrılmayı ele almaya çağrıldı. Fakat Lincoln'ün seçimi, yanlızca Demokratik kamptaki dağılışın bir sonucu idi. Seçim kampanyası sırasında Kuzeyli Demokratlar oylarını Douglas'ta Güneyli Demokratlar (John C.) Breckinrıdge'de topladılar; Cumhuriyetçi Parti zaferini Demokratik oylardaki bu dağılışa borçlu oldu. Bir taraftan, Cumhuriyetçi Parti Kuzeyde bu hakim duruma nasıl ulaştı, diğer taraftan, üyeleri Kuzeyde ve Güneyde yarım asırdan fazla birlikte iş gören demokratik parti *içinde* bu bölünme nasıl ortaya çıktı.

Güneyin, Kuzeyli Demokratlarla ittifakının bir sonucu olarak Birlik üzerinde giderek gasp ettiği kontrolun doruğuna ulaştığına Buchanan'ın başkanlığı tanık oldu. 1787'de son Devrim Kongresi (Continental Congress)(*) ve 1789-90 da ilk anayasal Kongre, yasal olarak Ohio'nun kuzey-batısındaki cumhuriyetin bütün bölgelerinden köleliği çıkardı. (Bölgeler, anayasada otonomik bir eyalet kurabilmek için konan nüfus düzeyine henüz erişmemiş Birleşik Devletler içindeki kolonilerdir.) Köle sahibi bir eyalet olarak Missouri'nin Birleşik Devletlerin saflarına girmesi sonucunda, Missouri Uzlaşması (1820) denen anlaşma, köleliği 30°36' enleminin kuzeyindeki ve Missouri'nin batısındaki bütün diğer bölgelerden çıkardı. Bu uzlaşmanın sonucu olarak köleliğin alanı, bir taraftan onun gelecekteki çoğalması üzerine oldukça belirli coğrafi sınırlar yerleştirmiş gözükürken, bir kaç derecelik boylam içinde genişledi. Bu coğrafi engel, yazarı zamanında Kuzey Demokratlarının lideri olan Stephen A. Douglas'ın Kansas-Neb-

(*) Continental: Genel olarak «kıtasal» anlamına gelen bu sözcük, Amerikan Kurtuluş Savaşında ihtilalcilere ait şeylere verilen bir isimdir, bu bakımdan sözlük anlamına rağmen burada, devrimci anlamında geçiyor. (Ç.N.)

raska Yasası denen bir tasarısı tarafından sırayla yıkıldı. Her iki Kongreden de geçen bu yasa Missouri Uzlaşmasını iptal etti, kölelik ve özgürlüğü eşit tabanlara yerleştirdi, Birlik hükümetine her ikisine de ilgisizlikle davranmasını emretti, ve bir bölgede köleliğin ortaya çıkıp çıkmaması gerektiğine karar vermeyi egemen kişilere bıraktı. Böylece, Birleşik Devletlerin tarihinde ilk defa, bölgelerde köleliğin gelişme yolu üzerindeki her coğrafi ve yasal engel kaldırılmıştı. Bu yeni yasa altında, şimdiye kadar özgür bir bölge olan New Mexico, New York eyaletinden beş defa daha büyük bir alan, bir köle bölgesine dönüştürüldü ve kölelik alanı Meksika Cumhuriyetinden 38° kuzey enlemine kadar genişletildi. 1859'da New Mexico'ya barbarlıkta Texas ve Alabama'nın yasa kitaplarıyla yarışan meşru bir kölelik yasası verildi. Ama, 1860 sayımının gösterdiği gibi, New Mexico henüz yaklaşık 100.000 kişilik bir nüfus içinde elli köleye bile sahip değildi. Bu yüzden Güneyin sınıra bir kaç maceracı ve bir miktar köle göndermesi ve Washington'daki merkezi hükümetin yardımıyla, köleliği ve köle sahiplerinin yönetimini bölgede kabul ettirmek için hükümetin memurları ve kontrelörlerini, New Mexico'da sahte bir temsilci organ (kuruluşunu - ç.) duyurmaları için getirmek gerekiyordu.

Ama, bu elverişli metodun diğer bölgelerde uygulanabilir olmadığı ispatlandı. Güney, bu yüzden, bir adım daha ileri gitti ve Kongrenin kararına karşı Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesine başvurdu. Beşi Güneyli olan dokuz üyeden meydana gelen bu yüksek mahkeme uzun zamandan beri köle sahiplerinin en uysal aracı idi. 1857'de, kötülüğüyle ünlü Dred Scott davasında, mahkeme her amerikan vatandaşının, anayasa tarafından kabul edilmiş kendisine ait her mülkü kendisiyle birlikte her hangi bir bölgeye götürme hakkı olduğuna karar verdi. Anayasa köleleri mülk olarak kabul ediyordu ve Birlik Hükümetini bu mülkiyetin korunmasıyla görevlendiriyordu. Netice olarak, anayasa temeli üzerinde, köleler sahip-

leri tarafından bölgelerde çalışmaya zorlanabilirlerdi ve böyce her bireysel köle sahibi köleliği, şimdiye kadar özgür bölgelere, sakinlerinin çoğunluğunun isteğine karşı sokmaya hak kazandırılmıştı. Bölgesel yasama meclisleri köleliği engelleme hakkını inkar ettiler ve Kongre ve Birlik Hükümeti, köle sisteminin öncülerini korumaya boyun eğmekle itham edildiler.

1820 Missouri Uzlaşması bölgelerde köleliğin coğrafi sınırlarını genişletirken ve 1854 Kansas-Nebraska Yasası bütün coğrafi sınırları bertaraf edip yerine —bölge sakinlerinin çoğunluğunun isteği olan— politik engeller yerleştirirken 1857 Yüksek Mahkeme kararı bu politik engelleri bile yıktı ve cumhuriyetin şimdiki ve gelecekteki bütün bölgelerini özgür eyaletlerin fidanlığı halinden, köleliğin fidanlığına dönüştürdü.

Aynı zamanda, Buchanan'ın yönetimi altında, kaçak kölelerin (sahiplerine ç.) iadesi hakkındaki -850'nin daha sert yasası Kuzey eyaletlerinde insafsızca uygulandı. Kuzeyin, Güneyli köle sahipleri için köle yakalayıcı rolü oynaması anayasal bir çağrı gibi gözüküyordu. Diğer taraftan, bölgelerin özgür sakinler tarafından kolonileştirilmesini mümkün olduğu kadar engellemek için köle sahiplerinin partisi, bütün özgür-toprak tedbirleri denen yani, (bölge - ç.) sakinlerine işlenmemiş sabit bir miktar kamu arazisini ücretsiz vermeyi garanti etmek amacındaki tedbirleri boşa çıkardı.

İç politikada olduğu gibi, Birleişk Devletlerin dış politikasında da köle sahiplerinin çıkarları yol gösterici bir yıldız hizmeti gördü. Buchanan, içinde Küba'nın ya ödemeyle ya da silah gücüyle kazanılmasının ulusun büyük politik görevi olarak ilan edildiği, Ostenda Manifestosunu[5] yayınlamakla başkanlık dairesini, gerçekten satın aldı. Onun yönetiminde kuzey Mexico(*), sabırsızca Chihuahua, Coahulla ve Sonora'ya üşüş-

(*) Meksika Cumhuriyeti değil, o zaman ABD'ye dahil Yeni Meksika eyaleti kastediliyor. (Ç.N.)

mek için işaret bekleyen, Amerikan toprak spekülâtörleri arasında zaten bölünmüştü. Merkezi Amerikan eyaletlerine karşı aralıksız pratik engellemeler Washington'daki Beyaz Sarayın yönetimi altında daha az yürütülmemişti.[6] Köleliğin ve köle sahiplerinin yönetiminin yayılması için açıkça yeni bölgelerin fethini hedef alan bu dış politikayla yakından ilgili olarak, *köle ticaretinin devamı* gizlice Birlik hükümet tarafından destekleniyordu. 20 Ağustos 1859'da Amerikan Senatosunda Stephen A. Douglas'ın kendisi, bir önceki yılda, Afrikadan daha önce bir tek yılda, hatta köle ticaretinin yasal olduğu zamanda bile talep edilenden daha çok Zenci talep edildiğini ilân etti. Geçen yıl ithal edilen kölelerin sayısı onbeş bine ulaştı.

Ülke dışında kölelik adına yapılan silahlı propoganda ulusal politikanın hedefinin itiraf edilmesi idi; Birlik aslında, Güneyi yöneten 300.000 köle sahibinin kölesi olmuştu. Olayların bu duruma gelmesine, Güneyin Kuzeyli Demokratlarla ittifakını borçlu olduğu bir dizi uzlaşmalar sebep oldu. Köle sahiplerinin sürekli artan tecavüzlerine direnmek için 1817 den beri yapılan bütün peryodik teşebbüsler bu ittifaka karşı iflas etti. Nihayet bir dönüm noktasına gelindi.

Köleliğin coğrafi sınırlarını silen ve onu (bölge ç.) sakinlerinin çoğunluğunun arzularını baskı altına alarak yeni bölgelere sokulmasını sağlayan Kansas-Nebraska Yasası, köle sahiplerinin silahlı özel memurları, Missouri ve Arkansas' dan sınır serserileri, bir elde av bıçağı bir elde revolver ve iğrenç barbarlıklarla Kansas sakinlerini kolonileştirdikleri bölgeden sürüp çıkarmaya çalışarak Kansas'a üşüştükleri zaman, zorlukla çıktı. Bu yağma Washingtondaki merkezi hükümet tarafından desteklendikçe, müthiş bir karşı hareket meydana geldi. Bütün Kuzeyde fakat özellikle Kuzey-Batıda, Kansas'a insan, silah ve para şeklinde destek sağlamak için bir yardım örgütlenmesi biçimlendirildi. Bu yardım örgütlenmesinin içinde böylece kendi kaynaklarına Kansas mücadele

içinde sahip olan Cumhuriyetçi parti çıktı. Kansas'ı silah zoruyla bir köle bölgesi haline dönüştürme girişimleri başarısızlığa uğradıktan sonra Güney aynı sonuca politik entrikalar yoluyla ulaşmayı denedi. Buchanan'ın yönetimi, özellikle, bir köleci anayasanın kabul ettirilmesiyle bir köle eyaleti olarak Kansas'ı, Birleşik Devletlerin saflarına sokmak için azami gayreti gösterdi. Böylece bu defa Washington Kongresinde çoğunluk için yönetilen yeni bir mücadele meydana geldi. Kuzeyli Demokratların lideri, Stephen A. Douglas bile, şimdi (1857-58) yönetimine karşı ve kendi Güneyli müttefiklerine karşı mücadele alanına girdi, çünkü köleci bir anayasanın kabul ettirilmesi 1854 Nebraska Yasasında geçen (bölge ç.) sakinlerinin hükümranlığı ilkesi ile çelişecekti. Bir Kuzey-Batı eyaleti, İllinois'in Senatörü Douglas, eğer Güneye, Kuzey tarafından kolonileştirilmiş bölgeleri Kongre yasaları veya silah gücüyle çalması hakkını ihsan etmek isteseydi, bütün etkisini ceza olarak kaybedecekti. Böylece Kansas için mücadele Cumhuriyetçi partiyi doğururken, bu, Demokratik partinin kendi içindeki ilk dağılışı kendiliğinden ortaya çıkardı.

Cumhuriyetçi parti 1856 başkanlık seçimi için ilk programını yayınladı. Adayı John Fremont kazanmamasına rağmen, onun için verilen oylar partinin özellikle Kuzey-Batıdaki hızlı gelişmesini gözler önüne serdi. Başkanlık seçimi için (17 Mayıs 1860) ikinci ulusal kongrelerinde, Cumhuriyetçiler, birkaç ilave noktayla zenginleştirilmiş 1856 programlarını tekrarladılar. Programın temel içeriği, yeni bir bölgenin bir karışının bile köleliğe terkedilmeyeceği ve ülke dışındaki engelleyici politikanın durdurulması gerektiği idi; köle ticaretinin devamı kınandı ve son olarak özgür toprak yasası, özgür kolonileştirmeyi ilerletmek için canlandırılacaktı.

Bu programda kesin önemi olan nokta, köleliği yeni topraklarda bir adım daha ihsan edilmemesi gerektiği idi; daha çok kölelik, zaten yasal olarak mevcut olduğu yerlerdeki eyaletlerin sınırları içinde ilk ve son defa kuşatılmış

olarak kalması gerekiyordu. Kölelik böylece temelli olarak hapsedilmiş olmalıydı. Ama, sürekli bölgesel genişleme ve köleliğin eski sınırları arkasında sürekli yoğunlaşması Birliğin köle eyaletleri için bir varoluş yasasıydı.

Güneyin ihraç ürünlerinin yani pamuk, tütün, şeker vs.'nin köleler tarafından yetiştirilmesi, bu iş, kitle çapında köle yığınlarınca ve sadece basit emeğe ihtiyaç gösteren doğal olarak verimli toprakların geniş alanında yapıldığı sürece kârlı bir iştir. Toprağın verimliliğini daha az bir sermaye yatırımı ve bilgili ve enerjik emeğe daha çok dayanan yoğun(*) (intensive) tarım köleliğinin doğasına zıt düşer. Bundan dolayı, Maryland ve Vriginia gibi ilk zamanlarda ihraç malları üretiminde köle istihdam eden eyaletler, daha Güneyde kalan eyaletlere ihraç etmek üzere köle toplayan eyaletler şekline hızla dönüştüler. Kölelerin nüfusunu yedide dördünü teşkil ettiği Güney Carolina'da bile pamuk tarımı, toprağın yoğunluğundan dolayı yıllarca hemen hemen sabit olarak kaldı. Gerçekten, Güney Carolina şartların baskısı altında kısmen bir köle toplayıcı eyalete dönüşmüş hale gelinceye kadar, zaten en Güneydeki ve Güney-Batıdaki eyaletlere yılda dört milyon değerinde köle satmaktaydı. Bu noktaya ulaşınca yeni bir bölgenin kazanılması gerekli oluyordu, böylece köle sahiplerinin bir bölümü yeni verimli işletmelere köle emeği sunabilecekler ve bundan dolayı köle toplanması ve köleliğin geride bırakıldığı bölüm tarafından kölelerin satışı için bir pazar yaratılacaktı. Örneğin Louisiana, Missouri ve Arkansas Birleşik Devletler tarafından kazanılmaksızın Virginia ve Maryland'da köleliğin çok evvelce ortadan kaldırıldığına en ufak bir şüphe yoktur. Montgamery'deki ayrılık kongresinde Güneyli konuşmacılardan biri, Senatör Toombs,

(*) Buradaki sözcük «intensive»dir, dar alanda çok mahsül yetiştirmeye yol açan tarım tarzı kastediliyor. Bizde bazen yukardaki sözcükten bozma «entansif tarım» şeklinde kullanılıyor. «Ç.N.)

köle bölgelerinin sürekli genişlemesini gerekli kılan ekonomik yasayı dikkat çekecek şekilde formüle etti. «Gelecek onbeş yıl içinde« dedi Senatör «köle bölgelerinde büyük bir artış olmaksızın, ya kölelerin beyazları bırakıp kaçmalarına müsade edilmelidir, ya da beyazlar köleleri bırakıp kaçmalıdırlar.»

İyi bilindiği gibi, tek tek eyaletler Temsilciler Meclisinde kendilerinin özgür nüfusun büyüklüğüne göre temsil edilirler. Özgür eyaletlerin nüfusu, köleci eyaletlerinkiyle karşılaştırılmayacak kadar daha hızlı büyüdüğünden Kuzeyli temsilcilerin sayısı kaçınılmaz olarak Güneylilerin sayısına yetişti. Güney politik gücünün gerçek merkezi, bu yüzden gittikçe daha çok, nüfusu az ya da çok her eyaletin iki senatör tarafından temsil edildiği Amerikan Senatosuna geçiriliyordu. Senatodaki ve Senato vasıtasıyla etkisini, Birleşik Devletler üzerindeki hegomonyasını doğrulamak için Güney bu yüzden yeni köleci eyaletlerin sürekli olarak teşkil edilmesine muhtaçtı. Fakat bu ancak, Teksas davasında olduğu gibi yabancı ülkelerin fethi ile ve Birleşik Devletler bölgelerini önce köle bölgeleri şekline daha sonra, Missouri, Arkansas vs. davasında olduğu gibi köle eyaletler şekline sokmakla olabilirdi. Köle sahiplerinin kendilerinin *par excellence* (mükemmel - ç.) konuşmacıları olarak taktim ettikleri John Calhoun, 19 Şubat 1847'de Senatoda, sadece Senatonun Güney, Güney ve Kuzey arasındaki güç dengesini yenilemenin araçlarına gösterdiğini, bu dengeyi yenilemek için köle bölgelerinin genişlemesinin gerekli olduğunu ve bu yüzden yeni köle eyaletleri yaratmak için Güneyin girişimlerin aklandığını ilan etti.

Birliğin Güneyindeki köle sahiplerinin güncel sayısının 300.000'den fazla olmadığı meydana çıktığı zaman, gayrı menkul mülkiyetin yoğunlaşmasının bir sonucu olarak sayısı daima büyüyen ve durumları ancak Roma'nın çöküşünün uğursuz dönemindeki Roma pleplerininkiyle karşılaştırılabilecek

olan 'yoksul beyazlar' denen pek çok halk bir zümresel oligarşiyle yüzyüze geldi. Sadece yeni bölgelerin kazanılmasıyla, böyle kazanışlar umuduyla, ve oyalayıcı seferlerle, bu 'yoksul beyazların' çıkarlarıyla köle sahiplerininki başarıyla ahenkleştirmek, onların yorulmak bilmez hareket susuzluğunu zararsız bir yöne kanalize etmek ve onlara bir gün kendilerinin de köle sahibi olacakları umuduyla kandırmak mümkündür.

Ekonomik yasaların bir sonucu olarak, köleciliği eski savaş alanının sınırları arasına hapsetmek kaçınılmaz olarak onun tedrici imhasına yol açacaktı, politik olarak bu köleci eyaletler tarafından Senato yoluyla yürütülen hegamonya'yı yıkacaktı ve nihayet bu köle sahipleri oligarşisini kendi eyaletleri içinde 'yoksul beyazlardan' gelecek uğursuz tehlikelerle yüzyüze getirecekti. Köle bölgelerinin her ileri genişlemesinin yasalarla yasaklanması gerektiği ilkesiyle Cumhuriyetçiler bu yüzden köle sahiplerinin yönetimine karşı radikal bir saldırıya giriştiler. Sonuçta Cumhuriyetçilerin seçim zaferinin bir faydası olamadı fakat Kuzey ve Güney arasında açık mücadeleye yol açtı. Ama, zaten belirtilmiş olduğu gibi, bu seçim zaferinin şartları bizzat Demokratik kamptaki dağılma tarafından hazırlandı.

Kansas mücadelesi zaten, köleci parti ve onun Kuzeydeki Demokratik müttefikleri arasında bir dağılmayı kışkırtmıştı. Aynı çekişme şimdi 1860 başkanlık seçimleriyle birlikte daha genel bir biçimde patlak verdi. Kuzeyli Demokratlar adayları olarak Douglas ile, köleliğin bölgelere, sakinlerinin çoğunluğunun arzusuna bağlı olarak girmesini teklif ettiler. Köle sahiplerinin partisi, adayları olarak Breckinridge ile, Yüksek Mahkemenin de ilan ettiği gibi, Birleşik Devletler Anayasasının kölelik için yasal şartları sağladığını öne sürdüler; kölelik güncel bir gerçek olarak zaten bütün bölgelerde yasaldır ve özel bir yerleştirmeye ihtiyaç göstermiyordu. Böylece, Cumhuriyetciler köleci bölgelerin her hangi bir büyümesini

yasaklarken Güneyli parti bütün bölgelere yasal olarak teminat altına alınmış mülkler gibi sahip çıktı. Örneğin, Kansas için —bir bölgeye sakinlerinin arzusuna karşı köleliği, merkezi hükümet yoluyla kabul ettirmek— denedikleri şeyi şimdi Birliğin bütün bölgeleri için bir yasa olarak ortaya koydular. Demokratik liderlerin gücünün ardında yatan böyle bir ayrıcalık, yalnızca ordularının Cumhuriyetçi kampa firar etmelerine sebep olacaktı. Diğer taraftan Douglas'ın 'sakinlerin hükümranlığı' (formülü - ç.) köle-sahipleri partisini tatmin edemezdi. Köle sahiplerinin başarmak istedikleri şey yeni Başkanın dönemindeki gelecek dört yılda yapılmalıydı; bu ancak merkezi hükümet vasıtasıyla yapılabilirdi ve daha fazla geçiktirilemezdi. Yeni bir gücün doğmakta olduğu köle sahiplerinin dikkatinden kaçmadı, nüfusu 1850-1860 arasında hemen hemen iki misli artan Kuzey-Batı şimdiden az veya çok köleci eyaletlerin beyaz nüfusuna eşitti —ne gelenek ve mizaç bakımından ne de hayat tarzı bakımından, eski Kuzeyli eyaletlerin tarzında kendisinin tavizden tavize sürüklenmeye bırakmaya meyletmeyen bir güç. Birliğin, ancak federal iktidarı Güneyin köleci politikasının yürütülmesi için bir araç olarak kullanılmasına müsade ettiği ölçüde Güney için bir değeri vardı. Eğer müsade etmezse, onun şimdi parçalanması, Cumhuriyetçi partinin gelişmesini ve bir dört yıl boyunca daha Kuzey-Batının hızlı büyümesini seyretmekten ve daha az uygun şartlarda mücadeleye başlamaktan daha iyi idi. Köle sahipleri partisi bu yüzden, şimdi her şeyini tehlikeye atmıştı! Kuzeyli Demokratlar artık Güneyli 'yoksul beyazların' rolünü oynamayı reddettikleri zaman, Güney oylarını parçalıyarak Lincoln'in zaferine sebep oldu ve zaferi kılıcını çekmek için bir özür olarak kullandı.

Açık olduğu, gibi, bütün hareket *köle sorunu* üzerine temelleniyordu ve temellenmektedir. Kölelerin, mevcut köle eyaletlerinin yapısı içinde (bu durumlarını ç.) dolaysızca kurtu-

lup, kurtulmamaları gerektiği anlamında değil, fakat Kuzeyli yirmi milyon özgür Amerikalının kendilerini 300.000 köle sahibinin oligarşisinin emri altına sokup sokmamaları anlamında, Cumhuriyetin geniş bölgelerinin özgür eyaletlerin mi yoksa köleliğin mi fidanlıkları haline gelmesi gerektiği anlamında; nihayet Birliğin dış politikasının köleliğin silahlı propogandasını kendi arması olarak Meksika'ya, Orta ve Güney Amerikya taşıyıp taşımaması gerektiği anlamında.

Dış olaylarla ilgili bir makelede, Londra basının, Kuzeyin, ayrılmayı en uygun ve çelişkinin yegane mümkün çözümü olarak kabul etmesi gerektiği iddiasını inceleyeceğiz.

BİRLEŞİK DEVLETLERDE İÇ SAVAŞ'

'Bırak gitsin, o senin öfkene değmez!'[8] Don Juan'ın firari aşkına Leporello'nun bu öğüdü, şimdi İngiliz devlet adamlığının Birleşik Devletlerin Kuzeyine tekrarlanan çağrısıdır —son zamanlarda Lord John Russell tarafından yeni baştan ilan edildi. Eğer Kuzey, Güneyin gitmesine müsade ederse, kendisini kölelikteki her hangi bir suç ortaklığından kurtaracaktır— Kuzeyin tarihsel özgün günahı —ve yeni ve daha yüksek bir gelişme düzeyi için temelleri yaratacaktır.

Gerçekten, eğer Kuzey ve Güney, örneğin İngiltere ve Hanover gibi iki otonomik ülke meydana getirseler, onların ayrılması İngiltere ve Hanover'in ayrılmasından daha zor olmazdı. Ama 'Güney' ne coğrafi olarak Kuzeyden açıkça ayrıdır ne de töresel bir varlık olarak. O aslında bir ülke değil, fakat bir savaş narasıdır.

Dostane bir ayrılış tavsiyesi, Güney İç Savaşta saldıran taraf olmasına rağmen, Güney Konfederasyonunun savaşı en azından savunma gayesi ile sürdürdüğünü farzeder. Bu tavsiye, köle sahipleri partisinin sadece şimdiye kadar kontrol ettiği alanları bir otonomik eyaletler grubunda birleş-

tirmek ve onları Birliğin egemenliğinden kurtarmakla ilgilendiğini farzeder. Hiç bir şey (bundan - ç.) daha yanlış olamaz.. *'Güney onun bütün bölgesini istiyor.* Ona sahip olacaktır ve olmalıdır.' Bu, Kentucky'e üşüşen ayrılıkçıların savaş narası idi. 'Bütün bölgeden' anladıkları aslında *sınır eyaletleri* denen yerlerin hepsi idi: Dalaware, Maryland, Virginai, Kuzey Carolina, Kentucky, Tennessee, Missouri ve Arkansas. Üstelik Missouri'nin kuzey-batı köşesinden Pasifik okyanusuna çekilen bir çizginin güneyinde kalan bütün bölgeyi talep etmektedirler. Böylece, köle sahiplerinin 'Güney' diye adlandırdıkları yerler Birliğin şimdiki alanının dörtte üçünü kaplar. Talep ettikleri alanın geniş bir kısmı hâlâ Birliğin mülkiyetindedir ve ilk önce fethedilmesi gerekecektir. Fakat, Konfederasyonun mülkiyetindekiler dahil, sınır eyaletleri denen yerlerin hiç biri, hiç bir zaman *gerçek bir köle eyaleti* değillerdi. Sınır eyaletleri daha çok kölelik düzeninin ve özgür emek düzeninin yan yana bulunduğu ve üstün gelmek için mücadele ettiği: Güney ve Kuzey arasında, kölelik ve özgürlük arasındaki gerçek savaş alanı olan Birleşik Devletler arazisini meydana getirir. Güney Konfederasyonu tarafından sürdürülen savaş bu yüzden, bir savunma savaşı değil, fakat köleliği yaymayı ve ebedileştirmeyi hedef alan bir fetih savaşıdır.

Alabama'da başlayan ve Hudson Nehrinin Kuzeyine kadar uzanan dağlar zinciri —bir manâda Birleşik Devletlerin bel kemiği— Güney denen alanı üç parçaya ayırır. Allegheny Dağlarının iki paralel kolu tarafından biçimlendirilen dağlık arazi, batıda Cumberland Otlağı ve doğuda Mavi Dağlar, Atlantik Okyanusunun batı kıyıları boyunca ovalar arasında hançer biçimli bir bölge teşkil ederler ve Mississippi güney vadilerinin ovaları. Bu dağlık arazi tarafından birbirinden ayrılan iki ovalar bölgesi, geniş pirinç tarlaları ve pamuk plantasyonlarının geniş alanları ile köleliğin fiili ortamıdır. Nisbeten özgür atmosferi, canlandırıcı iklimi ve kömür, tuz,

kireç taşı, demir cevheri ve altınca —kısaca, çeşitli sanayi gelişmeler için gerekli hammaddelerce— zencin toprağı ile köleliğin kalbine giren dağlık bölgenin uzun hançeri büyük kısmıyla zaten özgür bir ülkedir. Buranın fiziksel şekillenmesinin bir sonucu olarak toprak, ancak özgür küçük çiftçiler tarafından başarıyla işlenebilir. Kölelik düzeni burada ancak dağınık bir gelişme gösterir ve asla kök salamaz. Sınır eyaletlerinin büyük kısmında, eğer başka bir şeyden değilse kişisel çıkarlardan (dolayı ç.) Kuzey partisinin yanında yer alan özgür nüfusun özünü meydana getirenler bu yaylalar bölgesinin halkıdır.

İtiraz edilen bölgeyi daha detaylı ele alalım.

Delawere, uç kuzey doğunun sınır eyaleti, hem görenekçe hem de güncel gerçeklikte Birliğe aittir. Savaşın başlangıcından beri, kendileri için uygun bir hizip meydana getirmek üzere (yapılan ç.) ayrılıkçıların bütün girişimleri halkın ittifakı karşısında belasını buldu. Bu eyaletteki köle unsuru çoktan yok olmuştu. Yanlız 1850-1860 arasında kölelerin sayısı büyük ölçüde eksildi, öyleki şimdi Delawere, 112.218'lik toplam nüfusu içinde sadece 1.798 köleye sahiptir. Yine de Güney Konfederasyonu Delawere'i talep ediyordu ve Güney Maryland'ın kontrolunu ele geçirir geçirmez askeri bakımdan Delawere gerçekten savunulamaz olacaktı.

Maryland, yukarıda sözü edilen yaylalar ve ovalar arasındaki çelişkiyi sergiler. Mryland'da 687.034'lük toplam nüfus içinde 87.188 köle vardır. Washington'daki Kongre için yapılan son genel seçimler, halkın büyük çoğunluğunun Birliğin yanında yer aldığını bir kere daha kuvvetle ispat etti. Şimdi Maryland'ı işgal eden 30.000 kişilik Birlik alayları ordusu, sadece Potomac(*) üzerindeki ordu için bir yedek kuvvet hizmeti görmüyor, fakat aynı zamanda isyancı köle sahip-

(*) Potomac nehri; Maryland ve Virginia eyaletleri arasındaki sınırı çizerek başkent Washington'dan geçer. (Ç.N.)

lerini eyaletin içinde denetim altında tutuyor. Buradaki olay, diğer sınır eyaletlerindekine yani, halkın büyük kitlesinin Kuzey yanında yer aldığı ve sayısal olarak önemsiz bir köle sahipleri partisinin Güneyin yanında yer almış olması olayına benzer görülebilir. Köle sahipleri partisi sayısal olarak eksikliğini duyduğu şeyi, pek çok yıl devlet dairelerine sahip olmanın, kalıtsal olarak politik entrikalarla meşgul olmanın ve büyük zenginliğin birkaç elde yoğunlaşmasının emniyet altına aldığı iktidar araçlarında telafi ediyor.

Virginia şimdi, ayrılıkçıların ana ordusunun ve Birlikçilerin na ordusunun karşı karşıya geldiği büyük bir askeri kampı meydana getiriyor. Virginia'nın kuzey batı yaylalarında, yirmi defa daha geniş olan özgür çoğunluk bağımsız çiftçilerin büyük kısmını içerirken köleler 15.000 kişidirler. Diğer taraftan Virgiina'nın doğu ovalarından hemen hemen yarım milyon köle vardır. Zencilerin toplanması ve satılması onun gelirinin ana kaynağını temsil eder. Ova yöneticileri Richmond'da eyalet meclisinde, entrikayla ayrılkıçı düzeni yürürlüğe koyar koymaz ve aceleyle Virginia'nın kapılarını Güneyli orduya ardına kadar açar açmaz, kuzey batı Virginia ayrılık (grubundan - ç.) çekildi ve yeni bir eyalet teşkil etti; Birliğin bayrağı altında silahlandı ve şimdi bölgesini Güneyli istilacılara karşı koruyor.

Tenessee, 275.784'ü köle olan, 1.109.847 sakini ile, bütün eyaletin askeri yasa altına sokan ve Roma triumvirasının günlerini hatırlatan bir yasaklama düzenini zorla kabul ettiren Güney Konfederasyonunun ellerindedir. 1860-61 kışında, köle sahipleri ayrılık sorunu üzerinde oy vermek için genel bir halk toplantısı önerdiklerinde, halkın çoğunluğu ayrılıkçı hareket için herhangi bir bahanenin önüne geçmek için bu toplantıyı reddettiler. Daha sonra, Tenessee Güney Konfederasyonu tarafından askeri olarak istila edildiğinde ve bir dehşet (terror) düzenine mahkum edildiğinde seçimlerde oy verenlerin üçte biri yine de kendilerinin Birlik taraftarı olduk-

larını ilân ettiler. Sınır eyaletlerinin çoğunda olduğu gibi burada da köle sahipleri partisine karşı direnişin gerçek merkezi dağlık bölgede, doğu Tennessee'de bulunmalıydı. 17 Haziran 1861'de doğu Tennessee'den bir genel halk meclisi Greenville'de toplandı, kendisini Birlikten yana ilân etti, en ateşli birlikçilerden biri, eski eyalet Valisi Andrew Johnson'u Washington'daki Senatoya temsilci seçti ve Tennessee'nin Birlikten 'çekilmesine oy verilmesi' için kullanılan bütün düzenbazlık, entrika, dehşeti teşhir eden bir 'şikayetler duyurusu' yayınladı. O zamandan beri ayrılıkçılar Tennessee'yi silah gücüyle denetim altında tutmaktadırlar.

Batı Virginia ve doğu Tennessee'dekileer benzer durumlar kuzey Alabama, kuzey batı Georgia ve kuzey Carolina'nın kuzeyinde bulunabilir.

Daha batıda, 1.173.317'lik nüfusunun 114.965 köleyi içerdiği —köleler daha çok eyaletin kuzey batı bölgesinde yoğunlaşır— sınır eyaleti Missouri'de Ağustos 1861'de halk meclisi Birlik lehinde karar aldı. Eyalet valisi ve köle sahipleri partisinin bir aracı olan Jackson, Missouri meclisine karşı ayaklandı ve kanundışı oldu; daha sonra Missouri'yi Konfederasyonun önünde dizleri üzerinde çökertmek ve onun Birlikle olan bağlarını kılıçla koparmak için Teksas, Arkansas ve Tennessee'den Missouri'ye saldıran silahlı güruhun başına kendisini geçirdi. Virginia'nın yanıbaşındaki Missouri şu anda iç savaşın ana sahnesini teşkil etmektedir.

New Mexico - arkalarından Washington'dan bir köle anayasasının gönderilebilmesi için Buchanan'ın başkanlığı zamanında yirmibeş köle ithal edilen bir eyalet değil fakat, yanlızca bir bölge Güneyin bile kabul ettiği gibi Güneye (katılmak - ç.) için hiç bir istek duymuyordu. Fakat Güneyin New Mexico için isteği Teksas sınırı üzerinde bir silahlı maceracılar güruhu kusmasına sebep oldu. New Mexico, Birlik hükümetinden bu kurtarıcılara karşı korunması ricasında bulundu.

Dikkat edilmiş olacağı gibi, biz her sınır eyaletinde kö-

lelerin özgür vatandaşlara karşı sayısal oranını vurguladık. Bu oranın gerçekten kesin bir önemi vardır. O, kendisiyle köle düzeninin canlılığının ölçülmesi gereken bir termometredir. Bütün ayrılıkçı hareketin gerçek ruhu Güney Carolina'da bulunur. Orada 301.127 özgür insana karşılık 402.541 köle vardır. Güney Konfederasyonnua diktatörü Jefferson Davis'i veren Mississipi ikinci gelir. Orada 354.699 özgür insana karşılık 436.696 köle vardır. 529.164 özgür insana karşılık 435.132 köle ile Alabama üçüncü gelir.

Hâlâ söz etmemiz gereken tartışmalı sınır eyaletlerinin sonuncusu Kentucky'dir. Onun yakın tarihi özellikle Güney Konfederasyonunun politikası bakımından tipiktir. 1.135.713 sakini ile Kentucky 225.490 köleye sahiptir. Üç başarılı genel seçimde (sınır eyaletlerinin kongresi için temsilciler seçildiği zaman, 1860-61 kışında Washington kongresi için seçimler yapıldığında 1861 Haziranında; ve nihayet Kentucky eyalet meclisi için seçimlerde 1861 Ağustosunda)artan bir çoğunluk Birliğin lehine karar verdi. Diğer taraftan Kentucky valisi Magaffn, bütün eyalet ileri gelenler, Washington senatosunda Kentucky temsilcisi, Buchanan zamanında Birleşik Devletler başkan yardımcısı ve 1860 köle sahipleri partisinin başkanlık adayı Breckinridge'in olduğu gibi köle sahipleri partisinin fanatik destekçileridirler. Köle sahipleri partisinin etkisi, Kentucky'i ayrılıkçı (safa - ;.) kazanmak için çok zayıf olmasına rağmen, savaş patladığında bir tarafsızlık duygusuna çekecek kadar kuvvetli idi. Konfederasyon onun tarafsızlığını, kendi amacına uyduğu sürece, kendisi Doğu Tennessee'nin direnişini ezmekle meşgul olduğu sürece kabul etti. Bu durum, Konfederasyon, Kentucky'nin kapılarını silahların dipçikleriyle döğmeye başladığında daha fazla sürmedi: *Güney onun bütün bölgesini istiyor.* Ona sahip olacaktır ve olmalıdır!'

Aynı zamanda, Konfederasyon haydutlarının bir kolordusu, güney-batı ve güney-doğudan 'tarafsız' eyaleti istilâ etti. Kentucky tarafsızlık uykusundan uyandı, meclisi açıkça Bir-

liğin yanında yer aldı, hain Vali bir kamu güvenliği komitesi tarafından kuşatıldı, halkı silah altına çağırdı, Breckinridge'in yasa dışı ilan etit ve ayrılıkçıların istila ettikleri alandan derhal çekilmelerini emretti. Bu savaş işareti idi. Illiois, Indiana ve Ohio'dan, Kentucky'yi köleliğin silahlı misyonerlerinden kurtarmak için gönüllüler akın akın gelirken bir Konfederasyon ordusu Louisvilli üzerine yürümektedir.

Konfederasyonun Missouri ve Kentucky'yi ilhak etmek için yaptığı teşebbüsler, örneğin, Konfederasyonun, Birliğin tecavüzüne karşı tek tek eyaletlerin hakları için döğüştüğü bahanesinin boşluğunu açığa vurdu. Kesinlikle Konfederasyon, 'Güneye' ait sayılan tek tek eyaletlerin Birlikten kopmaları hakkını onaylamaktadır.

Savaşsız ve askeri diktatörlüklerle kölelik, doğal köleci eyaletlere ne kadar çok sakin bir uyumluluk görünümü verirse versin, onlar bile muhalif unsurlardan arınmış değillerdir. Texas 601.039 sakini iiçnde 180.388 köle ile göze çarpan bir örnektir. Bir köleci eyalet olarak Texas'ın Birleşik Devletler saflarına katılmasından dolayı çıkan 1845 yasası, Texas'ı bölgesinde bir değil beş eyalet teşkil etmekle yetkilendirdi. Bunun sonucu olarak Güney, Amerikan Senatosunda iki yerine on yeni oy kazanacaktı, ve o zaman Senatoda Güneyin oy sayısında bir artış başlıca politik hedef idi. Ama, 1845'den 1860'a kadar, köle sahipleri —ki Alman nüfusu büyük rol oynuyordu—[9] özgür emek'in partisi, köleliğin partisi üzerinde galip gelmeksizin Texas'ı iki eyalete bile bölmenin uygulanamaz olduğunu anladılar. Bu, Texas'ın içinde köle sahipleri oligarşisine karşı muhalefetin ne kadar güçlü olduğunun en iyi kanıtıdır.

Georgia köleci eyaletlerin en büyüğü ve nüfusça en kalabalığıdır. Toplam 1.057.327 sakiniyle 462.230 köleye sahiptir, yani, yaklaşık olarak nüfusun yarısı. Yine de, köle sahipleri partisi Georgia'da halkın genel oyuyla tasvip edi-

len anayasayı Montgomery'de Güneye kabul ettirmeyi şimdiye kadar başaramadı.

21 Mart 1861'de New Orleans'da toplanan, Louisiana eyalet meclisinde, eyaletin politik kıdemlisi Roselius şunu ilan etti: 'Montgomery anayasası, bir anayasa değil fakat bir suikasttır. O, halk tarafından (seçilen - ç.) bir hükümeti değil, fakat *iğrenç ve sınırsız bir oligarşiyi* göreve getirmektedir. Bu meselede halkın her hangi bir rol oynamasına izin verilmemiştir. Montgomery Meclisi politik özgürlüğün mezarını kazdı ve şimdi biz onun cenaze törenine katılmak için toplandık.'

300.000 köle sahibinin oligarşisi Montgomery Kongresini sadece Güneyin Kuzeyden ayrıldığını ilan etmek için kullanmadı, aynı zamanda Kongreyi, köleci hükümet eyaletlerinin iç düzenini alt üst etmek için, Birliğin Demokratik Anayasasının koruması altında hâlâ bir dereceye kadar bağımsızlıklarını sürdüren beyaz nüfusun bu kısmına tamamen boyun eğdirmek için istismar etti. 1856 ve 1860 arasında bile köle sahipleri partisinin politik konuşmacıları, hukukçuları, ahlakçıları ve ilahiyatçıları; rengin önemsiz olduğunu ve köleliğin her yerde işçi sınıfının kaderi olduğunu ispat etmekten çok zenci köleliğinin adilane bir şey olduğunu ispata bu kadar çok uğraşmamışlardır.

O halde, görülebilir ki, Güney Konfederasyonunun savaşı, kelimenin gerçek anlamıyla, köleliğin yayılması ve devamı için bir fetih savaşıdır. Sınır eyaletlerinin ve bölgelerinin geniş kısmı, hâlâ ilk önce seçim sandığıyla daha sonra silahlarla yanında yer aldıkları Birliğin elindedir. Fakat Konfederasyona göre onlar 'Güney' sayılırlar ve onları Birlikten feth etmeye uğraşır. Konfederasyon, bir zamanlar işgal ettiği sınır eyaletlerindeki nisbeten özgür dağlık bölgeleri savaş yasası vasıtasıyla denetiminde tutar. Fiilen köleci eyaletlerin kendilerinde şimdiye kadar mevcut demokrasi, 300.000

köle sahibinin azgın oligarşisi tarafından ayağı kaydırılarak yerine geçiliyor.

Fetih planlarını terketmekle Güney Konfederasyonu kendi ekonomik yaşama kabiliyetini ve ayrılmanın gerçek amacını terketmiş olacaktı. Gerçekten, Birlik içindeki sınır eyaletlerinin ve bölgelerinin dönüştürülmesi artık mümkün görülmediğinden ancak ayrılık meydana geldi. Diğer taraftan çekişmeli olanın Güney Konfederasyonuna barışçı şekilde teslim edilmesiyle, Kuzey, Meksika Körfezini tamamiyle, Penobscot nehir ağzından Delawere Koyuna kadar olan dar uzantı hariç Atlantik Okyanusunu kaybedecekti ve Pasifik Okyanusundan bile kendisini ayıracaktı. Missouri, Kansas New Mexico, Arkansas ve Texas'ın ardından California gelecekti. Mississipi'nin ağzını, Güneydeki güçlü, düşman köle cumhuriyetinin ellerinden zorla almayı beceremeyen Kayalık Dağlar ve Alleghenies arası havzadaki, Missisipi, Missouri ve Ohio'nun vadilerindeki büyük tarımsal eyaletler ekonomik çıkarlarla Kuzeyden ayrılmaya ve Güney Konfederasyonuna katılmaya zorlanacaklardı. Bu Kuzey-Batı eyaletleri, kendilerinden daha doğuda kalan Kuzeyli eyaletleri-New England muhtemelen hariç olarak-sırasıyla aynı ayrılma girdabına çekeceklerdi.

Birlik aslında bu şekilde dağılmış olmayacak, fakat daha çok *kölelik temeli üzerinde bir yeniden örgütlenmeyle* köle sahibi oligarşinin kabullenilmiş denetimi altında *yeniden örgütlenmiş* olacaktı. Böyle bir yeniden örgütlenme planı ve eski Birliğin her eyaletiinn yeni Konfederasyonuna katılma imkanını açık bırakan yeni anayasanın maddelerinin gerekçeleri Montgomery Kongresinde önde gelen Güneyli konuşmacılar tarafından açıkça ilan edildi. Köle düzeni böylece bütün Birliğe bulaşacaktı. Zenci kölelerin pratikte çalıştırılamaz olduğu Kuzey eyaletlerinde bütün işçi sınıfı giderek kölelik düzeyine indirgenecekti. Bu bağıra çağıra ilan edilen, ancak belirli ırkların özgürlüğe muktedir olduğu ilkesi ile bü-

tünüyle uyuşacak ve Güneyde fiili çalışmanın Zencilerin kaderi oluşu gibi aynı şekilde Kuzeyde Almanların ve İrlandalıların veya onların torunlarının kaderi olacaktı.

Güney ve Kuzey arasındaki şimdiki mücadele bu yüzden iki toplumsal düzen: kölelik düzeni ve özgür emek düzeni arasındaki mücadeleden başka bir şey değildir. Mücadele patlak verdi çünkü iki düzen Kuzey Amerika kıtasında artık barış içinde bir arada yaşayamazlardı. Bu ancak bir düzenin veya diğerinin zaferi ile son erdirilebilir.

İki düzenin şimdiye kadar denetim için döğüştüğü çekişmeli alanlar, sınır eyaletleri Güneyin başbelası olurken, Güney diğer taraftan bu eyaletlerin savaşın akışı içinde Kuzeyin başlıca zayıf noktasını teşkil ettiklerini gözden kaçıramaz. Bu bölgelerdeki köle sahiplerinin bazıları Güneyli suikastçıların emriyle Kuzeye sadık göründüler; diğerleri gerçekten Birliğin yanında yer almanın kendilerinin gerçek çıkarlarına ve geleneksel görünüşlerine uyduğunu anladılar. Her iki grupta eşit derecede Kuzeyi kötürümleştirdiler. Sınır eyaletlerinin 'sadık' köle sahiplerini hoş tutmak endişesi ve onları ayrılıkçıların kollarına atmak korkusu, bir kelimeyle, çıkarlar üzerindeki hassas düşünceler, bu kararsız müttefiklerin ön yargıları ve duyarlılıkları, Birlik hükümetini savaşın başından beri şifa bulmaz felçlilikleriyle belaya düşürdü, onu yarım tedbirler almaya sürükledi, savaşta söz konusu olan ilkeyi riyakarlıkla reddetmeye ve düşmanın en can alıcı noktasına —kötülüğün kökleri— *köleliğin kendisine* dokunmamaya zorladı.

Lincoln son zamanlarda, isyancılara ait olan Zencileri kurtaran Fremont'un Missouri anlaşmasını fes edecek kadar yüreksizleşince[10], bu sadece Kentucky'nin 'sadık' köle sahiplerinin gürültülü protestosuna saygı göstermek oldu. Ama bir dönüm noktasına zaten ulaşılmıştı. Kentucky ile son sınır eyaleti Güney ve Kuzey arasındaki bir dizi savaş alanlarına sıkıştırıldı. Sınır eyaletleri için asıl savaşın, sınır eya-

letlerinin kendi içlerinde yürütülmesiyle, onları kazanmak veya kaybetmek sorunu diplomatik ve parlemanter görüşmeler ortamından geri çekildi. Köle sahiplerinin bir bölümü sadıkâne maskelerini çıkarıp atacak; diğer bölümü tazminat umuduyla kendisini hoşnut edecekti, tıpkı Büyük Britanya'nın Batı Hindistan sömürge kurucularına verdiği gibi[11]. Olaylar kendiliklerinden kesin bildirimin yapılmasını gerektirdi: *kölelerin kurtuluşu.*

Son zamanlarda yapılan bir kaç açıklama, en inatçı Kuzeyli Demokratların ve diplomatların bile kendilerini bu noktaya sürüklenmiş hissettiklerini gözler önüne serdi. Buchanan zamanında savaş bakanı ve şimdiye kadar Güneyin en ateşli müttefiklerinden biri General Cass, bir açık mektupta, kölelerin kurtuluşunun Birliğin kurtuluşu için *sine quanon** olduğunu ilan etti. Dr. Browson, Kuzeyli Katolik partinin sözcüsü ve kendi kavlince 1836 ve 1860 arasındaki kurtuluş hareketinin en enerjik hasmı, *Dergisi*nin son Ekim sayısında (köleliğin - ç.) ilgası lehine bir makale yayınladı. Diğer şeylerin yanısıra diyor ki; 'Şimdiye kadar Ilgaya karşı çıktıysak, bu Birliği korumak içindi, şimdi biz *a fortiori,*** her zaman, köleliğin sürmesi Birliğin hayatını devam ettirmesiyle zıtlaşınca veya özgür bir cumhuriyetçi devlet olarak hayatını devam ettirmesiyle zıtlaşınca, fikrimizce köleliğe karşı çıkmalıyız.[12].

Nihayet, Washington Kabine diplomatlarının bir New York organı, *Dünya* (the *World*), ilgacılara karşı en uzun tiradlarından birini şu sözlerle kapatıyor: 'Ya köleliğin veya Birliğin batıp gitmesi gerektiğine karar verileceği bir günde, ölüm cezası köleliğe giydirildi. Eğer Kuzey (kölelerin - ç.) kurtuluşu *olmaksızın* zafere ulaşamazsa, (kölelerin - ç.) kurtuluşu *ile* zafere ulaşacaktır.'

(*) sine qua non: Latincede «mutlaka aranılan şart» (Ç.N.)
(**) a fortiori: Latincede «daha kuvvetli bir sebeple» (Ç.N.)

NOTLAR

[1] Kendini mazur gösteren, kendini suçlar - Ed.

[2] Montgomery Kongresi, 4 Şubat 1861'de, Amerika Konfederatif Devletlerinin, onbir üye devleti [eyaleti - ç.] ile Jefferson Davis'in başkanlığı altında kuruldu. - Ed.

[3] Bu toplam, üzerinde Güneyin de hak iddia ettiği çekişmeli sınır eyaletlerini içerir.

[4] James Buchanan 1857'den 1861'e kadar ABD Başkanı idi.

[5] Ostend Manifestosu 1854'de, Birleşik Devletlerin; İspanya, Fransa ve İngiltere elçileri (ki Buchanan o zaman İngiltere elçisi idi) tarafından yayınlandı; Manifesto Küba'nın İspanya'dan satın alınması ve eğer İspanya reddederse onu zor yoluyla sıkıştırmak teklifini içeriyordu.

[6] Nicaragua bu seferlerin başlıca hedefi idi - Ed.

[7] 7 Kasım 1861 tarihli Die Presse'den - Ed.

[8] Byron'un Don Juan eserinden. Leporello'nun tavsiyesi maksadı açısından zarar verici idi - Ed.

[9] 1850'lerde eyaletin beyaz nüfusunun beşte birini teşkil eden Alman asıllı Texaslılar, 1848 devriminden dolayı göçenlerin geniş bir kısmını içeriyordu Ed.

[10] General Fremont, 1856'da başkanlık için ilk cumhuriyetçi aday, bu duyuruyu 1861 Ağustosunda yayınladı ve kendi askeri otoritesi dahilinde kölelere özgürlük vermeye başladı. Lincoln kısa zamanda Fremont'a bu tedbirleri durdurmasını söyledi - Ed.

[11] 1833'de İngiliz hükümeti Batı Hindistan sömürge kurucularına serbest bıraktıkları her köle için 2 pound ödedi - Ed.

[12] **Browson'un Onbeş Günlük Dergisi** 3. üncü New York Dizisi, New York 1861, cilt II, s. 510-546 - Ed.

BİRİKİM ELEŞTİRİSİNİN ELEŞTİRİSİ

Birikim dergisinin Haziran 1975 tarihli 4.'üncü sayısında, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın, görünüşte geniş kapsamlı denebilecek ve geniş kapsamlı olma çabasında bir eleştirisi yapıldı. Bu eleştiri, Kıvılcımlı'ya yönelik ilk yazılı eleştiri olmasının yanı sıra, Kıvılcımlı eleştirmenlerinin tipik hatalarını taşıması ve bu hataları sistemleştirmesiyle de yazımızda özel bir yer tutacaktır.

ELEŞTİRİ'NİN TAVRI

Murat Belge eleştirisine: «*Doktor Hikmet Kıvılcımlı, Türkiye sosyalizmi tarihinde mutlaka eleştirilmesi gereken bir kişidir*» diye başlar ve izleyeceği «*tavrı*» şöyle anlatır: «*Kıvılcımlı'yı eleştirirken özellikle nesnel bir tavır takınmanın gerekliliğine inanıyorum. Yani herhangi bir politik hedefin kaygılarına kapılmadan, doğrudan doğruya Kıvılcımlı'nın kendisinin ne olduğunu, neleri, niçin temsil ettiğini anlamak (...)*»

Evet, «*nesnel bir tavır*»: «*herhangi bir politik hedefin kaygılarına kapılmamak*» olarak tanımlanıyor. Yani, bir eleştiri «*herhangi bir politik hedefin kaygılarını*» taşıyorsa, «*nesnel*» (objektif) olamaz!..

Nesnelliği böyle ele alışın marksizmle uzak yakın ilişkisi yoktur. Çünkü, bir eleştiri: proletaryanın politik kaygılarını ne derece güderse o kadar nesnel olabilir, ya da tersi: ne kadar nesnel ise o kadar, proletaryanın politik hedefinin kaygılarını gütmüş demektir.

Çağımızda, sınıflar üstü, dolayısıyla aynı anlama gelen «*politik kaygılar*» üstü bir objektiflik olamaz. Çünkü, «*gerçek devrimcidir*» ve proletarya sonuna kadar devrimci bir sınıf olarak, gerçeği, olanı olduğu gibi görmek zorundadır. Bu nedenle, objektif olarak, herhangi bir açıklama gerçeği yansıttığı ölçüde, proletaryanın politik çıkarlarına yarar, ya da politik çıkarlarına yaradığı ölçüde gerçeği yansıtır.

Nesnel bir tavrın, sınıfcıl, dolayısıyla da politik özünü gözden kaçırmak: ya burjuvazinin politik çıkarlarını gizlemeğe, ya da küçük burjuvazinin proletarya ve burjuvazi arasında yalpalıyan, iki arada bir derede tavrını meşru göstermeğe yarar.

M. Belge, bir eleştirinin objektif olmasını ve politik kaygılar gütmesini karşı karşıya getirerek, burjuva anlamda bir objektivizm anlayışını dile getirmektedir. Ve bütün burjuva teorisyenleri gibi, istediği kadar objektif olma gayretinde olsun, objektif olarak, yine de belli bir «*politik hedefin*» kaygılarını güdecek, olaylara belli bir sınıf açısından bakacaktır. Düşünce varlığı değil, varlık düşünceyi belirler. Ve bu yasa «*nesnel*» olduğu kadar «*politik*»tir de.

Proletarya, eleştiride partizandır. Partizanlığını gizlemez, bilince çıkarır açıkça koyar. Ve partizanlığını gizleyen «*nesnel*» eleştirilerin partizan karakterini de görür ve gösterir.

«*Nesnel*» olma, herhangi bir «*politik hedefin kaygılarını*» gütmeme iddiasındaki bir eleştiri: «*nesnel*» olarak, nesnelliğin politik karakterini gizlemekten çıkarı olan sınıfın «*politik kaygı*»larını güdüyor demektir. Ve bay Belge, bir eleştirinin, belli bir «*politik hedefin kaygılarını*» güdeceğinin objektif bir gerçeklik olduğunu görmezden gelerek, «*nesnel bir tavır*» ardına gizlenerek, bizzat bu davranışıyla, bu nesnellik anlayışıyla eleştirisini hangi sınıf açısından yaptığını itiraf etmekte, şecaat arzederken, sirkatin söylemektedir.

DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞI AYIRIŞ

Kıvılcımlı'nın teori ve pratiğini ele alışta sık görülen bir yanlış, M. Belge'nin eleştirisinde de görülüyor. Eleştirmen haklı olarak Kıvılcımlı'nın teorisinin bir bütün olduğunu belirttikten sonra şöyle devam eder:

«*Ben bu eserin* (yani Kıvılcımlı'nın teorisinin) *bir bütün olduğunu düşünmekle birlikte, yanlışlığının kanıtlanması durumunda Kıvılcımlı'dan geriye hiç bir şey kalmayacağı kanısında değilim. Çünkü, söylediği her şeyin yanlış olduğuna inansak bile, enerjisi, uğraşı, çalışkanlığı, teorik ve pratik cesareti, geride gene saygıdeğer bir sosyalist imgesi bırakmaya yeter*» «*(...) Kıvılcımlı gibi hayatını davaya adamış bir devrimcinin bu yanına ufak bir saygısızlık göstermekten gerçekten çekiniyorum.*»

Birikim yazarı, Doktor'un teorisinin bir bütün olduğunu çok iyi kavramış!.. Fakat, teorisi kadar teori ve pratiğinin de bir bütün olduğunu, daha doğrusu teori ve pratik diyalektiğini kavramış görünmüyor. Teorisini az çok bilimcil denebilecek kategoriler çerçevesinde değerlendirirken, davranışına «*enerji*», «*uğraş*», «*çalışkanlık*», «*saygıdeğer*» gibi ahlakî denebilecek kategorilerle yaklaşıyor.

Düşünce ve davranış birbirinden ayrılmaz. Bu ilke, ayrılmaması gerektiği değil ayrılamayacağı anlamına da gelir. Eğer teori yanlışsa bu muhakkak pratikte de ortaya çıkar. Tutarlı bir eleştiri bu bütünlüğü de koymak zorundadır. Belge ise, böyle bir yaklaşımda bulunmamakta, aksine teori ve pratiğe apayrı ölçülerle yanaşmaktadır. Teoriye «*bilimsel*», pratiğe ahlaki eleştiri yöneltilerek «*saygısızlıktan*» yani ahlaki olmayan bir davranıştan kaçınılmaktadır. Ve bu davranış, evet «*saygısızlık*» değildir ama düpedüz oportunizmdir.

Bu vesile ile daha tutarlı bir eleştirinin nasıl olacağını bir örnekle göstermeye çalışalım. Öncü gazetesinin 14 Nisan 1976 tarihli 5.'inci sayısında T.S.İ.P. eleştirilirken şöyle ya-

zılıyor: «*Devrimci kanat* (yani Öncü'ünün görşündekiler) *doktorcu parti anlayışı ile Leninci parti anlayışı arasındaki büyük çelişkiyi TSİP'in kurulup çalışması ile gördü ve size de* (T.S.İ.P. yöneticilerine) *gösterdi. Aynı şekilde doktorun görüşlerinden kaynaklanan komplocu çalışma tarzınızı eleştirdi. Olaylar kısa zamanda sizin ideolojideki ve politikadaki sapmalarınızın tesadüfi olmadığını, doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın düşüncesinden kaynaklandığını gösterdi. Sizlerle birlikte doktorun yaşayan canlı ruhunu gördük (...)*» (altını biz çizdik.)

Görüldüğü gibi Öncü'yü çıkaran genç arkadaşlar düşünce ve davranışı aynı kriterlerle ele alıyorlar. Düşünce ve davranış arasındaki ilişkiyi Birikim yazarından çok daha iyi kavramışlar. Eğer Birikim yazarının kanıtlamaya çalıştığı gibi Kıvılcımlı'nın teorisi yanlışsa bu pratiğinde de «*komplocu çalışma tarzı*», fraksiyonculuk vs. biçimlerde ortaya çıkar. Pekâlâ bir kimse, «*komplocu*» bir çalışma içinde de «*cesur, çalışkan, enerjili vs.*» olabilir. İşte M. Belge'nin anlamadığı budur. İşte, Bay Belge Kıvılcımlı'nın pratiğine toz kondurmazken, teorisinin yanlışlığını göstererek (!) daha eleştirisinin başında Marksizmi kavramadığını itiraf ediyor. Ve bu olgu, teori ve pratiği ayırma, bizzat Birikim yazarlarının pratik tutarsızlıklarının görüşlerinde yansımasıdır. Daha doğrusu bir tutarsızlık değil, onların yanlış teorileri ile yanlış pratikleri (yani pratiksizlikleri) arasında bir iç tutarlılık vardır.

Birikim yazarları entellektüel seviyenin yüksekliğine özel bir önem verirler. Zaten Birikim'in amaçlarından birisi militanların teorik seviyelerini yükseltmektir. İyi, hoş ama bu iş bir örgüt çalışması içinde bir anlam taşır. Yoksa Birikim yazarları gibi herhangi bir siyasi parti çalışması dışındaki bağımsız bir gurup aydının ilkel çabalarından öteye geçmez.

«*Pratik militan*»lar Birikim yazarlarındaki bu tutarsızlığı sezmekte, ama toyca eleştirilerle (örneğin Birikim'i fazla en-

tellektüel buluyorlar) eleştirdiklerini silahlandırmaktadırlar. Görünüşe aldanmamak gerekir, gerçekte Birikim'in entellektüel seviyesi oldukça düşüktür. Birikim'in entellektüelliği, diğer bir deyişle teorisi tipik küçük burjuva, yamalı bohça kalitesinin üstüne çıkamamaktadır.

Evet, devrimci bir aydın olmak: Ama devrimci aydın olmak, her şeyden önce kitle içinde kitle ile birlikte, örgüt içinde örgüt ile birlikte mücadele etmekle mümkündür. Aksi takdirde bir küçük burjuva aydın olmanın ötesine gidilemez. İşte birikim yazarlarında eksik olan budur. Ve bu gerçeklik Kıvılcımlı eleştirisinde teori ve pratiği ayırmakla açıkça ortaya çıkmaktadır.

Bu arada Öncü'nün eleştirisi hakkında bir kaç söz etmek gerekiyor. Öncü'yü çıkaran arkadaşların yargılarına katıldığımız sanılmasın. Bu arkadaşlar önemli bir noktayı görmezlikten geliyorlar. TSİP'in doktorcu olduğu varsayımından hareket ediyorlar. TSİP ise *tabiri caizse,* hiç bir zaman «*doktorcu*» olmamıştır. *Olamazdı da.* Bu bir zamanlar çıkmış «*Kıvılcım*» adlı bir gazetede daha TSİP kurulmadan önce gösterilmişti. TSİP'liler hiç bir zaman Doktor'un görüşlerini bütünüyle benimsemediler. Fakat benimsemiş görünmeyi kâr bildiler. Ve Doktor'un görüşlerini biçimsizleştirilmiş, özü çarpıtılmış bir şekilde sundular. İşte Öncüyü çıkaranlar bu olguyu görmemezlikten gelerek, TSİP'in şahsında Doktor'u da eleştirme kurnazlığına kaçarak bir taşla iki kuş vurduklarını sanıyorlar.

Kaldı ki, bir an için TSİP'lilerin, Öncü yazarlarının iddia ettiği gibi «doktorcu» olduğunu varsayalım. TSİP'in hatalarıyla Doktor yargılanabilir mi? Hayır. Bir Kautsky, bir Plekhanov'un düşünce davranışına bakarak Marks hakkında hüküm verebilir miyiz? Hayır. Çünkü Marks'ın düşünce ve davranışları ile, Kautsky, Plekhanov gibi «Marksist»lerin düşünce ve davranışları arasında bir çelişki vardır. Önemli olan bu çelişmenin tesbitidir. İşte, öncü yazarları, TSİP'e göre Dok-

tor'u yargılarken, bu çelişkinin varlığına gözlerini kapıyorlar, çelişkinin varlığından haberdar değilmiş gibi görünme kolaylığına kaçıyorlar. Olanı olduğu gibi görmemek, olgulara gözleri kapamak, kimseye yada devrimcilere hiç bir zaman yarar getirmemiştir ki Öncü'cülere getirsin! Neyse, geçelim.

DİL VE TERMİNOLOJİ ÜZERİNE

Birikim yazarı, eleştirisine Kıvılcımlı'nın dili ve terminolojisi ile Başlar: «*Hikmet Kıvılcımlı denince herkesin aklına gelen ilk özellik, genellikle, özel bir dildir. Kıvılcımlı'nın dilini hiç beyenmeyenler de var, o dili taklide özenenler de. Değerlendirilmesi nasıl olursa olsun, özel bir dilin varlığı kesin bir olgudur.*»

Kıvılcımlı'nın «*özel bir dil*»i olduğu yargısı, gerçeği mi yansıtır, yoksa bir yanılsama mıdır? Yazar, «*kesin bir olgudur*» derken, bu yargının doğruluğunu kanıtlamaya değmez görüyor ve yargıyı bir *aksiyom* durumuna getiriyor. Dolayısıyla, bu aksiyomdan çıkan diğer yargılar da, (örneğin, Kıvılcımlı'nın düşüncelerini benimsemenin ön koşulunun bu dili benimsemek olduğu) kanıtlanmasına gerek görülmeyen bir yargıya dayandıkları için aynı hatayı taşırlar.

Önce, bu satırların yazarının bir gözlemini belirtmek gerekiyor: Dr. Hikmet Kıvılımlı'nın dilini anlamakta güçlük çekenler aydınlardır. Emekçiler bu dili anlamakta özel bir güçlük çekmez. Çünkü bu dil, halkın kendiliğinden kullandığı dilin bilinçli bir kullanımından başka bir şey değildir. Emekçiler bakımından zorluk, yanlızca Kıvılcımlı'da değil, Marks, Engels, Lenin'i okurken de söz konusu olan kavramların anlaşılmasındadır. Bu da bütün bilimlerin öğrenilmesinde karşılaşılan bir güçlüktür.

Kıvılcımlı'nın «*dili*»nin aydınlarımıza zor gelmesi, adeta «*özel bir dil*» gibi görünmesi bir rasnlatı değildir.

Osmanlılarda, nasıl üst sınıfların ve bu sınıfların ideotojisini güden aydınların halkın kullandığı dilden ayrı bir «*osmanlıca*»ları var idiyse; bugün Türkiyede de özellikle aydınlara enjekte edilmiş «*öztürkçe*» denen, uydurma bir dil, özel bir jargon vardır. Ve bu dil emekçi kitlelerden kopuk aydınların bütün yazımına yerleşmiştir. Açın sanat dergilerini, okutun bir emekçiye. Bir şey anlamıyacaktır. Öyleki, bugün ne halk aydının dediğini, ne de aydın halkın dediğini anlamamaktadır.

İşte, Kıvılcımlı'nın kullandığı halkın dili, aydın tabakamıza sanki özel bir dil gibi görünmektedir. Gerçekte, Kıvılcımlı'nın özel bir dili jargonu yoktur. Aydınlarımızın «*özel bir dili*», «*jargonu*» vardır ve bu dil aydınlar arasında genel olduğu için, aydınlarımızın bu özel diliyle yazmayan Kıvılcımlı, bu baylara sanki özel bir dil kullanıyormuş gibi görünür. Ancak bu özel aydın diliyle yazıp düşünenler, Kıvılcımlı'nın özel bir dili olduğu yargısını verirler. Ve bu yargı, bizzat yargıyı verenleri yargılar.

Kıvılcımlı'nın diline yönelen, en azından «entellektüel» sorumluluğu bulunan bir eleştiri, konuyu böyle kolaya kaçan bir şekilde ele alamaz. Çünkü, Kıvılcımlı dil konusunda incelemeler yapmış, bu incelemenin sonuçlarını bir kitapçıkta yayınlamıştır. Kitabın adı; «*Türkçenin Üreme Yolları ve Dil Devrimciliğimiz*»dir.

Kıvılcımlı'nın dili konusunda «*nesnel*» olma gayreti güden bir eleştiri önce, bu kitapta anlatılan Türkçe'nin kendine has üreme ve türeme yasalarının, önerilen dil politikasının doğru olup olmadığını araştırmalıdır. Eğer, anlatılanlar gerçekliği açıklıyorsa, Kıvılcımlı'nın bu yasalara ve ilkelere yazılarında uyup uymadığının incelenmesi gerekir. O zaman, kitaptaki yasalar yanlış ise ve Kıvılcımlı bu yanlış yasalara yazılarında uyuyorsa, ya da yasalar doğru ve Kıvılcımlı

bu doğru yasalara uymuyorsa, «*özel bir dil*»den söz edilebilir.

Birikim yazarları ise böyle bir araştırma metodunu izlemek bir yana, aydınlar arasındaki genel bir yargıyı, bir eleştiri süzgecinden geçirmeden, gerçekliği yansıtan bir aksiyom gibi ele alıyorlar.

Murat Belğe'nin eleştirisinin sonundaki kaynaklar dizininde, Kıvılcımlı'nın dil üzerine yazdığı kitabın adı yok. Bu nedenle yazarın bu kitabı okumadan böyle bir eleştiri yönetlme ihtimali söz konusudur. Kitabın varlığını bilmiyor olabilirler. Her ne olursa olsun, *bilmemek cezayı kaldırmaz*».

Belge, eleştirisine şöyle devam eder: «*İlginç bir nokta, Kıvılcımlı'nın halkın kullandığı dile aykırı olduğu gerekçesiyle, «öz türkçe»ye karşı çıkması, ama o bu haklı itirazını öne sürerken bile «arı dil uğdurcası» diye bir kelime uydurmaktan geri kalmaz.*»

Bu alıntı, bütün eleştiri boyunca görülecek olan, eleştiri metodunun tipik bir örneğidir. Eleştirilen düşünce olduğu gibi değil, olması istendiği gibi sunulur ve bu çarpıtılarak sunulmuş düşünce eleştirilerek Kıvılcımlının işi bitirilir!..

Kıvılcımlı, hiç bir zaman problemi «Öz Türkçe»den yana olmak veya karşı olmak biçiminde koymaz. O der ki, bir dil sürekli gelişir, toplum ölçüsünde yeni düşünceler, yeni nesneler, yeni olaylar vs. ortaya çıktıkça yeni sözcükler doğar. Dillerin gelişimi içinde bu bir yerde kendiliğinden olur, ve bu kendiliğinden gelişim sürecinin yasaları bilinirse ve bu yasalara uyulursa, sürece bilinçli bir etkide bulunulabilir. Bu durumda yapılacak iş kelime türetme yasalarının türkçedeki özgün biçimlerini keşfetmektir. Öte yandan başka dillerden gelmiş olmakla birlikte halkın diline yerleşmiş, türkçeleşmiş (bomba, kalem, defter, destere gibi) sözcükler kullanılmalıdır. Konu çok daha derinliğine incelenmekle birlikte kısaca Kıvılcımlı'nın dil anlayışı budur. Ve bu temelden çıkarak,

türkçenin kelime üretme ve türetme mekanizmalarını inceler, türkçeyi kullanırken de bu yasalara uyar.

İşte aydınlarımız, ya da «öz türkçe»cilerimiz yeni kelimelerini bu yasalara uygun olarak değil uydurarak ortaya atarlar. Kıvılcımlı'nın da karşı çıktığı —Bay Belge'nin anlattığını aksine— «öz türkçe» değil, kendilerine «öz türkçeci» diyenlerin uyduruculuğudur.

Birikim yazarı «*uyduruca*» diye bir sözcük uydurulduğunu iddia ediyor. Gerçekte, «*uydurca*» sözcüğü uydurca değildir. Çünkü Türkçe'nin üreme ve türeme yasalarına uygundur. «*Ce, ca*» ekleri Dil'i anlatır. Örneğin, Osmanlıca, Belgalce,, Fransızca vs. gibi. Aydınlarımızın yeni kelimeler öne sürerken yaptkıları iş UYDURMAKtır. «*Uydurma*» eyleminin kökü olan «*Uydur*» sözcüğüne «*ca*» son eki eklenerek Aydınların özel diline bir isim takılmış olur. Öte yandan «*ce, ca*» eki bir fiilin sonuna eklendiğinde ortaya çıkan sözcük bir isim olur. Örneğin, Koşmak mastarından, Koşmaca ismi gibi... Görüldüğü gibi Kıvılcımlı'nın yaptığı iş «*uydurmak*» değil, sözcük «*üretmektir.*»

Denemesi bedava, konuşmanızda uydurca sözcüğünü kullanın, karşınızdaki bunun uydurma bir dili anlattığını kavramakta hiç bir güçlük çekmeyecektir. Çünkü, sözcük türkçenin yasalarına uygundur. Ayrıca, «*uydurma*» sözcüğü belki bir raslantının sonucu olarak «*öz türkçesi*»lerin «*Uygurca*»sı ile ses benzerliğinin yol açtığı bir çağrışım yapması bakımından da dikkate değer bir anlam kıvraklığına sahiptir.

«*Kıvılcımlı bu dili kullanarak yer yer hoş nükteler yapıyor olabilir. Ama çoğu zaman, «Geberen» kapitalizm ya da «zortlama» gibi duygusal aşırılıklara düşer. Dilin «bilimsel» kullanımından uzaklaşarak, özel çağrışımlarla kişisel duygularla yüklü, son analizde dünyaya açılacağı yerde kendi içine kapanan dış gerçekliğin nesnel ilişkilerini kendi öznel sistemi içinde daraltan ideolojik bir dille konuşur.*»

«*Zortlama*» sözcüğü «*Devrim Zorlaması Demokratik Zort-*

lama» kitabının adında geçer. Ancak aydınlarımız «*boğazlama*», «*zortlama*» gibi ilkel halk türküsü türlerini bilmezler. Merak eden kitaptaki zortlama açıklamasını okuyabilir.

«*Geberen*» sözcüğüne gelince: bu da «*Emperyalizm: Geberen Kapitalizm*» kitabının adında geçer. Türkçede «*ölmek*» ve «*gebermek*» aynı olayı anlatmalarına rağmen, farklı anlamlar taşırlar. Kimse «*babam geberdi*» demez. Derse; babasıyla düşmanlığı olduğu, babasının ölümünü istediği anlaşılır. Genellikle ölümü, yok olması istenen bir düşmana karşı «*gebe*r» sözcüğü kullanılır. Emperyalizmin gerici özünü, ve emperyalizm karşısında proletaryanın tavrını daha bir anlam zenginliğiyle verdiği için «*geberen*» sözcüğü yerinde kullanılmıştır.

Bu örneklerden görülebileceği gibi Kıvılcımlı'nın özel bir dili olduğu iddiası hiç bir temele dayanmayan, harcıalem, peşin bir yargıdır. Bu durumda eleştirmenimiz yargısından vaz geçmelidir. Geçmezse, bu yargıdan kaynaklanan: «*Böyle bir dille konuşmak, Kıvılcımlı'ya zaman zaman yöneltilen «bireycilik» suçlamasının inandırıcı bir kanıtı olabilir.*» hipotezi de hipotezi ortaya atanın bireyciliğini tanımaya yarar.

M. Belge dil üzerine eleştirilerinden sonra kıvılcımlının terminolojisini ele alır: «*(...) Kıvılcımlı'nın eserinde asıl önemli belirleyici rolü oynayan terimler başka hiç bir marksist metinde rastlamadıklarımızdır. Örneğin, «tarihsel devrim sosyal devrim» ayrımı, tamamen Kıvılcımlı'ya özgüdür ve bir dilsel kullanımın ötesinde, bir* bakış farklılığı *da getirmektedir. Buna benzer bir başka önemli teorik kavram ve ayrım: «Coğrafya ve Teknik Üretici Güçleri, İnsan Üretici Güçleri, Gelenek Görenek ve Kollektif Aksiyon»dur.(...)*»

«*Bunların yanı sıra, bazan Marksistlerin de belli bir olguya işaret etmek için kullandıkları, ama hiç bir zaman terimleştirmedikleri, tarih biliminin kategorileri, kavramları haline getirmedikleri, «Medeniyet», «Rönesans», «Restorasyon» ya da «Barbarlık» gibi kelimeler, Kıvılcımlı'nın tarih tezinin*

geçiş teorisinin aslî ögeleri olmuştur. Örneğin «Barbar aşısı» dediği olay, başka herhangi bir Marksist'de rastlamadığımız melez bir kavram olarak, Kıvılcımlı'nın tezinin başlıca belirleyici ve açıklayıcıları arasındadır.»

«'Barbar' ve 'uygarlık' kelimeleri bizi Kıvılcımlı'nın özel terminoloji'*sinin üçüncü kategorisine getiriyor. Bir Marksist olmayan Morgan'ın eserinden gelen bu terimler. Engels* Ailenin... *Kökeni adlı kitabında, antik tarihin açıklamasında Morgan uygulamasının bir gereği olarak kullanır. Böylece, Marksist metinleer belirli koşullarda giren, ama Marksizmin aslî ögeleri olmayan bazı terimler, Kıvılcımlı'da terfi ederler.»*

«Kıvılcımlı'nın özel terminolojisi, yalnızca burada varolan *terimlerle açıklanamaz.* Olmayan *bazı terimler de,* yokluklarıyla, *bu terminolojinin doğrultusunu belirlerler. Örneğin, «Konjonktür», «eşitsiz gelişme» gibi terimlerin* yokluğu, *«tarihsel devrim = sosyal devrim» gibi terimlerin* varlığı *kadar önemlidir.»*

«Bütün bunlar, şöyle bir hipotezi oluşturabilecek güçtedir: Kıvılcımlı, söylemek istediğini anlatmak üzere, Marksizm'in bilinen terminolojisi ve kavramları dışında özel terimler ve kavramlar türettiğine göre, söylemek istediği şey de Marksizmin söylediklerinden farklı olabilir. Bunun böyle olup olmadığını görmek için, Kıvılcımlı'nın tarih tezine önce genel çizgileriyle bakmamız gerekiyor.»

Bütün bu uzun eleştiriyi olduğu gibi aktardık. Çünkü Kıvılcımlı'nın terminolojisiyle ilgili olarak belli başlı dört gurupta toplanan eleştiriler, 1 - farklı kavramların varlığı, 2 - Marksist yazında geçip te kavramlaşmamış sözcüklerin kavramlaştırılması, 3 - Marksizme ait olmayan bir terminolojinin kullanılması, 4 - Bazı kavramların da yokluğu) bir «*HİPOTEZ*» oluşturmaya yarıyor. Ve bu hipotez Kıvılcımlı eleştirisinin, genel yanlışlarının ortaya çıktığı tikel bir olgu olduğu kadar, bundan sonraki bütün eleştirilerin hareket noktasıdır, bütün eleştiriler, bu hitopezi bir hüküm haline getirme çabasıdır.

Bir an için yukardaki dört tesbitin de bir gerçeklik olduğunu varsayalım ve gerçeklik olduğunun kanıtlanması halinde bile bu olguların sonraki gibi bir hipotez oluşturmaya yetmeyeceklerini, hipotezin matığındaki sakatlığı göstermeye çalışalım.

Kavramlar, evrenin zihninde yansımasının formlarından biridir. Bu yansıma süreçlerin, olayların özünü kavrama imkânı sağlar. Kavramlar, bilme sürecinin alt aşamadan daha üst aşamaya geçişinin, yani bizzat bilmenin tarihi gelişim sürecinin ürünüdürler.

İnsan bilgisi genişledikçe, bilimler ilerledikçe, yeni kavramlar formüle edilir, eski kavramlar daha dakik ve kapsamlı muhteva kazanır ve nihayet bazı kavramlar da terkedilir. Kavramlar da bizzat yansısı oldukları süreçler gibi durgun, kımıltısız, değişmez ve mutlak değildir. Objektif gerçeğin daha doğru, daha sadık yansıması yönünde bir gelişme süreci içindedirler.

Her bilim «*kendine gerekli olan kendi öz dilini ve kavramını yaratmak zorundadır. Bilimsel kavramlar, çoğu zaman, alışılagelen dilde günlük olaylar için kullanılanlarla birlikte ortaya çıkar, ama büsbütün farklı yolda gelişir. Şekilleri değişir ve günlük dilde taşıdıkları belirsizliği yitirip kesinlik kazanırlar, öyle ki bilimsel düşünceye uygun hale gelirler*» *(Fiziğin Evrimi, A.E.; L.İ.)*

Bütün bilimler için geçerli olan bu açıklamalar, Toplumu açıklayan ve değiştiren bilim: Marksizm, için de geçerlidir. Marksizm de bir bilim olduğuna göre, bütün diğer bilimlerde olduğu gibi, eskiden kullanılan kavramlar daha dakik, daha kapsamlı bir muhteva kazanacak, elbet bir takım sözcükler «*tertipleşecek*», kavramlaşacak ve nihayet birtakım kavramlar da terkedilecektir.

İşte bay Belge'nin kavramadığı budur. Marksizmde de yeni bir takım kavramların ortaya çıkmasını, bazı sözcüklerin kavramlaşmasını kabul edememekte dolayısıyla da Marksiz-

min bir bilim olduğunu ve bütün bilimlerin bağlı olduğu gelişim yasalarına göre hareket ettiğini anlayamamaktadır. Yazarımız Kıvılcımlı'da buulnan bazı kavramların «klasik marksist» terminolojide bulunmadığını söylüyor ve bulunmamasını Kıvılcımlı'nın yanlışlığına bir kanıt olarak ileri sürüyor. Evet, Kıvılcımlı'da klasik marksist metinlerde bulunmayan bazı kavramlar vardır. «*Tarihcil devrim*» kavramı gibi. Ama bu kavramın Kıvılcımlı öncesi ve Kıvılcımlı'dan haberi olmayan, Kıvılcımlı çağdaşı marksist metinlerde bulunmaması Kıvılcımlı'nın «*Marksizmin söylediklerinden farklı*» şeyler söylediği anlamına hiç gelmez. Sorunu böyle ele alış, bilimsel değil, tamamen doğmatiktir. Sorunu böyle ele alan, Marksizmin gelişeceğini, yeni kavramlara ulaşabileceğini kabul etmiyor demektir. Sorun, eğer, bu kavramların klasik marksist metinlerde olup olmadıkları şeklinde değil de, bu kavramların objektif gerçekliği yansıtıp yansıtmadığı şeklinde ele alınsaydı, bu Marksist bir eleştiri olma çabası olurdu. Bir marksiste yakışan, bir tavır olurdu.

Eleştirmen, mal bulmuş mağribi gibi seviniyor: «*bu kavramlar Marksistlerde yok*» diye. Ve bunu Kıvılcımlı için büyük bir zaaf gibi koyuyor.

Evet bayım, bu kavramlar özellikle çağdaş marksistlerde yoktur. Ve bu yokluk: Kıvılcımlı'nın değil ama bizzat o Marksistlerin tarih ve toplum olaylarını açıklama yetersizliklerini, geriliklerini gösterir. Bu kavramların yokluğu Kıvılcımlı için değil ama, bizzat bu kavramlardan yoksun, Kıvılcımlıyı bilmeyen Marksistler için büyük bir zaaftır.

Eleştirmen, Kıvılcımlı «*kavramları terfi etitriyor*» diyor. Olabilir. Marksizm bir bilim ise birtakım kavramlar terfi edecektir. Örneğin Marksist Ekonomi Politiğe ait kavramları ele alalım. Marks pek çok kavramı klasik iktisatçılardan almıştır. Ama bizzat bu kavramlar Marks'ta daha derin, daha dakik bir muhteva kazanmıştır. Şimdi eleştirmenimiz gibi: «*Marksizmin aslî ögesi*» olmayan bazı terimleri «*terfî ettirmekle*» Marks'ı suçlayabilir miyiz?

Konu; birtakım kavramların, klasik Marksist metinlerde bulunup bulunmaması ile açıklanamaz. Bu noktadan hareket eden bir eleştiri daha doğmadan ölmüş demektir. Konu, Kıcımlı'nın kullandığı kavramların olayları daha derin ve daha doğru olarak kavramamızı sağlayıp sağlamadığı bakımından, ve bizzat, bu kavramların açıklamaya çalıştığı olayların, incelenmesi yoluyla bir açıklığa kavuşabilir.

Yazarımız ise, bu yola girmiyor. Kıvılcımlı'yı bizzat, açıkladığı olaylarla değil ama klasik marksist metinlerden farklı kavramlar kullanmakla eleştiriyor. Bu bütün eleştiri boyunca görülen eleştiri metodudur.

Örneğin, «*Tarihsel devrim*» kavramını ele alalım. Bay Belge'nin bu kavrama yönelttiği eleştiri «*Marksistlerde bulunmaması*»*dır*. Bilimcil olma gayretindeki bir eleştiri ise problemi böyle koymaz. O kavramın daha önce bulunmamasına önem vermez. «*Tarihsel devrim*» kavramının açıkladığı, yansısı olduğu OLAYLAR'ı inceler. Böyle olaylar var mıdır? Bu olayları yöneten kanunlar nelerdir? diye araştırır. Ya da hiç olmazsa, Kavramın yanılzca geneli değil, aynı zamanda tikelin zenginliğini ihtiva ettiği ilkesinden hareketle, Kıvılcımlı. nın «*Tarihsel devrim*» kavramıyla açıkladığı bir somut bir tarih olayını analiz ederek, Kıvılcımlı'nın açıkladığı şekliyle «*Tarihsel devrim*» kavramının bu tikel, bu somut olayın zenginliğini ihtiva edip etmediğini, gerçekliği doğru yansıtıp yansıtmadığını araştırmalıdır. Ama bu iş hemen olmaz, uzun araştırma ister, sabır ister. Eleştirmenimiz, bu sabırlı ve uzun yola girmeyi değmez buluyor ve «*Marksistlerde yok*» çığlığını atıyor. Evet, yok. Ve bu, ne yazık ki o Marksistlerin zaafını gösterdiği kadar —ki onlar henüz Kıvılcımlı'yı okumadıkları için suçlanamaz— ve daha fazla bu çığlığı atanların skolastik, orta çağ kafasını açığa çıkarır.

Sonuç hipotezi, böyle skolastik bir mantığın ürünüdür. Tekrar okuyalım: «*Bütün bunlar, şöyle bir hipotezi oluşturabilecek güçtedir: Kıvılcımlı, söylemek istediğini anlatmak üze-*

re, Marksizmin bilinen terminolojisi ve kavramları dışında özel terimler ve kavramlar türettiğine göre, söylemek istediği şey de Marksizmin söylediklerinden farklıdır.»

İşte Althusser'vari bir cümle! Ama çok talihsiz! Şimdi, daha da ileri gidelim ve bir an için, Kıvılcımlı'nın Marksizm dışında, toplum gerçekliğini yansıtmayan kavramlar kullandığının, bizzat olaylardan hareketle ispatlandığını, yani eleştirmenimizin yapmadığı şeyi yaptığını da varsayalım. Bu ispatlandığı takdirde bile, hitopez doğru bir hüküm haline gelemez. Çünkü öyle yanlış bir şekilde formüle edilmiştir ki, tamamen dogmatik nitelikte bir hüküme yol açmaktadır. Böyle bir kanıtlama halinde bile «*Marksizmin bilinen terminolojisi ve kavramları dışında özel terimler ve kavramlar türetmek, marksizmin söylediklerinden farklı şeyler söylendiğini gösterir.*» gibi bir yargı ortaya çıkar. Böyle bir yargı ise *Marksizmin bütün gelişme yollarını tıkar.* Marksizmin, süreçleri daha doğru ve daha dakik yansıtan yeni kavramlar geliştirmesinin yollarını tıkar. Marksizm de bir bilim olduğuna göre, eleştirmenimizin hükmü diğer bilimlere de uygulanabilir ve: »*bilinen terminoloji ve kavramlar dışında yeni kavramların kullanılması, kullananı o bilimin dışına çıkarır*» gibi genellemelere yol açabilir. Böylece de sadece marksizmin değil bütün bilimlerin gelişme yollarını tıkar. Bütün bunlar, eleştirmelerin ortaya attığı hipotezin, ancak skolastik bir mantığın ürünü olabileceğini açıkça gösterir. Ancak «*cehaletin verdiği cesaret*» kişiyi böyle tehlikeli, yapayanlış genellemelere götürebilir.

Böyle dogmatik bir hareket noktası, skolastik mantığın ürünü olan bir varsayım, M. Belge'nin eleştirisinin bütün bölümlerine damgasını vurmaktadır. M. Belgenin bütün eleştirileri son duruşmada: *Klasik Marksist Metinlerde*» bulunup bulunmamaya dayanır. Durum böyle olunca, eleştirinin eleştirisini burada kesmek mümkündür. Eleştirinin üzerine inşa edildiği skolastik temel gösterilmiştir. Eleştirinin eleştirisi-

ni burada kesmeyeceğiz ve bizzat eleştirmenin sunduğu şartlarda savaşı kabul ederek skolastik temel üzerindeki binanın nasıl tahrifleri ve yanlışlarla inşa edildiğini göstermeye çalışacağız.

Son olarak, yazar «*Eşitsiz gelişim*» gibi kavramların Kıvılcımlı'da bulunmadığını söylüyordu. Bu gerçeğe uygun olmayan bir iddiadır. Örneğin, «*Halk Savaşının Planları*» sayfa 65 de, şöyle yazmış Kıvılcımlı: «*Ayrıca yeryüzü bir makastan çıkma ülkeler mozayiği de değildir. Hele kapitalizm, ülkeler arasındaki EŞİTSİZCE GELİŞİM ayırtlarını son kerteye dek abartmış bir düzendir.*» Demek ki varmış.

BİNÂNIN ELEŞTİRİSİNE GİRİŞ

M. Belge, «*Tarih Tezinin Temel İlkeleri*» başlıklı bölümün eleştirisine şöyle giriyor:

«*Bu bölümde Kıvılcımlı'nın uygarlıklar, yıkılışları, rönesansları, vb. üstüne söylediklerine değil, ona göre bütün bu oluşumların yasaları olan, onları belirleyen temel tarih ilkelerine bakacağız. «Bunların başında «Tarihsel Devrim - Sosyal devrim» ayrımı gelir.*»

Bu cümle, yukarıda da değinilen, eleştirinin dogmatik perspektifini göstermesi bakımından tipiktir.

Tarih bilimi ne yapar? Önce olayları ele alır, onları analiz eder, sınıflar, gelişim süreçlerini inceler ve giderek bir takım kavramlara, yasalara ulaşır. Eğer ortaya çıkan bu kavramlara karşı bilimcil bir eleştiri yapılmak isteniyorsa, bu eleştiri yine bizzat kavram ve kanunlarla açıklanmaya çalışılmış, objektif bir gerçeklik olan olayların incelenmesinden hareketle yapılabilir. Yani eleştiri de, tıpkı o kavramları ortaya atanın yaptığı gibi, olaylardan hareket ederse doğru olabilir.

İşte bay Belge, olayları, kendi değişiyle «*uygarlıkları, yıkılışları, rönesansları*» vs. atlıyor. Bunlar üzerine Kıvılcımlı'

nın «*söylediklerine*» değinmeyeceğini belirtiyor. Değinmediği Kıvılcımlı'nın söyledikleri değil olaylardır.

Öte yandan, «*temel tarih ilkeleri*», «*yasalar*» kafadan mı uyduruldu? Gökten mi indi? Aksine bütün bir yedi bin yıllık tarihin, yarım asrı bulan bir süre, hemen hemen bir ömür boyunca, incelenmesiyle bulundu. Yani olaylardan, tarihte olanlardan hareket edildi. Ve bir eleştirmen de, bizzat bu somut tarihten, olaylardan hareket etmeden bu «*temel tarih ilkeleri*»nin doğru olup olmadığını anlayabilir mi? Hayır.

İşte eleştirmen, bütün bu olaylar «*üstüne söylenenleri*» yani bizzat olayları ele almaya gerek bile görmeden önce bir tek şeyi ispatlamaya çalışıyor: «*Tarihsel Devrim - Sosyal Devrim ayrımı*», Marksistlerde yoktur, yok olunca da, elbette, «*Marksizmin kabul edilmiş olgularına aykırıdır.*»

Bu kavramın Marks, Engels, Lenin'de bulunmadığını anlamak için özel bir çaba gerekmez. Elbette yoktur. Çünkü ne Marks, ne Engels, ne Lenin «*Antika Tarih*» dediğimiz, tarih bölümünü bütünüyle inceleyememişlerdi, inceliyemezlerdi de. Çünkü pratik olarak antika tarihle bağı açıkça görülen geri ülkelerde henüz bir sosyal devrim imkanı ortaya çıkmamıştı. (Bilinir ki, pratik ihtiyaçlar, bilimlerin ilerlemesine on üniversitenin yapamadığı etkiyi yaparlar.) Bu sosyal devrim imkanı ancak altıda bir yeryüzünde, 1917 de sosyalizm kurulduktan sonra ortaya çıktı ve ikinci cihan harbinden sonra bir gerçeklik haline dönüştü. Teorik olarak ta tarihi bir birikim biliminden bir klasifikasyon bilimine dönüştürecek bilgilerin birikimi, ancak yirminci yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarında sağlanmıştı. Ve bu birikimde başlıca yeri kapsayan arkeoloji bilimi, emperyalistlerin geri ülkeleri paylaşması ile, at başı doğup gelişmişti. Bu durumda, Antika Tarihi açıklayan kavramların Marks, Engels, Lenin'de bulunmadığından hareketle Kıvılcımlıya yöneleçek bir eleştiri dogmatizmden, skolastikten öteye gidemez.

Eleştirmen, olaylardan hareketle bir eleştiriye yanaşma-

dığına göre, bizim olaylardan hareketle eleştirileri çürütmeye kalkmamız, eleştiri için gerekli ortak bir dil bulma imkanını ortadan kaldıracak, ve aynı zamanda, olayları zaten Dr. H. Kıvılcımlı bütün zenginliğiyle ortaya koyup açıkladığından Kıvılcımlı'nın yazdıklarını tekrarlamaktan başka bir iş düşmeyecektir. Bu da ister istemez, «*Bukadar aktarma yapacağına, Kıvılcımlı'nın kitaplarını yeniden okuyun deseydin, daha özlü bir iş yapmış olacaktın*» şeklindeki bir itiraza hak kazandıracaktı.

Bu nedenle karşı eleştirimizde, tarihteki olayları değil, bizzat Belgenin eleştirisini oluşturan olayları ele almak gerekiyor.

Eleştirmen Belge'nin eleştirisinde görülen iki tipik olay şunlardır:

1) Kıvılcımlı'nın fikirlerini olduğu gibi değil, kendi anlayışına uygun değişikliklere uğratarak sunar.

2) «*Marksizmin kabul edilmiş görüşlerini*» aktarırken, hiç te, «*kabul edilmiş görüşler*»e uygun açıklamalar yapmaz. Yani iki yönlü tahrif.

Bu tür tahrifler bütün yazıya yaygın olmakla birlikte —ki bunlar yeri geldikçe gösterilecek— tipik bir örnekle başlayalım.

Bay Belge, Tarihsel Devrim-Sosyal Devrim ayrımının «*anlamını kabaca şu şekilde*» özetler: (*«Kabaca* sözcüğü, yanlış özetlendiği yolunda yapılacak bir karşı eleştiriye karşı sığınılacak bir siper olarak oraya koyulmuştur. Ama biz sayın Belge gibi «*entellektüel*»lerin kaba düşüncelere pek değer vermediklerini bildiğimizden, tevazularını gösteren bir incelik olarak ele alacağız) «*Modern çağa gelinceye kadar gerçek anlamda bir «devrim» olmamıştır; bir «üretim tarzı değişikliği» olmamıştır(...)*»

Kıvılcımlı hiç bir kitabında «*Tarihsel Devrim*» problemini «*gerçek anlamda*» gibi sözlerle nitelemez. Gerçek anlamda devrim, ya da sahte anlamda devrim gibi bir koyuş yoktur.

Tarihsel Devrimler de en azından, modern sosyal devrimler kadar gerçektir. Fakat bu ayrı tarihi dönemlerdeki devrimlerin ortak yasaları olduğu kadar, bazı kendilerine has yasaları da vardır. Kıvılcımlı problemi hiç bir zaman «*gerçek anlamda*» devrim olup olmadığı şeklinde koymamasına rağmen, M. Belge böyle imiş gibi sunuyor. Yanlış bir şeyi eleştirilene mal edip, onu eleştirmek ve böylece işin bitirildiği kanısını uyandırmak; ucuz bir hiledir. Fakat işin kötüsü, eleştirmenimiz bunu bilinçli olarak yapmıyor, anladığını, ya da bir türlü anlayamadığını yazıyor. «*İyi niyetli*»!

İkinci olarak, yine aynı cümlecik içinde Devrim kavramını «*üretim tarzı değişikliği*» olarak tanımlıyor. Ve bu tanım da «*Marksizmin kabul edilmiş ilkelerine*» pek uygun olmayan vülger bir anlayışı yansıtıyor.

Çünkü devrim olayı, üretici güçler ve üretim ilişkilerinin çelişkisi ile anlatılabilir. Sadece «*üretim tarzı değişikliği*» biçimindeki bir tanım, devrimin çelişkili diyalektiğini vermez. Zaten bu nedenle, «*Tanım: Yüzeyde kalan bir bilim çerçevesidir!* Metafizik mantığın bir ürünü sayılabilir. Örneğin Marks, Devrim olayını, böyle yüzeysel ve metafizik bir tanım şeklinde değil, çelişkili bir süreç olarak, diyalektik olarak ele alır:

«*Toplumun maddecil üretici güçleri, gelişmelerinin belirli bir basamağında, daha önce var olan, o güne dek içinde kımıldadıkları üretim ilişkileriyle, yahut o ilişklierin hukukî deyimlerinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkileriyle çelişkiye düşerler. Bu ilişkiler, üretici güçlerin gelişim biçimleri iken, onları zincire vururlar. Böylece bir sosyal devrim çağı ortaya çıkar.*» (Önsöz)

«*Demek 'mülkiyetin el değiştirmesi' yahut 'daha geri bir üretim tarzından, daha ileri bir üretim tarzına geçiş' (ya da Belge'nin dediiğ gibi: 'üretim tarzı değişikliği') gibi Devrim tanımlamaları az çok yüzeyde kalır. Toplum olayı olarak Devrim deyince iki şeyin çelişmesi ortada bulunur:*

1 — ÜRETİCİ GÜÇLER.
2 — ÜRETİM (MÜLKİYET) İLİŞKİLERİ» (Halk Savaşının Planları: S. 94).

İşte bu iki tipik olgu, yani Kıvılcımlı'nın fikirlerini ve «*Marksizmin kabul edilmiş*» görüşlerini bayağılaştırarak «*kabaca*» aktarma bütün yazı boyunca görülecektir. Yani eleştirmenimiz, ne marksizmi, ne de Kıvılcımlı'yı anlamamıştır. Gerçekte, Kıvılcımlı'nın teorisi marksizmden başka bir şey olmadığına göre, bu iki hatanın sürekli olarak birbirini karşılar biçimde ortaya çıkması kaçınılmazdır. Çünkü bay Belge Marksizmi kavrasaydı, Kıvılcımlı'yı da kavrardı, ya da tersi Kıvılcımlı'yı kavrasaydı, Marksizmi de kavrardı. «*Marksizmin kabul edilmiş görüşlerini*» bayağılaştırmasaydı Kıvılcımlı'nın dediklerinin bu görüşlere ters düşmediğini görürdü.

«GEÇİŞ» PROBLEMİ

Yazar aynı mihval üzere, Kıvılcımlı'nın görüşlerini olduğundan çok farklı bir biçimde aktararak devam eder:

«*Bu doğruysa* (yani sosyal devrimlerin kapitalizmle birlikte başladığı), *antik tarihte görülen toplumsal değişimler gerçek «geçiş» değildirler. Dünya'da sadece üç geçiş vardır. 1) Komönden sınıflı topluma 2) Sınıflı toplumdan kapitalizme 3) Kapitalizmden sosyalizme.*»

Alıntıdakiler, Kıvılcımlı'nın dedikleri gibi sunulmakla birlikte Kıvılcımlı böyle şeyler söylemez «*gerçek geçiş*»; sahte geçiş ayrımları yapmadığı gibi, böyle, üç geçiş vardır diye kestirip atmaz. Zaten problemi bu tür ele alış Kıvılcımlı'ya tamamen yabancıdır. Bütün bunlar Belge'nin çıkarsamalarıdır. Örnek verelim: baş eseri «*Tarih Devrim Sosyalizm*»in içindekiler listesinde «geçiş»le ilgili başlıklara bir bakalım: Barbalrıktan medeniyete «*Soyut geçiş*»; «*Somut Geçiş*»; «*Kla-*

sik Geçiş»; «Kentten Geçiş» gibi pek çok geçişler sayılıyor ve hiç birinde de şu sahte, şu gerçek geçiştir, denmiyor. Yine *«İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk geçiş: İngiltere»* yayınlanmış, *«Son Geçiş: Japonya»* yayınlanmamış kitaplarının adları.

Gerçekte, Tarihte, her Tarihsel Devrim, yeni bir grup barbarın medeniyete geçişidir. Ve her biri, kendi özel yasaları da olan, somut orijinal geçişlerdir. Ancak, bu geçişler bir sınıflamaya da tabi tutulabilir. *«Tarih Devrim Sosyalizm»* kitabı da bütün bu geçişleri değil ama sınıflama içinde tipik olan geçişleri ele alır. Kapitalizme ve sosyalizme geçişler için de bir takım ortak yasalar gözönüne alınarak bir takım sınıflar yapılabilir ve yapılmaktadır da.

Eleştirmen, *«Tarihi maddeciliğin toplumsal aşamalarının bu şekilde sıralanması, Marksizmin kabul edilmiş olgularına aykırıdır.»* diyor. Peki ne imiş bu *«Mrksizm'in kabul edilmiş olguları?»* Bu konuda pek kesin bir şey söylemiyor. Şöyle devam ediyor: *«Stalin'in ünlü şematik sıralamasını bozmasına diyeceğim yok.»* Bildiğimiz kadarıyla *«Stalin'in ünlü şematik sıralaması»: «İlkel topluluk, köleci toplum, feodal toplum, kapitalist toplum, sosyalist toplum»* şeklindedir. Ve yine bildiğimiz kadarıyla bu sıralama *«Marksizm'in kabul edilmiş bir olgusu»*dur. Çünkü, büyün dünyada proletarya partileri bu sıralamayı kabul eder ve militanlarına bu sıralamayı öğretir. Henüz, Marksizm, yani proleterya partileri, bu sıralamayı resmen reddetmiş değildir. Fakat, anlaşılan bay Belge, bu sıralamayı *«Marksizmin kabul edilmiş bir olgusu»* saymıyor. Anlaşılan dilinin altında bir bakla var! Devam eder: *«Ama Kıvılcımlı'nın bu sıralaması, Marks'ın, Engels' in bildiğimiz sıralamalarına da aykırı. Sınıflı topluma geçişteki ayrımları hesaba katmıyor. Germanik, Slavonik, Asyalı, ayrı ayrı üretim tarzları olduğuna değinmiyor.»*

Görüldüğü gibi bay Belge yine konuyu netçe koymadan, sadece üç tanesini sayarak durumu geçiştiriyor. Ge-

çiştirmesinin sebebi, gerçekte eleştirmenimizin de bu konuda net bir fikre sahip olmamasıdır.

Biraz açıklık getirmek üzere konuyu, biraz derli toplu ele almamız bay Belgenin ne kadar yanıldığını daha iyi ortaya koyacaktır.

Marks, bütün bir ömrünü verdiği «*Kapital*»de, «*modern toplumun yüzündeki peçeyi*» kaldırır. Modern toplumun yasalarını inceler. Aralarındaki iş bölümü gereği Engels daha ziyade, doğa bilimleri ve flsefe alanına el atmıştı. Ancak Marks bu arada, zamanındaki verilerin imkân verdiği ölçüde kapitalizm öncesi antika toplumların işleyiş yasalarını da elinden geldiğince araştırmıştır. Bu çalışmaları, hayattayken yayınlanmadı. Marks'ın bir konuda bütünüyle bilgi sahibi olmadan, çağının bütün bilgisini hazmetmeden ve onu aşmadan yayınlanmak üzere bir kelime bile yzmadığını biliyoruz.

Marks'ın kitaplarında yeri geldikçe Stalin'e maledilen «*ilkel, köleci, feodal*» sınıflamasını kullandığını görürüz. (Bu konuda stalin tamamen bir günah tekkesine döndürülmüştür). Bunun yanı sıra «*Asyalı*» üretim biçiminden de söz ettiği görülür. «*Slavonik, Germanik, Antik, Roma*» gibi üretim biçimlerinden de söz eder, ama kişisel notlarında.

Marks'ta üç tür sınıflama görülür:

1 — Alman ideolojisi ve Manifesto'da görülen «*Köleci, Feodal, Kapitalist*» sıralaması.

2 — Örneğin, Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı'da görülen: Asyalı, Köleci, Feodal şeklindeki sıralama,

3 — Yayınlamadığı notlarında geçen Slavonik, Germanik, Asyalı gibi biçimler.

«*Bütün bunlardan hangisi «Marksizmin kabul edilmiş bir olgusu»*dur? Bay Belge'ye göre sondaki. Uluslararası proletarya hareketine göre kâh birincisi, kâh ikincisi.

Konuya, Marks'ta var mı yok mu diye bakmak, dogmatizmden başka bir şey olmaz. Çünkü Mrks-Engels Tarihin

7000 yıllık bütününü bilmiyorlardı. Bu Tarih bölümüyle ilgili bilgiler henüz birikiş aşamasındaydı. Dolayısıyla söylediklerinde dahiyane sezişler olmakla birlikte, yetersizdir.

Arkeoloji, yeni doğuyordu. 1870'de Scliemann Truva'da kazıya başlar, 1876'da yine H. Scliemann Miken'e ilk kazmayı vurur. 1894 Evans Knasos sarayını buldu. 1889 Koldvey, Babil'de kazıya başladı. 1922 Leonard Wolley, Ur'da kazı yaptı. Görüldüğü gibi, M.Ö. 5000 ile 500 arası yaşamış bütün medeniyetlerin keşfi Marks-Engels'in son yıllarına ya da ölümlerinden sonrasına denk gelir. Öte yandan onların, diğer doğu medeniyetleri hakkında da (İslam, Bizans, Sasani, Selçuk, Osmanlı vs.) hakkında bildikleri de pek fazla değildi. Bütün bu medeniyetlerden kalan en önemli belgeler, özellikle İstanbul gibi şehirlerin kütüphanelerinde yığılı gözden ve araştırmadan uzak duruyordu. İşte, Kıvılcımlı'nın, tıpkı Marks gibi bir ömür verdiği çalışmalar Antika «*toplumların yüzündeki peçeyi*» kaldırır. Kapital nasıl modern toplumun yasalarını açıklayan bir anıt emekse,«*Tarih Devrim Sosyalizm*» de öyle, Antika toplumların yasalarını açıklayan bir anıt emektir.

Bay Belge, bütün bu yığılı malzemenin incelenmesiyle ortaya çıkmış kanun ve kavramların Marks, Engels, Lenin'de olmadığını söylüyor. Ve bunu Tarih Tezi'nin yanlışlığına bir kanıt olarak öne sürüyor! Güler misiniz, ağlar mısınız?

Bay Belge'nin kabul etmediği «*İlkel-Köleci-Feodal*» sıralaması'nın kaynağı nedir? Bu sıralama, Avrupa Tarihi'nin gözleminden çıkmıştır. Avrupa'da bilinen en eski medeniyetler: Yunan ve Roma idi ve bunlar köleci idi. Bunlardan önce: Tarih Öncesi yani İlkel Sosyalist toplumlar vardı. Roma medeniyetinin Barbarlarca yıkılışından sonra derebeylik, namı diğer: Feodalizm görülüyordu. Daha sonra da kapitalizm. Bu sıralama Avrupa ölçüsünde kaldığı sürece az çok tatmin edici olabiliyordu.

Fakat çağımızda İşçi Sınıfı'nın geri ülkelerde de ortaya

çıkmasından sonra bu şema artık Yunan Mitolojisindeki haydutun demirden yatağına dönmüştü. Özellikle Asya, Afrika ve Latin Amerika toplumları için. İşte Bay Belgede de görülen «*ilkel, köleci, feodal*» şemasına duyulan tepkinin kaynağı budur. Fakat, Bay Belge gibiler, bu demir yatağa karşı çıkarlarken, «*kaynağa dönerek*» başka bir şemayı (demir yatağı) öne sürüyorlar.

Kıvılcımlı'nın «*Tarih Tezi*»nde insanlık tarihini Avrupa perspektifinin dışında, bizzat somut gelişim süreci içinde incelemesi Tarihin kavranışında bir devrimdir. Bu devrim, Kopernikin keşfine benzetilebilir. Kopernik nasıl, Dünya'yı değil de Güneş'i evrenin merkezi olarak ele aldığında, insanın evren kavrayışında bir devrime yol açmışsa, Kıvılcımlı'da Tarih Tezi'yle klasik Avrupa şemasını yıkarak benzer sonuçlara yol açmıştır. Sonuçların neler olduğunu burada anlatmaya yerimiz yok. Merak eden Kıvılcımlı'nın kitaplarını okuyabilir.

İşte, Bay Belge'de kabul edilmeyen ama bütün dünya Proletarya Partilerince kabul edilmiş bulunan «Marksizmin «*Marksizmin kabul edilmiş olgularının*» durumu budur.

Bir de, genellikle proletarya partilerince oldukça ihtiyatla yaklaşılan, özellikle Grundrisse'de sözü edilen ve marksoloğlarca çeşitli yorumlara ve tefsirlere uğratılan, eleştirmenimizin de eğilim duyduğu «*Slavonik, Asyatik, Germanik*» gibi üretim biçimleri hakkında bir kaç söz edelim.

Hemen görüleceği gibi, bu üretim biçimleri adlarını Yer (Asya gibi), ya da Kavim (German, Slav) isimlerinden almaktadır. Bu bir rastlantı mıdır? Hayır. «*Kapitalizm, Feodalizm, Kölecilik*» gibi kavramlar ne bir kavim ne de bir yer ismidir. Sadece bu olgu bile bize Asyatik, Germanik gibi üretim biçimlerinin henüz tarihi gelişim içinde belli bir yere oturtulmadığını ve içeriklerinin pek belirli olmadığını gösterebilir. Bütün bunlar oldukça yakın çağlarda, ya da Marks'ın yaşadığı çağlarda henüz yaşayan ya da kısa za-

man önce yaşamış üretim biçimleridir. Her ne kadar bu üretim biçimleri dünyanın ayrı yerlerinde yaşamışlarsa da, gerçekte, Marks'ın sezdiği ve Kıvılcımlı'nın kesinlikle gösterdiği gibi farklı aşamalardaki barbarların, farklı aşamalardaki medeniyetlerle ilişkisinden doğan farklı geçiş dolayısıyla da üretim biçimleridir. Ve bu anlamda, tarihte medeniyete geçen kavimlerin sayısı kadar farklı toplum biçimlerinden söz edilebilir. Tabiatta nasıl farklı aşamaların yarattıkları bir arada görülebilirse, şimdiye kadar farklı toplumsal aşamalar aynı çağda ayrı ayrı yerlerde bulunabilir. Bu bizleri aldatmamalıdır.

Kıvılcım'lı bütün bu toplum biçimlerini bir sınıflamaya tabi tutar, ama bu tarihi gelişim süreci içinde yerine koyulmamış sunî denebilecek (Asyalı, Slavonik, Germanik gibi) bir sınıflama değil, Tarihî olayların özüne inen organik bir sınıflamadır.

Bay Belge'nin kabul ettiği «*Marksizmin kabul edilmiş olgusu*»: Asyalı, germanik, slavonik gibi üretim biçimlerinin de durumu budur. Daha geniş bilgi için «*Toplum Biçimlerinin gelişimi*»ne bakılabilir.

Bu arada «*Tarihsel Devrim*» kavramına bir iki sözcükle değinelim. Dr. Hikmet Kıvılcım'lınınkiler hariç hiç bir tarihçide (Ne batılı marksologların ne de sosyalist ülkelerin bilim işçilerinin tarihlerinde) Tarihsel Devrim kavramına, ya da inkâr edilemeyecek bir gerçeklik olan, bütün medeniyetlerin barbarlar tarafından yıkılmaları olgusunu karşılayan bir kavrama rastlanmaz. Bırakın böyle bir kavrama rastlamak bir yana, bir problem olarak ele alma girişimi bile göremezsiniz. Bu olgu Tarih Biliminin genel geriliğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Diyalektik metoda dayanan bir tarihçi, en azından şu soruyu sormalıdır: Bu gün devrim denince 16.'ncı yüzyıldan bu yana olagelen burjuva ve proleter devrimlerini sayıyoruz. İlk sınıflı toplum 6500 yıl önce kurulduğuna göre, şu

modern sosyal devrimlere gelinceye kadar toplumlar bir gelişim süreci içinde olduğuna ve gelişim, daima diyalektiğin yasalarına uygun olarak sıçramalarla, yani devrimlerle olacağına göre bu 6500 yıllık antika tarih boyunca sıçramalara, devrimlere hangi olay tekabül eder? Diyalektiğin en genel yasalarının yol göstericiliğinde sorulacak böyle bir soru bile soruna antika tarihin anahtarını verir ve Tarihsel Devrim problemiyle karşı karşıya getirir.

Modern bilim, daha geçenlerde, «düz» bir süreç sanılan uykunun bile sıçramalarla sürdüğünü, Güneş'in bile «bir yürek gibi attığını» yani birikim ve sıçramalar içinde olduğunu keşfederken, Tarihsel Devrim kavramını kabullenmemek diyalektiği kabul etmemek demektir.

Murat Belge, Tarihsel Devrim kavramını reddederek çağdağ «*Marksist*»(!) tarih biliminin utanç verici geriliğini savunduğunun farkında bile değil.

ÜRETİCİ GÜÇLER TEORİSİ

Yukarıda, Murat Belge'nin eleştirisinde birbirini doğuran iki yanlış yönünden söz ettik ve bir örnekle göstermeye çalıştık. Bunlar: Kıvılcımlı'nın düşüncelerini doğru aktarmadığı ve «*Marksizmin kabul edilmiş olgularını*» kavramadığı idi. Bu bölümde özellikle üretici güçler kavramı çerçevesinde yanlışlar tekrar gösterilecektir.

Murat Belge Üretici Güçler Teorisi'ni «*Marksizme göre*» şöyle anlatıyor:

«Bilinen şeylerden olduğu halde, sırf karşıtlığı vurgulamak için tekrarlayalım: Marksizm'e göre bir «üretim tarzı» nın ikili bir eklemleniş biçimi vardır: üretici güçler ve üretim ilişkileri. Bunlar üç ögeyi içerir: çalışan, çalışma aracı (yani «çalışma nesnesi» olan genel ham madde ve çalışma aleti olan çeşitli avandanlık), bir de çalışmayan, yani

emeği sömüren. Üretici güçlerde teknoloji, üretim ilişkilerinde mülkiyet, temel belirleyicidir.»

İşte Bay Belge'nin anladığı şekliyle Marksizm'in Üretici Güçler Teorisi Biraz sonra görüleceği gibi M. Belge'nin anlattıklarının marksizmle ilgisi yoktur. *«Bilinen şeylerden olduğu halde sırf karşıtlığı vurgulamak için»* ele alalım.

«Marksizm'e göre, bir «üretim tarzı»nın ikili bir eklemleniş biçimi vardır» diyor. *«İkili bir eklemleniş biçimi»* açıklamaya muhtaç bir deyimdir. Sayın Belge, bir üretim tarzının: *«çözülmez ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlı iki yönü»*nü yani üretici güçlerle, üretim ilişkilerinin diyalektik birliğini: *«ikili bir eklemleniş tarzı»* diye koyuyor. Son derece muğlak bir ifade. Bay Belge'nin bu talihsiz deyimi üzerinde pek fazla durmaya gerek yok. Yalnız şu kadarını söyleyelim ki: Üretici güçler ve üretim ilişkileri *«eklemleniş»* gibi toplamaya benzeyen, teyelleme, eklektik bir ilişkiden ziyade organik, birbirinden ayrılmaz, çözülmez diyalektik bir sentezle *«üretim tarzı»* kavramını oluşturur. Nasıl bir atom: proton ve elektronların toplamı, «eklemleniş»i değil, bir sentezi ise: üretim tarzı da üretici güçler, ve üretim ilişkilerinin, *«ikili bir eklemleniş biçim»* ya da toplamı değl, diyalektik bir sentezidir.

«Üretici güçler ve üretm ilişkiler: Bunlar üç ögeyi içerir: çalışan, çalışma aracı (yani «çalışma nesnesi» olan genel ham madde ve çalışma aleti olan çeşitli avandanlık), bir de çalışmayan. Yani sömüren.»

1) *«Üretici güçler ve üretim ilişkileri»* ikisi birden sayılan üç ögeyi içermez. İçerse içerse, üretici güçler içerir. Bu tanım öylesine bilim dışı, karmakarışık, garip bir tanım ki, neresinden tutup ta eleştiresiniz?

2) Eğer *«üç öge»* üretici güçleri oluşturan ögeler ise: yepyeni bir üretici güç tanımı karşısındayız. *«Çalışmayan, sömüren»* bir üretici güç imiş! Doğrusu, ilkel veya modern

sosyalist toplumlarda bu «*öge*»nin eksikliği halinde ne olacak? Merak ediyor insan. En azından bay Belge'nin üç ögesinin bütün toplum biçimlerini değil yanlızca sınıflı toplumları kapsadığı ortaya çıkıyor! Halbuki Üretici Güçler Teorisi, sınıflı, sınıfsız bütün toplumları kapsar. Evrenseldir. Hasılı, bay Belge'nin «*Üretici Güçler Teorisi*» çok garip! «*Marksizmin kabul edilmiş olgularına*» uygun olmak bir yana, azıcık bilimsel niteliği bile olmayan bir «*teori.*»

M. Belge'nin Üretici Güçler hakkında dedikleri bu kadarla bitmiyor. Konuyu, daha bir açıklığa kavuşturmak ve yeri geldikçe M. Belge'nin hatalarını göstermek için daha geniş olarak ele almak gerekiyor. Bunun için önce, Türkiye'de devrimci militanların eğitiminde klasikleşmiş kitaplarda anlatılan şekliyle, daha sonra Marks ve Engels'teki şekliyle ve nihayet Kıvılcımlı'da anlatılan şekliyle üretici güçler teorisini ele almak gerekiyor.

«*Felsefenin Temel İlkeleri*»nde, Üretici Güçler Teorisi: Bu kitapta önce,«*Üretici Güçler*» başlığı altında yer almakla birlikte, Üretici Güçler Kategorisi'nin dışında ele alınan «*Toplumun Maddî Hayat Koşulları*» kavramı var. Bu «*Koşullar*» çerçevesinde: «*Coğrafî Ortam*» ve «*Nüfus*» incelenir.

Üretim tarzı'na gelince: «*Üretici güçler ve üretim ilişkileri (...), onların diyalektik birliğini maddî değerlerin üretim süreci içinde «cisimleştiren» üretim tarzının çözülmez, ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlı iki yönüdürler*» deniyor. (Belge'den farklı bir değerlendirme.)

Üretici güçler de, a) üretim aletleri (belirleyici öge), b) İnsanlar, c) Üretim deneyi (Kuşakların kazanmış oldukları deney), d) İş alışkanlıkları (Her emekçiye özgü alışkanlıklar) şeklinde analiz ediliyor. (Görüldüğü gibi Belge'nin aksine üretici güçler ve üretim ilişkilerinin ikisini birden değil, yanlız üretici güçleri analiz ediyor. Öte yandan Bay Belge'de üç öge vardı, burada dört öğe var. Bir de

nedense Belge'nin «*çalışmayan*» ögesi yok. Yani ögeler de çok farklı.)

Gelelim «*Materyalist Felsefe Sözlüğü*»ne:

Başlıca üretici güç: «*üreticilerdir*» deniyor. Diğer bir üretici güç olarak iş aletleri (üretim araçları) ele alınıyor. Üretim araçları da iş araçları ve iş objelerinden oluşuyor. Görüldüğü gibi ne bu kitaptaki üretici güçler tanımı, ne de Politzer'inki M. Belge'nin tanımına benzemiyor. Ayrıca her iki kitaptaki üretici güçler sınıflaması da aynı değil. Bu kitaplar ki, Türkiye'de devrimcilerin eğitiminde temel kitaplardır.

Yine temel kitaplardan biri olan «*İlkel Topluluk, Köleci Toplum, Feodal Toplum*»a bakalım.

Burada da üretici güçler: a) Çalışma nesneleri (yani biçimi değiştirilen madde), b) Çalışma araçları (aletler) (Materyalist Felsefe Sözlüğünde belirtildiği gibi ikisi birden üretim araçlarını oluşturur), c) İnsanın çalışma yetisi (gücü) (Bilgi, görgü, fizik ve manevi gücü) olarak ele alınıyor.

Her ne kadar bu üç klasik denebilecek yapıtta analizler farklılıklar taşımaktaysa da, son duruşmada hepsi aynı unsurları ihtiva ediyorlar. Ve hepsinde ortak olan, bay Belge'ninkinden farklı olan yanlar şunlar: Sıralanan ögeler ilişki ve güçlerin ikisini değil üretici güçleri oluşturur. Bütün üretici güçler son duruşmada insan ve teknik olarak iki bölükte toplanır. Bir de Belge'de farklı olarak «çalışmayan, sömüren» üretici güç vardır.

Bu didaktik ve klasikleşmiş üretici güçler teorisinin bir iki belirsizliğine değinmek gerekiyor:

Üretici güçleri belirleyen «*esas öge*» içinde, alet ve avadanlıkların yanı sıra usuller, metodlar sayılmamakta. Bu önemli bir eksiklik.

İnsan üretici gücü, yanlızca soyut bir insan olarak, çalışan olarak nitelenmekte, insanın kollektif aksiyonu, bir-

likte hareketinden söz edilmemekte. Yanlız, «*İlkel, Köleci...*» de bu noktaya ve tarih üretici gücüne biraz değinilmektedir. Şöyle yazılıyor:

«*Maddî üretimin oluşturduğu büyük eylemler birliğinin tümü, tek tek bireyler tarafından harekete geçirilemez. İnsan, benzerlerinin yardım ve katılması olmadan, yaşamak için kendine gerekli olan şeylerin hepsini, hiç bir zaman tek başına üretemezdi. (...) İnsanlar, ancak hep birlikte, ortaklık halinde, bir toplum halinde birleşerek, önceki kuşaklardan miras kalan deneyim ve teknik bilgilerden yararlanarak, maddî servetleri üretebilirler.*»

İşte burada Üretici Güçler Kavramı, Marks-Engels ve Kıvılcımlı'nınkine yaklaşmaktadır.

Marks-Engels'in kitaplarında Üretici güçler Teorisinin didaktik bir şemasına pek rastlanmaz. Nasıl büyük harflerle bir «*Mantık*» bırakmayıp bizzat kapitalin mantığını bıraktılarsa öyle, büyük harflerle bir «*Üretici Güçler Teorisi*» de bırakmadılar. Fakat tarih ve toplum analizlerinde canlı kullanımını bıraktılar. Marks-Engels'in kitaplarında Üretici güç kavramının yer yer sırf Teknik Üretici Güç karşılığında kullanıldığı da görülür.

Marks-Engels'in ilk kez tarihin materyalistçe kavranışını formüle ettikleri ve «*farelerin kemirici eleştirisine*» bıraktıkları Alman İdeolojisi'nde yer yer üretici güçler tanımlarına rastlanır.

Sayın Belge, «*Kollektif aksiyon gücü*»ne «*Marksizm'de herhangi bir şekilde rastlayamayız. Çünkü ortaklaşa eylem diye bir şey vardır, ama bu doğrudan doğruya bir ÜRETİCİ GÜÇ OLMADIKTAN BAŞKA (altını biz çizdik), değişmez bir kategori bile değildir.*» (Kıvılcımlı'da değişmezliğini katiyen iddia etmez).

Evet, Marksizm'de «*Kolektif aksiyon*» tarzının bir üretici güç olup olmadığını görelim:

Marks-Engels, *Alman İdeolojisi*'nde şöyle yazarlar:

«...Bir üretim yordamı, yahut belli bir sanayi seviyesi: kollektif aksiyon tarzı, veya belli bir sosyal seviye ile ortak bulunur. KOLLEKTİF AKSİYON TARZININ KENDİSİ DE BİR «ÜRETİCİ GÜÇ»TÜR» (Altını biz çizdik) (T.D.S.: s. 63).

Bu kollektif aksiyon kavramı, Sosyal Yayınlar çevirisinde: *«İşbirliği Tarzı»* şeklinde ifade ediliyor. (s. 53-54) İşbirliği veya kollektif aksiyon ya da *«ortaklaşa eylem»* (M.B.) ne dersek diyelim. İsme değil cisme bakalım. Böyle bir üretici güç vardır.

İşte, bu insan (Kollektif Aksiyon) üretici gücü en somut ifadesini Devrimci sınıfın eyleminde bulur. Şöyle yazıyor Marks, *Felsefenin Sefaleti*'nde:

«Ezilmekte olan bir sınıfın varlığı, uzlaşmaz sınıf karşıtlığı üzerine kurulmuş her toplumun hayatî koşuludur. Ezilen sınıfın kurtuluşu demek, yeni bir toplumun yaratılması demek olmaktadır böylece. Ezilen sınıfın kendini kurtarabilmesi için, o an dek elde edilmiş üretici güçlerle varolan toplumsal ilişkilerin artık yanyana varolamamaları gerekir. BÜTÜN ÜRETİM ALETLERİ İŞİNDE EN BÜYÜK ÜRETİCİ GÜÇ DEVRİMCİ SINIFIN KENDİSİDİR» (Altını biz çizdik).

İşte, Antika Medeniyet'lerde, bu devrimci sınıf yoktur. Bunun yerine barbarın Kollektif aksiyonu (Kılıcını) ortaya atar. Bu süreci *«Tarih Devrim Sosyalizm»*den okuyalım:

«Şimdi burada genellikle deyimlendirilen Devrim Şartlarını, Tarihsel Devrim problemi ile karşılaştıralım:

1 — Antika Medeniyet «sınıflar zıtlaşması üzerine kurulu» bir toplumdur. Orada ezilen sınıf: Kölelerdir.

2 — Kölelerin kurtuluşu için antika üretici güçlerle, antika üretim münasebetleri arasında «birlikte varolamaz» lık yetmiş midir? Hayır. Bu moda deyimiyle «coeksiztans: birlikte varoluş» imkânsızlığı, ne köleleri, ne antika medeniyetleri kurtarabilmiştir. Tersine bütünüyle toplumu ba-

tırmıştır. Neden? Tarihsel Maddeciliğin üçüncü şartına geliyoruz:

3 — Çünkü, Antika Medeniyetlerde «En büyük üretici güç olan devrimci sınıf» yoktur. O neden?

4 — Çünkü: Antika Medeniyetlerde «devrimci elemanların sınıf olarak örgütlenmesini» gerektiren bütün üretici güçler «eski toplumun içinde meydana» gelememiştir.»

İşte bu satırlar, gerek Antika Tarihin, gerek Tarihsel Devrim Probleminin, gerek Üretici Güçler Teorisinin vs. anlaşılması için anahtardır. Anahtarı veren Marks'tır ve bu anahtarı kullanarak Antika Tarihin kapısını açan da Dr. Hikmet Kıvılcımlı.

Biraz dikkatli bir okuyucu, Marks-Engels'teki üretici güçler kavrayışının bırakın Murat Belgeyi bir yana, yukarıda aktardığımız klasikleşmiş öğretim kitaplarından bile çok farklı olduğunu görebilir.

İşte, Kıvılcımlı'nın Üretici Güçler Teorisinin *kaynakları*, bu tür ikinci elden didaktik kitaplar değil, ama bizzat *Marks-Engels*'tir. Kıvılcımlı'nın yaptığı Marks-Engels'in kullandığı şekliyle bu kavramı almak, analiz etmek, ve ona daha dakik, daha kapsamlı bir içerik vermek olmuştur. Üretici Güçler Teorisi, Marks-Engels sonrası, didaktik olma amacıyla yazılmış kitaplarda büyük ölçüde vülgerleştirilmiş, geriletilmiştir. Ancak, Kıvılcımlı'nın muazzam araştırmaları sonucunda, kavram gelişmiş, daha dakik, daha kapsamlı bir içerik kazanmıştır.

Üretici Güçler üzerine en derli toplu ifadeyi F. Engels'in ömrünün son yıllarında, Marksizmin bayağılaştırılmasına karşı tepkileri içeren, H. Starkenburg'a yazdığı 25 Ocak 1894 tarihli mektupta görüyoruz.

«Tarihin belirlendirici temeli olarak baktığımız ekonomik ilişikler deyince bu ad altında şunu anlıyoruz: Belirli bir toplum insanlarının geçimlerini üretmelerini ve (iş bölümü bulunduğu ölçüd) ürünlerini aralarında değiştirmelerini

anlıyoruz. Demek bütün üretim ve taşım TEKNİĞİ bunun (yani temelin) içindedir. Kavrayışımıza göre, bu teknik, aynı zamanda ürünlerin değişim yordamı gibi, ürün üleşimini de, ve dolayısıyla, kandaş toplum sona erdikten sonra, sınıflara bölünüşü de, dolayısıyla, Devleti, Siyaseti, Hukuk vs.'yi de belirlendirir. Ekonomik ilişkiler sırasına, ayrıca, o münasebetlerin üzerinde geçtikleri COĞRAFYA temeli de girer, ve çok kez GELENEKLE veya atalet hassasıyla alıkonularak daha önceki gelişim konaklarından beriye gerçekten aktarılmış kalıntılar da, ve tabii gene bir sosyal biçimi DIŞARIDAN ÇEVRELEYEN ORTAM da girer» (Altını biz çizdik)(*) (F. Engels, D.D.G. S.15, Sosyal Yayınları).

Demek eki Engels'e göre ekonomik ilişkileri «Temel»i oluşturan üretici güçler: «*TOPLUM İNSANLARI*»nın belli bir «*TEKNİK*»e göre, «*COĞRAFYA*» ve «*GELENEK*»ler çerçevesinde «*geçimlerini üretmeleri*» olarak anlaşılıyor. Kıvılcımlı'nın ilerde görülecek olan üretici güçler tanımı da Engels'in tanımından farklı değildir.

Şimdi bu üretici güçler tanımına M. Belge'nin yönelttiği eleştirileri ele alalım:

Kıvılcımlı'nın «*Maddî dediği üretici güçlerin biri budur. (yani coğrafya) Öbürü ise tekniktir. Bu gene klasik Marksist tanımla çalışma aletleri ve nesneleri dışında bir faktördür. Ama Kıvılcımlı bu kategoriyi hep «alet» kelimesiyle eşdeğer sayılabilecek şekilde kullanır.*»

Birincisi, TEKNİK: «*klasik marksist tanımda*» hiç te «*çalışma aletleri ve nesneleri dışında bir faktör*» değildir. Teknik denince: Üretim aletleri, cihazları ve metodları anlaşılır. Kıvılcımlı'da bunu aynen böyle kullanır. Bay Belge, «*dışında bir faktör*» diyor. Peki neresinde? O belli değil. Eğer usuller, metodlar kaskediliyorsa Teknik kavramı hem usulleri hem de araçları kapsar. Tıpkı savaş usulleri ve araçları gibi, ikisi birden savaş tekniğini oluşturur. Kıvılcımlı, «Teknik» kelimesini «alet ile eşdeğer kullanı-

yormuş!.. Aksine, Teknik deyince, iki unsuru Alet ve Metodu belirtir.

Gelelim *«gelenek görenek»* ya da *«Tarih»* üretici gücüne.

Kıvılcımlı'nın *«Manevî olarak nitelediği üretici güçler ise «Tarih üretici Güçleri» ile «Sosyal üretici güçleri»dir. (Bunlara «insan üretici güçleri» de der) Tarih üretici güçleri «Gelenek görenek»tir.»*

«Bu, Klasik Marksizm'in, «üstyapı kurumu diyerek üretici güçler ve üretim ilişkileri analizinin dışında tuttuğu birtakım kurumların soyut bir ifadesidir. Yani, Klasik Marksizm'de hiç bir zaman «üretici güçler» arasında sayılmayacak bir şeydir.»

Ne yazık ki Engels, hiç de Bay Belge ile aynı fikirde değil:

«Ekonomik ilişkiler (temel) adı altında şunu anlıyoruz: (...) üretim ve taşıt tekniği bunun içindedir. (...) Coğrafya temeli de girer (...) gelenek (...) kalıntılar da girer (...)»

Evet, Engels nedense, geleneği hiç te *«üstyapı»* içinde değil, altyapı *(«Ekonomik ilişkiler, «Temel»)* içinde mütalâa ediyor. Anlaşılan Engels *«Klasik Marksizm»*i bilmiyor. Evet bilemezdi! *«Ejderha dişleri ekip pireler biçeceğini.»*

Gelenek deyince, bizde kız kaçırma, kına yakma gibi adetler anlaşılır. Bu alışkanlığın da yanlış anlamada etkisi olsa gerek. Gelenek, görenek şeklinde özetlenen Tarih Üretici Gücü: Toplumu zaman içinde çevreleyen ortam demektir. Bu anlamda gelenek üretici gücü: Teknik, coğrafya ve İnsan üretici güçlerinin içine sinmiştir, onların tarihi arka planını oluşturur.

Marks, On Sekiz Brumaire'de şöyle yazar: *«İnsanlar tarihlerini kendileri yaratırlar; ama kendi seçtikleri koşullarda, canları istediği gibi değil, doğrudan doğruya karşılaştıkları, tarihten gelen hazır koşullarda yaratırlar. Bütün ölü kuşakların geleneği, bir kâbus gibi yaşayanların beyninin üstüne çöker.»*

Marks-Engels'te buna benzer daha pek çok bölümler görülebilir. Uzatmayalım. Her halde Bay Belge'nin dediklerinin «*Klasik Marksizm*»le pek bir ilişiği olmadığı yeterince anlaşılmıştır.

Bay Belge, üretici güçlerin, maddî-manevî şeklinde sınıflanmasına, Marksist metinlerde olmadığı gerekçesiyle karşı çıkar. Bu karşı çıkış ta bir anlam taşımaz. *Teknik, Tarih, Coğrafya, İnsan* diye 4 başlı üretici güçler olduğuna göre daha didaktik olma ve mahiyetlerini açıklama kastıyla: Maddî (Teknik-Coğrafya); Manevî: (Tarih-İnsan) şeklinde, ya da Aktif: (Teknik-İnsan); Pasif: (Coğrafya-Tarih) gibi sınıflamalara tabî tutulabilir ve bu ayrı kategorilere göre yapılmış sınıflamalar hiç te yanlış olmaz.

Kıvılcımlı, Üretici Güçler Kavramı'nı daha da yetkinleştirmiştir. Sayın Murat Belge ise bırakın Marks-Engels'i, ikinci elden didaktik kitaplardaki kadar olsun gerçeğe yakın bir üretici güçler kavramından yoksundur. Bu durumda ebette eleştirisinin iler tutar bir yeri olamazdı.

Eleştirmenimiz, okuyucusunu üretici güçler konusunda aydınlatıp, Kıvılcımlı'nın yanlışlarını gösterdikten sonra!... «*İnsan-Teknoloji Ayrımı*» başlığı altında teknik üretici gücü ele alıyor. Bütün bu bölümü de, yukardaki gibi satır satır ele alıp yanlışlarını göstermek mümkündür. Fakat böyle bir metod gereksiz uzatmalara yol açacağı ve konuyu dağıtacağı için belli başlı iddiaları ele almak yeterli olacaktır.

Kıvılcımlı, «*Her Marksist gibi ekonominin belirleyiciliğini kabul eder, ama «ekonomik» içinde tekniğin belirleyiciliğine yanaşmaz.*» diye idida ediyor M. Belge. Yine kendi yorumu, aksine Kıvılcımlı, Antika Tarih'te bile son duruşmada tekniğin belirleyiciliğini somut olarak gösterir. Aynen şöyle yazıyor:

«*Sosyoloji bakımından yukardaki dört ÜRETİCİ GÜÇLER dalından yalnız birisini, TEKNİK üretici gücü ele al-*

mak mümkündür; soyutlaştırılmış (tecrit edilmiş) sosyal olaylar hiç değilse bir kerteye dek teknikle aydınlatılabilir. Hele modern çağda Teknik olağanüstü gelişkin olduğundan, öteki üç grup üretici güçler belirli bir süre için değişmez sayılırsa, yalnız başına Teknik üretici güçler, sosyal olayların gidişine jalon (yol gösterici sırık) rolünü oynayabilir.

«Tarih bakımından, teknikle birlikte, (Coğrafya-Tarih-İnsan) sözcükleriyle özetlediğimiz öteki üç üretici güç de ele alınmadıkça, yeterli aydınlığa kavuşulamaz. Çünkü Tarih son derece somut bir konudur.» (T.D.S.: S. 7).

Hiç de Murat Belge'nin dediği gibi değil.

«Teknikle insan arasında yaptığı ayrım bütün eserleri içinde en çok İlkel Sosyalizmden Kapitalizm'de belirginleşir. Kıvılcımlı'ya göre kapitalizm'in ilkin ingilterede doğması «coğrafya» ve «teknik» üretici güçlerle açıklanamaz. 'Demek, teknik teolojinin tanrısı haline çevrilmemelidir: Her şeyi teknik yarattı denildi mi, tekniği kimin yarattığı ortaya çıkıyor.' Kapitalizmin doğuşu sorununda teknoloji bir yana, ekonomi bile belirleyici değildir Kıvılcımlı'ya göre: 'Hayır. Ortaya (ekonomik determinizm) gibi tekerlek bir söz atmak hiç yetmez. Çünkü Roma ve Karolinjiyen Fransasında gördük: (ekonomi) gelişimi hemen hemen aynıdır; ekonomice daha ileri görülen Roma'da bu gelişme köle yaratmıştır.' Ya da şöyle bir yargı: 'Hürriyet te ne kelime denecek, hürriyet ekonomik gelişmeyi tekniği yaratır mı? Evet yarattı. İnsanı robot yapan medeniyet kulluğu, her türlü büyük keşifleri öldürmüş, çünkü zekâyı köleleştirmişti... Zekâ teknikten önce kanatlanmış, uçuyordu. Tesadüf değildi?» Yani, Kıvılcımlı, zekânın teknikten önce varolduğunu söylüyor.»

Bu uzunca bölüm, M. Belge'nin eleştiri metodunun tipik bir örneğidir.

Konu esasen, somut tarih olayları içinde incelenerek,

Kıvılcımlı'nın doğru söyleyip söylemediği anlaşılabilir. Ama eleştirmenimiz buna yanaşmadığı için, metod bakımından ele almak gerekiyor. Yani eleştirmen, İngilterenin kapitalizme geçişinde olayların Kıvılcımlı'yı tekzip edip etmediğini gösterme yoluna girmiyor. Sadece «*Marksizmin genel ilkelerine*» uymadığını iddia ediyor. Bu durumda, M. Belge'nin genel ilkeler anlayışının eksiklerine değinmek gerekecek.

Kıvılcımlı, «İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş: İngiltere» adlı emeğinde, somut tarih bakımından bu ilk geçiş prosesini inceler. Marks da Kapital'de kapitalizmin doğuşu prosesini inceler ama bu soyut sosyolojik bir incelemedir. Yani Marks, şu veya bu ülkede, kapitalizme geçişi değil, genel olarak kapitalizme geçişi, inceler. Kapitalizmin niye anadoluda değil de İngilterede doğduğu sorusuna cevap aramaz. İşte Kıvılcımlı, Modern Tarih Biliminin kurucusu olarak, belli bir ülkede kapitalizme geçişi somut tarihi süreci içinde ele alır. Kitabının özü budur. Elbet bu somut sürecin incelenmesinden sürecin kendi özel yasaları ortaya çıkacaktır.

Bütün bilimlerde, belli alanlarda, belli zamanlarda, belli büyüklüklerde geçerli yasalar vardır. Örneğin fizikte çabukluklar ışık çabukluğuna yaklaşırsa, klasik mekaniğin yasaları geçerli olmaz. Benzer şekilde Tarih'ten de bir örnek verebiliriz.

Klasikleşmiş örnektir: Kol değirmeni; Köleci, Yel Değirmeni: Feodal, Buharlı değirmen: Kapitalist üretim ilişkilerine denk düşerler. Fakat somut tarihe baktığımız zaman bu genel şemada oldukça önemli değişiklikler yapmak gerekir. Örneğin kapitalist üretim ilişkileri, bu ilişkilere tekabül eder, teknik üretici güç olan buharlı makinadan çok önce doğmuştur. Kapitalizm doğduktan bir kaç yüz yıl sonra bile feodalizm ve kapitalizm hemen hemen aynı teknik üretici güçler seviyesine tekabül eden ayrı üretim biçimleridir. Daha somut bir örnek verelim: 1450'lerde Os-

manlılar top yapıyorlar, belki de dünyada en ileri teknik seviyededirler. Aynı yıllarda İngilterede kapitalizm doğmaktadır, fakat teknik seviye bakımından Osmanlılardan bile çok geridirler. Bu olgu, hiç te üretim araçları, üretici güçleri, üretici güçler de üretim ilişkilerini tayin eder prensibine denk düşmez. Çünkü çok daha geri teknik seviyedeki üretim araçları İngilterede kapitalizme geçişi engellemezken, çok daha ileri teknik seviyedeki üretim araçları, Türkiye'de kapitalizme geçişi sağlamaz, aksine derebeylileşme başlar. Bu durumda, üretici güçler içinde tekniğin belirleyici olduğu, üretici güçlerin gelişim seviyesinin de belli üretim ilişkilerini yarattığı yasası yanlış mı? Hayır. Bu yasa «son duruşmada» yani tarihin büyük peryotlarında geçerlidir. Somut tarihte, her özel dönem için, somut sürecin kendi özel yasalarını bulmak gerekir. İşte Kıvılcımlı'nın yukarıda aktarılan bölümlerde anlattıkları bunlardır. Ve somut tarihin incelenmesinden çıkmıştır. Eleştirisi de ancak yine içinden çıktığı dönemin somut tarihi olaylarına dayanılarak yapılabilir. Tartışma ancak bu platformda olursa bilimsel bir değer taşır.

Marksizm, bir doğma değil de bilim ise: gelişecektir. Teorileri, kavramları, yasaları da gelişip daha dakik olacaktır. Kıvılcımlı'nın yaptığını anlamak için şöyle bir benzetmeden yararlanabiliriz:

«Yeni bir teori yaratmak, eski bir ahırı yıkıp onun yerine bir gökdelen kondurmaya benzemez. Bu iş, daha çok, bir dağa tırmanmak, görüş alanını yenilemek, genişletmek, çıkış noktamız ile onun zengin çevresi arasında beklenmedik bağlantılar bulmak gibidir. Ama çıkış noktamız gene olduğu yerde durmaktadır ve görülebilir. Bununla birlikte daha küçük görünür ve yüreklilik isteyen tırmanışımız sırasında karşılaştığımız engelleri aşarak genişlettiğimiz görüş alanımızın küçük bir kesimini oluşturur» (Fiziğin Evrimi).

İşte Kıvılcımlı'nın da yaptığı budur.

M. Belge'nin aktardığı bölümler somut bir sürecin özel yasalarıyla ilgilidir. Örneğin «Zekâ teknikten önce kanatlanmış uçuyordu» diyor Kıvılcımlı. Ama bu İngiltere ile ilgili olarak söyleniyor. Bütün tarih ölçüsünde, zekâ teknikten önce gelir denmiyor. Belge ise, «*Kıvılcımlı, zekânın teknikten önce varolduğunu söylüyor*» şeklinde yazarak, sanki Kıvılcımlı, evrensel bir yasayı dile getiriyormuş gibi aktarıyor. Hayır. Kıvılcımlı orada bırakın yasa önermeyi, bir olguyu, gerçeği, olanı aktarmaktadır.

Bay Belge'nin eleştiri tekniğinin inceliği (!) burada. Söylenenin kapsamını kavramadan veya değiştirerek yorumlamak ve yanlış hale getirilmiş fikirlere saldırmak. Değiştirdiği düşünceleri ise, olaylardan hareketle eleştirmeye katiyen yanaşmamak.

Örneğin, Kıvılcımlı «*Kapitalizmi barbarlara kurdurur*» diyor. (Ancak bu kadar bayağılaştırılabilir. Kıvılcımlı böyle bir şey demez ya neyse) Eleştirmen kapitalizmi barbarların kurmadığını gösterse ya! Tabii tıpkı Kıvılcımlı gibi araştırarak, somut tarihte, şu İngiltere'de kapitalizmin doğuşunun özel yasalarını inceleyip aksini ispatlasa ya! Hayır! M. Belge katiyen bu yola girmez. Halbuki, bilimsel bir eleştiri böyle olabilir... Kıvılcımlı'nın Tarih Tezi'ni çürütmenin (tabii çürütebilecek bir şeyse) tek yolu budur.

Bundan sonra Teknoloji ve Teknik ile ilgili olarak sayın Belgenin dediklerini ele alalım.

«*Tekniloji onun* (Kıvılcımlı'nın) *sözlüğünde, aşağı yukarı «alet'le eşdeğer bir şeydir.*» Yine kuru bir iddia karşısındayız. Bir kere Kıvılcımlı «*Teknoloji*» terimini değil «*Teknik*» terimini kullanır ve Teknik deyince: Aletler, avadanlıklar, usuller, metodları anlar. Teknoloji sözcüğü, Türkiye'de «*Marksist*» yazıma Amerikan Sosyolojisi'nin etkisiyle girmiştir. Bay Belge «*Teknoloji*» deyimini kullanmakta ısrar ediyor ve onu şöyle tanımlıyor: «*Teknoloji, özünde, insan aklının üretim amacıyla doğaya uygulanması biçimidir*»

Öylesine muğlak bir tanım ki, anlayan beri gelsin. Elinizde bir çekiç olmadan ,aklınızı doğaya uygulayın bakalım. Demire şekil verin.

Teknoloji: Teknik bilimi demektir. Teknik denince de, Tarihsel Maddeciliğe göre üretim alet ve metodları akla gelir. Teknoloji de, bu alet ve metodlarını inceleyen bilim olabilir. Nasıl sosyoloji yok iken bile toplum var idi ise, Teknoloji'den çok önce üretim alet ve metodları varolmuştur. Kavram karışıklığı yaratmanın ne anlamı var? Devam edelim:

Teknoloji: *«kendi diyalektiği içinde, insan aklını da, hatta insan elini, gözünü, kısacası, insanın manevi özellikleri yanı sıra biyolojisini bile belirler»; «Teknoloji işte böyle, hayatın her diliminde ağırlığını duyurarak insanları belirler.» «Teknoloji her zaman insanları belirleyen başlıca faktörlerden biri olmuştur.»*

Teknik ve İnsan ilişkisi sanıldığı ve yukarda M. Belge' nin anlattığı gibi düz bir süreç izlemez. Teknik her zaman insan biyolojisini belirlemez. İlk çok gelişmiş Parapitek'lerden, Homo Sapiens'e gelinceye değin teknik, insan biyolojisini belirlediği kadar, bizzat insan biyolojisi de tekniği belirlemiştir. Ve bu karşılıklı ilişki ancak toplum manevilasıyla iş görebilmiştir. Yani, İnsan türlerinin değiştiği vahşet çağında, Teknik, (üretim alet ve usulleri) insan biyolojisinde değişmelere yol açtığı kadar, toplum biçimlerinde de değişmelere yol açmıştır. *«Teknoloji insan biyolojisini belirler»* demek: Tekniği tanrılaştırmak olur. İnsan her şeyşeyden önce toplum yaratıcı olduğu kadar, toplum yaratığıdır da. Kaldı ki, teknik gelişmeler, Homo Sepiens'ten beri yani vahşet çağının bitiminden beri, son duruşmada, insan biyolojisini değil, insanın toplum biçimlerini değiştirmektedir. Homo Sapiensten bu güne insan taş baltadan füzeye geçti, ama insan biyolojisi hemen hemen aynı kaldı. Teknik ve insan ilişkisi, M. Belge'nin anlattığından çok farklı ve

karmaşık bir süreç izlediği kadar, farklı çağlarda, farklı yasalara da bağlı olmuştur. Vahşet çağındaki insan teknik ilişkisinin yasaları ile kapitlalizm çağındaki yasaları ayrıdır.

Hayvanlar, organlarını değiştirerek tür değiştirirler, İnsanlar, tekniklerini değiştirerek, toplum biçimlerini değiştirirler. Yanlız vahşet çağında, teknik, hem insan türlerini, hem de toplum biçimlerini değiştirmiştir. Ve vahşetin bitiminden beri, «*Teknoloji her zaman insanları belirleyen başlıca faktörlerden biri*» değil, toplum biçimlerini belirleyen «*başlıca faktörlerden biri*» olmuştur.

«*HUMANİST YAKLAŞIM: SOYUT İNSAN*»

M. Belge'nin eleştirisinin «*İnsan Teknoloji Ayrımı*»ndan sonraki bölüm bu başlığı taşıyor. Ve eleştirmenimiz devam ediyor.

«*Bundan önceki bölümün başında Kıvılcımlı'nın niçin üretici güçleri Marksizm'in klasik açıklaması dışında formüllere vurduğu sorusunu sormuştuk.*»

Biz de Kıvılcımlı'nın, «*marksizmin klasik açıklaması dışında formülleri*» bırakmadığını, fakat kavramı geliştirdiğini ve aksine M. Belge'nin formüllerinin «*marksizmin klasik açıklaması dışında*» olduğunu göstermiştik.

«*Bölümün sonunda kısa vadeli bir cevaba ulaştık: «insan»la «teknoloji» arasında bir ayrım yapma ihtiyacıydı buna yol açan*» (Biz de Kıvılcımlı'nın, M. Belge'nin dediği anlamda bir ayrım yapmadığını, üretici güçleri analiz ettiğini, öte yandan insan-teknik «*ayrımı*»nın üretici güçler analizlerinde, bütün marksist kitaplarda olduğunu göstermiştik) «*(...) Bu ayrım niye gerekliydi.*» (Olmayan bir şey, ya da bütün marksistlerde olan şey: «*Niye gerekliydi?*» diye soruyor.)

Görüldüğü gibi, yanlızca metodik temeli değil, bundan sonraki mantikî çıkarsamalarını yapacağı tesbitler, yargılar yanlış. Varın gerisini siz hesaplayın. Neyse, devam edelim:

«Her üretim tarzının belirli bir teknoloji oluşturduğu, Kıvılcımlı'nın da yer yer belirttiği (genel konulardan söz ederken) bir doğrudur.»

Kıvılcımlı, ne genel konulardan, ne de özel konulardan söz ederken böyle bir şey belirtmiş olamaz. Çünkü *«üretim tarzı belirli bir teknoloji»* oluşturmaz, aksine, son duruşmada üretici güçer (ki bunlar içinde de son duruşmada, belirleyici: Tekniktir) belli üretim ilişkilerini ve giderek üretim tarzını oluşturur. Bu Marksizm'in ABC'sidir.

«Bazan bir üretim tarzı içinde değişik teknoojik aşamalar bulunabilir (kapitalizmde manifaktür, makina, elektronik aşamaları gibi)»

Bunun tersi de mümkündür. Yani, aynı *«teknolojik aşama»*da farklı üretim tarzları olması gibi. Örneğin, «Makina ve Elektronik» *teknolojik aşaması»*nda bugün hem kapitalist hem de sosyalist üretim tarzları vardır.

«Teknoloji, insanın nesnelerini biçimlendirdiğine, nesneler de diyalektik ilişkiler içinde kendilerini yapan insanları belirlendirdiklerine göre, her üretim tarzı ve onun içindeki her teknolojik yapı, aşağı yukarı ayrı bir insan tipine tekabül eder.»

Sakın yanlış anlaşılmasın, Bay Belge, Vahşet konağından söz etmiyor, dediklerini bütün tarih için öne sürüyor. *«Ayrı insan tipi»* derken, herhalde başka bir şey anlatmak istiyor olsa gerek. Yoksa ırkçılığa kadar gidebilir. Roma'nın el değirmeni, su değirmeni *«teknolojik yapı»*sına tekabül eden *«insan tip»*leri ile çağımızın elektronik olarak otomatize edilmiş değirmen *«teknolojik yapı»*sına tekabül eden *«İnsan tip»*leri *«ayrı»* değildir. Belge'nin bu talihsiz

kullanımına pek yüklenmeye gerek yok. Anlaşılan, «*toplum tipi*» ya da «*toplum biçimi*»ni kastedmek istiyor.

Bütün bu bölümde Belge'nin ne anlatmak istediğini anlayamadığımız için, iki paragrafını ele alarak bir şey anlaşılmadığını örnekle göstermeye çalıştık. Yanlız, eleştirmenin ulaştığı sonuç: «*Kıvıcımlı'nın tarihi belirleyicisi, neredeyse evrensel boyutlara ulaşan bir «insanî öz»*dür» sonucuna varıyor. Doğrusu, tamamen yanlış yargılardan, varsayımlardan, hareket ettiği örnekleriyle gösterildiğine göre bu «*Humanist yaklaşım*», «*insanî öz*» iddiaları ne derece haklıdır? Bunu okuyucu takdir etsin. Eleştirmen buradan giderek Kıvılcımlı'nın «*ahlâkî bir tarih*» açıklaması yaptığı sonucuna ulaşıyor. Bütün bu yanlış bir temel üzerinde yükselen mantık silsilesini ayrıca ele almaya gerek yok. Meraklı okuyucu vakti varsa bu işi kolaylıkla yapıp, buraya kadar örnekleri verilen hataların devam ettiğini görebilir.

MARKS-ENGELS'LE KIVILCIMLIYI ÇÜRÜTME ÇABALARI

«*Barbarlık Üstüne Marks ve Engels'in Söyledikleri*» başlığı altında, M. Belge, Kıvılcımlı'nın barbarlık hakkında söylediklerini çürütmeye çalışıyor. Görelim.

«*Barbarların Batı'ya getirdiği söylenen bu «ilkel sosyalist» alışkanlıklar konusunda Engels'i dinleyelim: «Batı Avrupa'nın germenler tarafından işgali, daha önce benzeri görülmemiş derecede karmaşık toplumsal ve politik hiyerarşi kurarak, yüzyıllarca süre her türlü eşitlik fikrini yok etti.»*

Birincisi, bu alıntı «*Anti-Dühring*»tendir, Engels'in daha sonra yazdığı «*Ailenin Kökeni*» Roma İmparatorluğunu yıkan barbarların, Avrupaya getirdikleri konusunda daha geniş açıklamalar içerir. Eleştirmenimizin bu kitaptan alıntı-

larla çürütmesini beklerdik, bunu yapmaması bir raslantı olmasa gerek. Burada ikinci noktaya geliyoruz. Dikkat edilirse yukardaki alıntıda «*Eşitlik Fikri*»nden söz ediliyor, eşitliğin kendisinden değil. M. Belge okuyucuyu yanıltmak için, böyle küçük bir oyuna baş vurmuştur ve bu oyunun malzemesini de ancak, özellikle felsefî bir polemik olan Anti-Dühring'ten bulmuştur.

Biz olaylara bakalım. Barbarların Roma Medeniyeti'ni yıkmasından sonra Avrupa'da nisbeten daha eşit sayılabilecek bir hür küçük üretmenler düzeni yaratmıştır. Bizzat en son tarihi incelemeler —bir senteze ulaşma yeteneğinde olmasa da— Cermen istilasından sonrasını olay olarak aynen Kıvılcımlı gibi anlatır. (Bu arada M. Belge'nin dogmatizmini göstermek için şuna değinelim. Eğer B. Belge bir parça bilimsel bir anlayışla hareket etseydi, yukarıda Engels'ten alıntı yapmadan önce, Engels'in dediklerini bir dogma olarak kabul etmeden hiç olmazsa olayları incelemesi gerekirdi. Engels yanılmış olamaz mı diye düşünmeliydi. Kaldı ki Belge'nin aktarmasının aksine Engels'in Kıvılcımlıdan farklı şeyler söylemediğini de göreceğiz.)

«*İlkel Topluluk, Köleci Toplum...*» da şöyle yazıyor: «*Cermenler ve Slavlar, Batı imparatorluğuna ve Bizans'a akın yaptıkları zaman, köleler ve kolonlar kendilerini destekliyorlardı, çünkü bu fatihler, ezilen tabakaların durumlarını iyileştiren bir düzen kuruyorlardı. Cermenler en başta büyük toprak sahiplerinin toprak ve kölelerine el koyuyorlardı. Kölelerin sömürülmesi, Cermenlerde, Romalılarda olduğundan çok daha az acımasızdı. Öte yandan örf ve adetlerini ve yasalarını, kendileriyle birlikte getiriyorlar ve bunları, gittikleri yerlerdeki özgür köylülere yayıyorlardı ki ilk önce onların durumu hafiflemiş oluyordu...*» (s. 164).

Şimdi, Engels bu konuda ne diyor? Tabii felsefî «*Eşitlik fikri*» açısından değil, Avrupa tarihi bakımından. Görüleceği gibi Engels'in dedikleri, sanki alıntılar Kıvılcımlı'dan

yapılmış hissi uyandıracak kadar, Kıvılcımlı'nın dedikleriyle paralellik içindedir.

«*Roma devleti, varolma hakkını, içerde düzenin korunması, dışarda barbarlara karşı koruma üzerine dayandırıyordu. Ama, onun düzeni, en köklü düzensizlikten daha kötüydü, ve kendilerine karşı vatandaşlarını korumak iddiasında olduğu barbarlar, vatandaşlar tarafından kurtarıcı olarak bekleniyordu.*» (s. 206, Ailenin Kökeni...)

«*Romalıları kendi öz devletlerinden kurtarmış olmak için, Cermen Barbarları onların bütün topraklarının üçte ikisini aldılar ve bu toprakları kendi aralarında paylaştılar. Paylaşma, gentilice örgütlenmeye göre yapıldı. (...) Her gens içinde, eşit parçalar halinde bölünmüş tarla ve çayırlar, çeşitli ev ekonomileri arasında kura ile dağıtıldılar*» (s. 210).

«*Cermenlerle Romalılar giderek o kadar kaynaşıyorlar ve gentilice bağın akrabalık karakteri, yerel karakter karşısında o kadar siliniyordu; gens, kökeninin izleri, yani, birlik üyeleri arasındaki akrabalık, çoğunlukla görülebilir bir durumda bulunan marş birliği içinde eridi. Öyleyse, burada, gentilice örgütlenme, hiç değilse marş ortaklığının tutunduğu ülkelerde —Fransa'nın Kuzeyinde, İngiltere'de, Almanya ve İskandinavya'da— yavaş yavaş yerel bir örgütlenme haline dönüştü ve bundan ötürü, devletin kuruluşuna uygun olma yeteneği kazandı. Ama gene de, bütün gentilice örgütlenmeye özgü ilkel demokratik karakterini korudu, ve böylece, daha sonra kendisine zorla kabul ettirilen yozlaşmış biçimde bile kendinden bir şeyler sakladı; ve en yakın çağa kadar, ezilen insanların elinde etkili bir silah olarak kaldı.*» (s. 210-211) (Engels'te Kıvılcımlı gibi ilkel sosyalizm geleneklerini tuttu da «*en yakın çağa*» kadar getirdi. Oldu mu ya!)

Germenlerin istilası Roma topraklarını demokratikleştirir. Fakat 400 yıl sonra derebeylileşme alıp başını gi-

der. Her üretmen, Roma kölesine yakın Serf haline gelir. Köylü serftir ama atası köle değil hür köylüdür. Bu insan üretici gücünün Avrupa tarihindeki etkilerine yine Engels'ten okuyalım.

«Ama gene de bu dört yüz yıl süresince, bir ilerleme olmuştu. Bu dönemin sonunda, her ne kadar, başta var olan başlıca sınıfların hemen hemen aynısını yeniden buluyorsak da, bu sınıfları meydana getiren insanlar değişmişlerdi (Engels'te «*Soyut insan*», «*Humanist Yaklaşım*» içinde anlaşılan!) *Antik kölecilik kaybolmuştu; Roma kolonlarıyla, yeni serf arasında, özgür frank köylüsü ortaya çıkmıştı.* (...) (bunlar) *gerileyen bir uygarlığın batışı içinde değil, yeni bir uygarlığın doğum sancıları içinde meydana gelmişlerdi. Yeni kuşak, efendisi olsun hizmetkârı olsun, Romalı öncellerine göre yiğit bir kuşaktı. (...) Dahası var: bu dört yüz yıl ne kadar verimsiz görünürse görünsün, onlardan hiç olmazsa bir büyük sonuç kalıyordu: gelecekteki tarih için, Batı Avrupa insanlığının yeni örgütlenme ve kuruluşu, modern milliyetler. Cermenler, Avrupayı gerçekten yeniden canlandırmışlardı.»* (s. 218-219.)

«Ama Cermenlerin, can çekişen Avrupa'ya, sayesinde yeni bir dirimsel güç üfürdükleri gizemli büyü neydi? Şoven tarihçilerimizin bize anlattıkları gibi, bu, cermanik topluluğun içinde var olan mucizevî bir erdem miydi? Hiç te değil. (...) Ama Avrupa'yı gençleştiren onların özgül varlık nitelikleri değil, sadece barbarlıkları, gentilice örgütlenmeleridir.» (s. 216.)

Her halde bu kadar alıntı, Kıvılcımlı ile Engels'i karşı karşıya getirme çabalarının anlamsızlığını (ya da derin anlamını) göstermeye yeter.

Devam edelim:

«Kıvılcımlı'nın, barbarların yıktıkları medeniyeti (kendileri «yukarı barbarlık konağından» geliyorlarsa) daha ileri

bir üretim düzeyine getirdiklerini söylediğini görmüştük. (Kıvılcımlı böyle demez «*yukarı barbarlık konağından*» medeniyete geçmişlerse «*orijinal bir medeniyet*» yaratırlar der. «*daha ileri bir üretim düzeyi*» ile «*orijinal bir medeniyet*» farklı kavramlardır. Eleştirmenimizin tahriflerine tipik bir örneğidir.) *Engels bu fikri pek paylaşmıyor gibi: 'Daha barbar olan halkların başardığı her fetih iktisadi gelişmenin oluşunu bozar ve çok sayıda üretici güçleri yok eder. Ama fethin kalıcı olduğu durumların çoğunda, daha barbar olan fatih, fetihten ortaya çıkan daha ileri 'iktisadî durum'a kendini uydurmak zorunda kalır; yenilenler tarafından özümlenir, çoğu zaman onların dilini bile benimsemesi gerekir.*»

Eleştirmen ne Kıvılcımlı'yı ne Engels'i anlamadığını yine gösteriyor. Engels'ten yapılan alıntı, genel olarak barbarların istilasından söz etmekle birlikte göz önüne getirilen. Roma İmparatorluğunu yıkan orta barbar germenlerin durumudur. Kıvılcımlı ile ilgili olarak aktarılanlar ise yukarı barbarlıkla ilgilidir. Öte yandan Kıvılcımlı, bizzat kendisibarbar istilalarının bir altüstlük olduğunu medeniyeti yıktığını söylediğine göre Engels'ten aktarılanlarla çelişkisi nerede? Ve son olarak Kıvılcımlı da medeniyeti fetheden barbarların, nasıl medeniyet tarafından fethedildiklerini daima göstermiştir. Ortada bir çelişki olmamakla birlikte M. Belge kıvılcımlının dediklerini değiştirerek bir çelişki imal etme çabasındadır.

Eleştirmenimiz, bundan sonra, medeniyete geçiş konusunda da çelişkiler bulmaya çalışıyor.

«*Kıvılcımlı, «ilkel sosyalizm» dediği şeyden «geçiş»i şöyle anlatır: Kent kurulduktan sonra sosyal farklılaşma başladı. Sivrilenler tuttukları zorbalarla üst duruma geçtiler. Çünkü klanın kendi kendine karşı savunacak silahı yoktu. Böylece zorbalar ilk devleti kurdular.*» (Kıvılcımlı ancak bu kadar bayağılaştırılabilir.)

«*Engels ise ilkel komünal toplumun parçalanışını şöyle*

anlatır: 'Özel mülkiyet her zaman üretim ve mübadele ilişkilerinin değişmesinin sonucu olarak görüldü ve üretimin artmasına, karşılıklı ilişkilerin gelişmesine yol açtı... Yani iktisadi nedenlerin sonucuydu. Bütün bunlarda zorun hiç bir önemi olmadı.» «İki koyuş biçimi arasında dağlar kadar fark olduğu yeterince açıktır sanıyorum. Engels'inki altyapısal, bilimsel; Kıvılcımlı'nınki üstyapısal ahlâkî.»

Şimdi bu iddiaların ne derece gerçek olduğunu görelim. Belge, Kıvılcımlı'nın dediklerini bayağılaştırarak aktarırken «*İlk devleti kurdular*» dediğine göre, barbarlıktan medeniyete ilk, orijinal geçiş, yani Sümerler'deki geçiş söz konusudur. Engels'in yaşadığı yıllarda ise henüz, ilk orijinal medeniyetin nerede, nasıl doğduğu bile bilinmiyordu. Cemdet-Nasr'da henüz kazılar yapılmamıştı. Bir an için, M. Belge'nin Kıvılcımlı'ya mal ettiklerinin gerçekten Kıvılcımlı tarafından söylendiğini varsaysak bile. Aktarılanlar olayların ta kendisidir. Olaylar öyle olmuşsa. Olanı olduğu gibi aktardığı için Kıvılcımlı suçlanabilir mi? Ortada diğer bir ihtimal daha vardır. Ya Kıvılcımlı olayları yanlış yorumlayıp aktarıyorsa? Bunun anlaşılması ise ancak olaylardan hareketle, Sümerler'de medeniyete geçiş sürecinin incelenmesi ile olabilir. İşte eleştirmenimiz bu yola girmiyor, adeti olduğu veçhiyle, sümer medeniyetinin henüz varlığını bile bilmeyen Engels'ten aktarma yapıp Kıvılcımlı'yı çürütmeye kalkıyor. Dogmatizmin, skolastiğin ta kendisi diye buna derler. Bari doğru dürüst dogmatiklik yapsa. Ne gezer. Farklı kategorilere yönelmiş incelemeleri, aynı kategoriyi inceliyorlarmış gibi ele alıyor. Yani, Kıvılcımlı'ya mal edilen fikirler «*devletin ilk doğuşu*» sürecini, Engels ise soyut tarih bakımından «*özel mülkiyetin doğuş sürecini*» işliyor. Eleştirmen bu iki farklı alanlardaki düşünceleri, aynı alandaki farklı düşünceler gibi aktarıyor.

M. Belge'nin diğer karşılaştırmaları da bu minval üzere sürüp gider. Her birini teker teker ele almaya gerek

yok. Yanlız bu arada bir iki laf ediyor. Bunlara biraz açıklık getirelim.

«Burada biraz konu dışına çıkarak şunu ekleyelim: Marks'ın bu sözleri yalnız Kıvılcımlı'nın tezi için değil, Kemal Tahir ve ondan kaynaklanan çeşitli görüşler için de geçerlidir.» diyerek, M. Belge Kemal Tahir ile Kıvılcımlı'yı aynı kefeye koymaya kalkıyor.

Bilmeyen bilsin. Kimse görünüşe aldanmasın. Kıvılcımlı ile K. Tahir'in görüşleri arasında özce hiç bir ilişki yoktur. Sadece K. Tahir tıpkı bay Belge gibi Kıvılcımlı'yı okumuş, anlamamış veya anladığı kadarıyla tahrif edip bayağılaştırarak kendine mal etmiştir. Bunlar şu veya bu şekilde Kıvılcımlı'yı bağlamaz. Bu konuda Kıvılcımlı bizzat kendisi şunları yazıyor:

«(...) 1940 yılları yazılmış: «Bay Mister Toynbee Tarih Bilimini Alt Üst Ediyor» yahut «Tarih ve Allah» polemik denememiz kursağımızda kaldı. Kişicil ilişkili bir kaç edebiyatçı bir iki kez okumakla kaldılar. Kimisi, bizim nasıl olsa «otorite» olmadığımızı düşünerek lütfettiler. Eleştirinin kıyısından köşesinden kestikleri parçaları, eşlerine dostlarına kendi orijinal buluşları olarak sundular. Allah razı olsun: Emeğimizi unutulmaktan kurtardılar. Asliyle hiç ilgisi kalmamış biçimsizlikte üniversite yankılarına kapı açtılar.»

«HİKMET KIVILCIMLI'NIN GÖRÜNEN VE GÖRÜNMEYEN KAYNAKLARI»

Eleştirmenimiz bu başlık altında Kıvılcımlı'nın kaynaklarının: Engels, Morgan, G. Childe, Toynbee ve «yöntemsel düzeyde» Hegel olduğunu iddia ediyor. Bu iddianın ilk ikisi doğrudur, son üçü yanlış. H. Kıvılcımlı'nın iki kaynağı vardır: Marksizm, yani Diyalektik Maddecilik ve bizzat Olaylar.

Şimdi eleştirmenimizin enteresan iddialarını ele alalım: «*Kıvılcımlı'nın tarih tezini oluştururken yararlandığı kaynakların bazıları görünen kaynaklardır. Bunların başında Engels'in Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni adlı kitabı gelir. Engels'in bu kitabına kaynak olan Amerikalı antropolog Morgan da bu görünen kaynaklar arasında sayılabilir.*»

Biraz evvel Kıvılcımlı'yı Engels'ten alıntılarla çürütmeye kalkmıştı, şimdi ise Engels'in Kıvılcımlı'ya kaynak olduğunu söylüyor. Anlaşılan Kıvılcımlı'yı Engels'e dayanarak çürütme yeltenişlerinin çürüklüğünü gördü ve şimdi bu çürüklüğü okuyucuya sezdirmeden, Engels üzerinde kuşkular yaratmaya yönelecek. Ve yöneliyor da.

«*Önemli konu Engels. Engels'le Marks'ın ilişkilerini doğru koymak, yanlız kıvılcımlı konusunda değil başka bir çok konu için de önemli bir sorun. Bilindiği gibi teorisyen Marks'tır. Yeni bilimi bulan, yöntemini, bilgi teorisini kuran odur. Engels, Marks'ın bulduklarını, dünyanın, hayatın çeşitli alanlarına uygular.*»

Bu iddialar, Engels'le Marks'ı birbirinden ayrı koyma iddiaları yeni değildir. Özellikle, batılı Marksoloğ taifesi bu işlere pek meraklıdır. Bay Belge'de aynı yoldan gidiyor. Ama Marks-Engels'i ayırma yeltenişleri ancak olayların tahrifi ile mümkün olabilir. Örneğin Teoriyi bulan Marks'tır deniyor. Sözü Marks-Engels'e bırakmak en doğrusu olacak. Engels o büyük alçak gönüllülüğüyle şöyle yazıyor: «*Hiç kimse, Karl Marks kadar, kendi —bir dereceye kadar bizim de diyebilirim— maddeci tarih incelemesi sonuçlarıyla ilişki kurarak, Morgan'ın araştırmalarından çıkan vargıları açıklamak ve bunların büyük önemini ortaya koymak istemezdi.*» Aynı konuda Marks'ta Engels'ten farklı bir şey söylemiyor: «*Fransız-Alman Yıllığı'nda, iktisadi kategorilerin eleştirisine katkının dahice taslağını yayınlamasından beri yazışarak devamlı surette fikir alışverişinde bulunduğum*

Friederich Engels, benim vardığım sonuca, başka bir yoldan (İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu adlı eseriyle karşılaştırınız) ulaşmıştı.»

Görülüyor ki teoriyi bulan ikisidir, hem de oldukça bağımsız olarak. Hatta seziş olarak Engels Markstan biraz önce gelir. Ne Marks, ne de Engels bay Belge ile aynı kanıda değil. Marks-Engels ilişkileri nasıl tahrif ediliyor? Devam edelim ve görelim.

«Bu anlamda, sanki Marks, elde balta, ideolojinin ormanlarını yararak yol açar ve geçer; Engels'te onun ardından, onun açtığı yolları temizleyerek gelir.»

Bu benzetme, Kıvılcımlı'nın Lenin ve Stalin karşılaştırmasından alınmıştır. Marks-Engels'in ilişkilerine ve konumlarına uygun düşmez. Ama eleştirmenimiz, Lenin ve Stalin'i kıyaslamada yararlı olabilecek böyle bir benzetmeyi, Marks-Engels'e de adapte ederek Engels'i Stalin'e benzetiyor, en azından bu yönde bir telmih yapıyor olabilir. Ama çok yanılıyor.

«Ne var ki, Engels'in uygulamaları her zaman Marks'ın buluşlarının keskinliğine sahip olamamıştır. Giriştiği işin muazzamlığı yüzünden, zaman zaman yanılabilmiştir.»

Mantıkî sonuç: Marks'ın *«zaman zaman yanıl»*madığı oluyor. Marks'ta pek kereler yanıldığını söylemiştir. Ama bizim doğmatik marksistlerimiz yanılmazlığa çok meraklıdırlar. Bu nedenle yanılabilen bir Marks'ı akılları almaz.

Bu konu, yani, Marks-Engels çelişkileri meselesi, *«Batı'da çok tartışılıyor»*muş. Bay Belge, çok büyük bir eksiğimiz imiş gibi böyle diyor. Batı'nın burjuva aydınları, vakit ve nakit sahibidirler. Onlar tartışsın. Bu bizim için bir zaf, bir eksiklik değil, bir üstünlük işareti olarak düşünülmelidir. Biz, MARKS-ENGELS'in adlarını bile ayrı yazamıyacak kadar onları, onlar gibi bir bütün kabul edenlerdeniz.

Eğer Batı'lı marksologlar da bay Belge gibi, Marks-En-

gels ilişkisini tahrif ederek ele alıyorsa, neler yumurtladıkları tahmin edilebilir.

«*Teorik (bilimsel) bir tarih açıklamasının başlangıç noktası*» gibi başlıklarla, Marksist bir tarih biliminin kuruculuğuna gönüllü görünen bay Belge, bir şeyi unutuyor: Tarih Bilimi, olayları oldukları gibi ele almalıdır. Nasıl olmuşlarsa öyle, tahrif etmeden. Ne yazık ki, tarihçimiz, yüklendiği muazzam işin gereklerini yerine getirmeye pek hevesli görünmüyor. Görelim:

«*Morgan'ın eserleri karşısında Engels gene böyle bir heyecana kapılmıştı.*»

Aksine, herhalde, esas «*heyecana kapılan*» Marks olsa gerek. Çünkü, Engels, Ailenin Kökeni'nin Önsözü'nde şöyle yazıyor: «*Hiç kimse, Marks kadar (...) Morgan'ın araştırmalarından çıkan vargıları açıklamak ve bunların büyük önemini ortaya koymak istemezdi.*»

«*Yaşadığı çağda, antropoloji bilimi yeni kuruluyordu. Morgan çeşitli yavan bilgiçler arasında gerçek bir öncüydü.*»

Sadece bu kadar mı? Engels daha farklı düşünüyor: «*Gerçekten, Morgan, Marks'ın kırk yıl önce keşfetmiş bulunduğu tarihin maddeci anlayışını, Amerika'da kendi alanında yeniden keşfetmiş ve bu durum onu, barbarlıkla uygarlık arasındaki karşılaştırma konusunda, belli başlı noktalar üzerinde Marks'la aynı sonuçlara varmağa götürmüştü.*»

«*Engels onu (Morgan'ı) tuttu.*»

Sanki takım tutuyor. Ayrıca «*tutan*» daha ziyade Marks.

«*Morgan'ı eleştirecek veya düzeltecek bilgiler yoktu.*»

Bugün var ama, bunlar temel sonuçları itibariyle Morgan'ın «*düzeltecek*» pek bir yanı olmadığını gösteriyor.

«*Morgan'ı, Marks ta beğendi* (Tuttu!.. Beğendi!..) *Engels bunun üstüne Morgan'ın verilerine dayanarak, Marksizmi tarih öncesine uyguladı (...) Marks,, Engels'in kitabını ancak şöyle bir okuyacak vakit buldu.*»

Olaylar hiç te anlatıldığı gibi değildir.

1) Kitabı değerlendirmeyi Marks kendine ayırdı. Notlar tuttu. Henüz Engels bu konuda bir çalışma yapmayı düşünmüyordu.

2) Marks, ölünce, Engels, Marks'ın tuttuğu notlara dayanarak yazdı. Ailenin... Kökeni'nin önsözünde, Engels: «*Bu kitap deyim yerindeyse, bir vasiyetin yerine getirilmesidir*» diye yazar.

3) Marks, Engels'in kitabını «*ancak şöyle bir okuyucak vakti*» öbür dünyada bol bol bulmuş olsa gerek. Çünkü, Marks öldükten sonra, Engels, Marks'ın notlarına dayanarak bu kitap üzerinde 1880-81 yıllarında tuttuğu notlara dayanarak, kitap üzerinde çalışıp, Marks'ın «*vasiyetini yerine*» getirir. Belge, atıyor. Marks 1883'de öldü. Engels kitabı 1884'te yazıp yayınladı.

İşte Bay Belge'nin tarihçiliğinin durumu. Gerisini varın siz hesap edin. Eleştirmenimiz, birinci aşamada Engels ve Marks'tan alıntılarla Kıvılcımlıyı çürütmeğe kalktı. Anlaşılan yaptığı iş kendisine de doyurucu görünmedi ki. İkinci aşamada Engels'in Kıvılcımlı'nın kaynağı olduğunu söyledi ve Engels'i Marks'la çelişki bularak çürütmeğe kalktı. Tabii bunu da ancak olayların tahrifi ile yapabilirdi. Birinci aşamada düşünceler tahrif ediliyordu, ikinci aşamada ise olaylar.

Eleştirmenimiz, Kıvılcımlı'nın diğer bir kaynağı olarak öne sürdüğü Toynbee'ye Kıvılcımlı'nın yönelttiği eleştirileri, «*düşünce yakınlığı*»ndan doğan bir «*öfke*»ye bağlıyor. Bu, nazikçe, Kıvılcımlı, Toynbee'nin görüşlerini çalmıştır, durum anlaşılmasın diye eleştiriyor demeğe gelir. Elimizde şu an ne Toynbee'nin kitabı, ne de Toynbee'ye karşı Kıvılcımlı'nın yazdığı polemikler yok. Bu iddianın aksini kanıtlayabilecek durumda değiliz. Fakat bu önemli değil. Çünkü eleştirmenimiz, iddiasını kanıtlama zahmetine girmiyor sübjektif bir «*öfke*»ye bağlıyor.

«AHLAKİ TARİHİN SONU»

«Kıvılcımlı'nın kaynaklarına göz attık. Ana kaynağı olan Engels'in de, önemli konularda, bambaşka şeyler söylediğini gördük.»

Aksine, Engels'in *«bambaşka şeyler»* söylemediğini ama M. Belge'nin Kıvılcımlı ve Engels'i *«bambaşka»* görüp, gösterdiğini, gördük.

«Antika tarih, Türkiye'de ve dünyada çok iyi bilinen bir konu olmadığı için, Kıvılcımlı'nın bu tarih üstüne söylediklerinin fantastik şeyler olduğu pek anlaşılmadı, hatta bu tezler, pek çok kişiye fazlasıyla parlak göründü.»

Aksine, Antika Tarih, *«çok iyi bilinen bir konu olmadığı için»*: M. Belge'nin iddialarının pek *«fantastik şeyler»* olduğu bazı kişilerce pek anlaşılamadı, hatta eleştirileri, pek çok kişiye *«fazlasıyla parlak»* göründü. Kıvılcımlı'nın işi bitik sanıldı.

«KIVILCIMLI VE TÜRKİYE TARİHİ»

Eleştirmen, bu bölümde de Kıvılcımlı'nın görüşlerinin eleştirisini, görüşleri olduğu gibi ele alarak değil, kendi anladığı veya bir türlü anlayamadığı şekliyle, bilinçli veya bilinçsiz olarak, bozarak, çarpıtarak yapıyor! Bu nedenle, ayrıca eleştiriye değmez. Eleştirinin bütününe egemen olan yanlışlar bu bölümde de tekrar edilmektedir.

Yalnız, bu bölümde sürekli olarak tekrarlanan ve oldukça yaygın olan bir yanlış anlamaya değinmek gerekir. Bu yanlış anlama, en çok *«Ordu Kılıcını Attı.»* başlığının yanlış anlaşılmasından, daha doğrusu, peşin yargılarla, anlama yönünde bir gayret sarfedilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Bu gün, Kıvılcımlı'nın görüşlerine karşı olan hemen herkes, «*12 Mart'ta 'Ordu Kılıcını Attı' demedi mi*» diye sanki Kıvılcımlı'ya öldürücü bir Kılıç attığını sanıyor. Gerçekte bu tür çıkışlar, çıkışları yapanların sorumsuzluğunu, dar kafalılığını yansıtması bakımından dikkate değerdir. Aynı hatayı M. Belge de sürdürüyor.

«*Ne var ki, 12 Mart'ı bir parti olmadığı halde (Ordu Kılıcını Attı, diye karşılaması kendi teziyle de çelişiyordu*» diyor.

Hayır. Ortada böyle bir çelişki yoktur. «*Ordu Kılıcını Attı*» yazısı 12 Mart'ı alkışlama değildir. Okuduğunu bir parça anlayan bir kimse, yazıda kesinlikle böyle bir düşünce olmadığını görür.

Kıvılcımlı'nın 12 Mart arefesinde yayınlanan yazılarının hemen hepsinde, Demirel'in gidici olduğu, Finans Kapital'in bu eskiyen kartını yenisiyle değiştireceği teşhisi yapılır.

«*Ordu Kılıcını Attı*» yazısı da, Muhtıra verildikten hemen sonra yazılmıştır. Bu yazıda söylenen özce şudur: Ordu politikanın dışında kalsın demagojisi yapılmaktadır. Gerçekte ordu boğazına kadar politikanın içindedir. Önce bunu bilince çıkarmak gerekir. Olay da ordunun doğrudan doğruya açıkça, politikaya müdahale ettiğini «*kılıcını attığını*» göstermektedir. Bundan sonra da Muhtıra metnini ele alıp, tutarsızlıklarını, belirsizliklerini, eklektisizmini gösterir. Ve bütün bunlardan Muhtıra'nın finans kapitalin işine yarıyacağı sonucu çıkarılır. Yalnız bu sonuç henüz açıkça değil, ima ile belirtilir. Olayın pek hayırlı bir şey olmadığını göstermek için: «*Hadi hayırlısı*» denerek bitirilir.

TİP'liler de «*hadi hayırlısı*» deyişine tamamen, farklı bir anlam vermişlerdir. Benzer şekilde «*Ordu Kılıcını Attı*» başlığı da ne olumlu, ne de olumsuz bir anlam taşımaz. Sadece olayı veciz bir şekilde ifade eder. Gerçekten de 12 Mart'ta ordu açıkça politikaya «*kılıcını at*»mıştır. «*Ahmet suya atladı.*» Cümlesi ne olumlu, ne olumsuz bir anlam taşı-

mazsa sadece olayı anlatırsa. Aynı şekilde «*Ordu Kılıcını Attı*» başlığı da yalnızca olayı anlatır.

«*Ordu Kılıcını Attı*» yazısı hakkında ileri geri konuşanların yüzde doksanı yazıyı okumadan, oradan buradan duyduklarıyla konuşur. Sayın M. Belge de aynı hatayı tekrarlıyor.

Kıvılcımlı'nın «*proletarya aydınları*» hakkında söyledikleri, siyasi argomuzdaki deyimiyle hemen daima «*cuntacılık*» olarak değerlendirilmiştir. Birikim'in eleştirmeni de, açıkça bu tabiri kullanmıyorsa da, farklı bir yorumda bulunmuyor. Konuyu biraz açalım.

Kıvılcımlı bir Parti adamıdır. Ve bir Parti, hiç bir zaman sınıf körlüğü ile hareket etmemelidir. O ülkeyi ve dünyayı değiştireceğine göre, hiç bir olaya gözlerini kapamamalıdır. Bu da «*Toplumda var olan bütün sosyal sınıf ve zümreleri kollamakla olur. Sınıf bilgisi ve bilinci bir tek sınıf içine kapanıp kalmakla edinilemez. Bütün sosyal sınıf ve zümrelerin içyüzlerini çok yanlıca kavrayıp işlemek gerekir.*»

İşte, bu gereğe uygun olarak, türkiye politikasındaki orijinalliklere gözler kapanamaz. O bir gerçek, bir veri olarak ele alınıp, açıklanmak gerekir. Örneğin, İngiltere'de ordu, ne muhtıra verir, ne de bizdeki gibi poitikaya «*kılıcını atar.*» O ülkenin gelenekleri, kurumları böyle bir şeye izin vermez. Faraza böye bir şey olsa, bizdeki gibi alışılmış, kurumlaşmış şekliyle olağan karşılanmaz. Bizde, başbakanlar bile, generallerin karşısında önünü ilikler. Bizim siyasî yapımızda, bu tür özellikler olduğuna göre, böyle bir olguya gözleri kapamak, onu yok saymak, şablonların içine tıkmaya çalışmak proletaryaya bir şey kazandırmaz, aksine kaybettirir. İşte, Kıvılcımlı bu olguyu açıklamaya çalışmaktadır. Yani Kıvılcımlı «*cuntacı*» değildir. Ama Türkiye'de tabiri caizse, siyasi argomuzdaki deyişle «*cuntacılık*» denen bir olgu, bir olay vardır. Bu olguya, gözler kapana-

rak başarılı bir siyasi mücadele verilemez. Bu olguyu, olduğu gibi ele alıp, açıklamak gerekir. Açıklama dünyayı değiştirme sürecinin şartıdır.

Kıvılcımlı «*cuntacı*», ya da bilimcil deyimiyle söylersek «*proletarya aydını*» değildir. Ama, bizzat Kıvılcımlı'ya «*cuntacı*» diyen gençliğimiz, «*cuntacı*» yani «*proletarya aydını*» dır. Bu garip bir paradoks gibi görülebilir. Ama yaşanan hayatın canlı diyalektiğidir.

12. Mart dönemi yaşandı. Yüzlerce, sivil ve asker aydın genç, (Dev-Genç, Cephe, Ordu, Seksen üçler vs.) davalarında yargılandı, işkencelere uğradı. Bunlar ne idi?

Bunlar, kendilerini sübjektif olarak, Proletarya'dan saymalarına rağmen, Proletarya'nın kendi yapısı içinde sayılan «*öncü güç*» yani, proletarya partisinden değildirler. İşte bu gençler, objektif olarak «*proletarya aydınları*»dırlar. İstedikleri kadar proletarya aydınları tahliline karşı olsunlar yaptıkları iş proletarya aydınlığı olmuştur.

Bu gençlerin ilericiliğinden şüphelenen sanırız yoktur. Bir Deniz Gezmiş, bir Mahir Çayan, istedikeri kadar, «*proletarya aydınları*» tahliline karşı olsunlar, yaptıkları iş, objektif olarak, proletarya aydın'lığı olmuştur. «*vurucu Güç*» lük yapmaya kalkmışlardır. İşte, bir parti adamı olan Dr. Hikmet Kıvılcım'lı bu olguyu açıklayıp, Proletarya aydınlarını kollayıp, devrim sancılarını ılımlandırmayı önermişse, «*Cuntacılık*»la suçlanabilir mi? Hayır.

Bu «*proletarya aydınları*»nın, kendilerini proletarya ile özdeş tutmaları ve kendilerine «*proletarya aydını*» diyen Kıvılcımlı'yı «*cuntacılık*»la itham etmeleri, bizzat Kıvılcımlı'nın açıklamasının doğruluğunu, bu genç aydınların artık «*burjuva aydınları*» değil, Türkiye tarihinde, yepyeni bir kategori olan «*proletarya aydınları*» oluşlarının en belirgin kanıtı değil midir?

İşte, eleştirmenimiz de bunu anlamamaktadır. Anlayamamaktadır. Ve giderek, Kıvılcımlı'nın bütün Tarih Tezi

ve araştırmalarının, «*vurucu güç stratejisine*» bir tutarlılık kazandırmaya yönelik olduğunu iddia etmektedir.

«*Bütün tarih tezi gelip bu «vurucu güç» stratejisine dayanınca, belli bir mantık kazanıyor. Ya da, tersinden, önce «vurucu güç» stratejisi tesbit olununca, buna tarihi bir gerekçe hazırlama gereği, mümkün olan başka tarih yorumları arasında Kıvılcımlı'nın «tarih tezi»ne belli bir geçerlilik veriyor.*»

«*Ancak, bu noktada, Kıvılcımlı'nın, yazının başında sözkonusu ettiğimiz «ikici» tavrına yeniden eğilmek gerekir. Halk Savaşının Planları, bu ikicilikle son bulur. Burada çizilmiş devrimci stratejinin iki ayağı vardır. Bunlar eşit derecede önemlidir, biri öbüründen bağımsız olmamalıdır. İkisinin rolleri, görevleri ayrı ayrı tesbit edilmiştir. Biri öbürünün yapacağı işi üstlenmemelidir. (...)*» (Kıvılcımlı'nın dedikleri ancak bu kadar bozulup, çarpıtılabilir. Kıvılcımlı, işi gücü bırakmış, «*rol*», «*görev*», «*tesbit*» ediyor!)

«*Şimdi bu ikici tutum neyin sonucunda oluşmuştur? Hikmet Kıvılcımlı, başka bir çok kişinin çok daha pragmatik gerekçelerle, akıl yürütmelere dayanarak çizdiği bir stratejiyi, özünde önemli bir farklılık göstermeden tekrarlayan önerisi için, neden bu kadar ayrıntılı, kapsamlı bir tarih tezi geliştirmek gereğini duymuştur?*» (Aksine, sayın Belge! Ortada çok farklı «*stratejiler*» vardır ve bu Kıvılcımlı'ca «*çizil*»memiş, olayların gidişi olarak ele alınmıştır. «*Stratejiler*» arasındaki biçimsel, yüzeysel benzerlikleri, özdeki aynılık olarak ele almak: görünüşe aldanmak, kolaya kaçmak, analojilerle hüküm vermek olur.)

Evet, Kıvılcımlı, 50 yılı bulan araştırmalarını, «*önce*» den «*tesbit*» ettiği «*vurucu güç strateji*»sine, «*tarihi bir gerekçe*» hazırlamak amacıyla yapmış! İşte mantıkî izah diye buna derler. Yalnız, mantıkî bir izahın doğru olması için «*tarihi*» olanı doğru olarak ele alması gerekir. Peki, bu Kıvılcımlı ne biçim bir adammış ki, tarihi araşıtrmalara ömür

vermiş, bir *«vurucu güç stratejisi»* için? Niye, başkaları gibi *«pragmatik»* gerekçelerle vaziyeti idare etmemiş? Yazarımız buna iki sebep gösteriyor. Birincisi, *«objektif ve tarihi»* diye adlandırılabilecek bir neden!..

«Bu sorunun cevabının bir kısmı, sanırım, Kıvılcımlı'nın hayatı boyunca içinde yer aldığı bir politik bağlamın, Türkiye'deki sosyalist teori ve pratiğin özel bir belirleniş biçiminin etkileridir. Kısacası, onun getirdiği bu «çözüm önerisi» solun Türkiye'deki geleneği içinde özel bir tavır alışının sonucudur.»

Burada soyut olarak ifade edilmiş olan *«politik bağlam»* yerine Proletarya Partisi, koyulursa konu daha iyi anlaşılır. M. Belgeye göre, Türkiye'nin 50 yıllık Proletarya Partisi *«vurucu güç»*cü, kaba deyimiyle *«cuntacı»* imiş! Diğer bir değişle, *«Kemalizmi desteklemek, Kıvılcımlı'nın koşullarında sosyalizmin genel verisi»* imiş! (Tabii, M. Belge ne *«vurucu gücü»* ne *«kemalizm»*i anlamadığı için işler iyice karışıyor). Bunları yazan ne yazdığını biliyormu acaba? Türkiye proleter hareketi tam elli yıldır *«kemalizm»*le savaşmıştır. Bu yanlızca davranış olarak değil, bizzat Parti'nin programlarına geçmiştir. 26 programında, *«Kemalizm'le uzlaşmaz savaş»* bir program maddesi haline getirilmiştir. O Kıvılcımlı ki hayatı *«kemalist»*lerin zındanlarında geçmiştir. O Kıvılcımlı ki *«Kemalist»* ideologların ipliğini pazara çıkarmış, *«başta işçi sınıfı»* diye diye dilinde tüy bitmiştir. Bay Belge, *«mantıki»* izahlarını tarihi olaylar, değil, tarihi olayları 'mantıki' izahlara uydurmaya çalışıyor.

Ve biraz ötede şöyle yazıyor: *«Değindiğimiz konu* (yani sosyalist hareketin geçmişi) *başlı başına uzun bir inceleme alanıdır. Daha ilerde,* (yani başka bir yazıda) *belki, bu konuyu işlemeye çalışacağız. Ancak şimdi, daha çok bir «hipotez» olarak, şunu söyleyebiliriz ki, Türkiye Solu'nun geleneği, çeşitli nedenlerle «vurucu güç» esprisine daha yakın bir biçimde düşünmüş ve davranmıştır. (...)»*

Sayın Bay Belge, bir «*hipotez*» balık tutmak için suya olta atar gibi, ortaya atılmaz. Bir hipotez ortaya atıldı mı onun isbatı gerekir. Halbuki ispat bilinmiyen bir tarihe erteleniyor ve bizzat bu ispatlanmamış hipotez, Kıvılcımlı'nın Tarih Tezi'nin «*vurucu güç stratejisi*»ne tarihi bir gerekçe bulmak için ortaya koyulduğu hükmüne bir sebep olarak gösteriliyor, hatta hükmün temelini oluşturan bir aksiyon haline yükseltiliyor. Böylece, Bay Belge bindiği dalı, ispatlamamış bir hipotezi, başka bir hipozetin ispatında bir aksiyom biçiminde ele alarak, kesiyor.

Kaldı ki, bütün bu sol geleneğin kemalizmi destekleme stratejisine dayandığı hükmü, Kıvılcımlı'nın neden «*kapsamlı bir tarih tezi*» oluşturduğu sorusuna cevap değildir. «*İkinci*» denmesine rağmen, gerçekte tek bir cevap, ilk ve son bir cevap veriliyor: «*İkincisi ise, Kıvılcımlı'nın kendisinin, «tutarlı ve kapsamlı» olma çabasıdır.*»

Yani bütün o yüzlerce ciltlik emek, sadece, sübjektif bir «*tutarlı ve kapsamlı olma*» çabası imiş!.. Mantıkî izah; zorlama bir «*tutarlı ve kapsamlı*» eleştiri yapma çabasıyla ancak bu kadar bayağılaştırılabilir. Gelip, bir «*tutarlı ve kapsamlı olma*» çabasına dayanıldı. Marks ta, Engels te, «*tutarlı ve kapsamlı*» olma çabasındadır. Ama, sınıf mücadelesinin objektif gelişimi, bilim ve felsefenin gelişimi göz önüne alınmadan, nasıl marksizm bir «*tutarlı ve kapsamlı*» olma çabasıyla açıklanamazsa, öyle Kıvılcımlı'nın Tezi'de izah edilmiş olmamaktadır.

Hayır, Bay Belge, Türkiye ve dünyadaki sınıf mücadelelerinin gelişim prosesinin ortaya çıkardığı zaruret ve imkanlar anlaşılmadıkça, Tarih Tezi, sübjektif bir «*tutarlı ve kapsamlı olma çabası*» ile açıklanamaz.

Elli yıldır, Bilimcil Sosyalizm, Teorik sentezler bakımından, özellikle Uluslararası Proletarya Hareketi»nin resmî görüşü olarak Üç Büyük Usta'nın bıraktığı yerden pek ileri gitmiş görünmüyor. «*Görünmüyor*» diyoruz; çünkü, eğer

gerçek göründüğü gibi olsaydı, Sosyalizmin bir bilim olduğu su götürürdü. Öte yandan bu görünüşte bir gerçeklik olarak vardır. Özellikle son yirmi beş, otuz, yıldır, acı deneylerle tartışılmazlığını göstermiş, bir «*teorik buhran*» uluslararası proletarya hareketine damgasını vurmuştur.

Bu teorik sentez buhranı, kolaylıkla teşhis edilebilir. Son zamanlarda Türkçe'de özellikle sosyalist ülkelerde, sosyalizmin en gelişkin sonuçlarına göre hazırlanmış, Ekonomi Politik, Tarih, Felsefe vs. konularında, çoğu kollektif bir çalışmanın ürünü olan «*Bilim Emekçileri*» imzalı kitaplar yayınlandı, yayınlanıyor. Bu emekler, ele aldıkları konuları, en tahrifsiz, en ortodoksça incelemeleri ve derli toplu sunmaları bakımından, güvenilir, gerekli ve yararlı kitaplardır. Ancak, bu kitaplar biraz dikkatlice incelenirse; teorinin genel kavramlarının, Marks, Engels ve Lenin'in bıraktığı yerden pek öte gitmediği görülebilir.

Peki, Bilimcil Sosyalizm'in gelişme süreci bitti mi?.. Elbette HAYIR, böyle bir soruyu sormak bile anlamsızdır. Gelişim durmamıştır. Fakat, düz, metafizik mantığın kabul edemeyeceği diyalektik zıtlıklar içinde şahikalarından birine ulaşmıştır.

Konu budur. Bilimcil Sosyalizm, hangi şartların, hangi problemlerin, hangi zorunluluk ve imkânların sonucu olarak nasıl bir gelişim gösterdiğidir.

Herhangi bir problemin çözümü için, önce, problemin ortaya çıkması gerekir. Marks'ın dediği gibi: «*İnsanlık hiç bir vakit çözümleyebileceği problemlerden başkasını önüne koymaz; çünkü görülecektir ki, problemin kendisi de ancak onu çözümleyecek maddecil şartlar artık var olduğu veya hiç değilse var olmak üzere bulunduğu zaman kendisini gösterir*» Bilimcil Sosyalizmin gelişim süreci de bu yasaya uygun olmuştur. Problemi çözüm imkanı, problemin kendisiyle birlikte ortaya çıkmıştır.

Hepimiz biliriz. İlk medeniyet M.Ö. 5000 yıllarında Sü-

merler tarafından kuruldu. İlk kez kapitalizm M.S. 1500'lerde İngiltere'de doğdu. Arada 6500 yıllık bir Tarih bölümü var. Bu tarih bölümü: Antika Tarih adını alır. Bu 6500 yıl boyunca kurulup yıkılmış medeniyetlerin hüküm sürdüğü yerlerde bu gün geri kalmış ülkeler var. Açın bir dünya haritasını bakın. Çin'den, İspanya'ya Fas'a kadar bir kuşak, ve bu kuşağın uzantısı Lâtin Amerika ülkeleri: Hepsi geri ülkeler. Ve bu geri ülkelerin ardında, binlerce yıllık bir Antika Tarih. Bu en basit gözlem bile, problemi açıkça hissettiriyor. Demek ki, geri ülkelerin toplum yapısını açıklamak, dolayısıyla da değiştirebilmek için, bu ülkelerin içinden çıktığı, daha doğrusu bir türlü çıkamadığı Antika Tarih'in açıklanması teorik bir önşarttır.

Bilimcil Sosyalizm'in kurucuları, Antika Tarih'le daha ziyade Kapitalizmin doğuşunun ön şartlarını inceleme kaygısıyla ilgilenmişlerdir. Son yıllarında devrim bulutlarının doğuya doğru kayması, onları zaman zaman, özellikle Rusya bakımından geri ülkeler problemiyle karşılaştırdı. Problem, Kurucular'ın yaşadığı dönemde henüz şekillenmemiş bir embiryon durumundaydı. Öte yandan, Antika Tarih ile ilgili veriler henüz birikiş dönemindeydi. Yani, geri ülkelerde bir sosyal devrim problemi kendini henüz ortaya koymadığı gibi, bu problemin teorik çözümü için ön şart olan Antika Tarih'in açıklanabilmesi için gerekli elemanlar da henüz yoktu.

Kapitalizmin, Emperyalist aşamaya ulaşması, dünyanın paylaşılması ve yeniden paylaşılması için yapılan Birinci Emperyalist Evren Savaşı sonunda altıda bir yer yüzünde sosyalizmin kurulması geri ülkelerde bir Sosyal Devrim imkânını ortaya çıkardı. Lenin, bu yeni durumun orijinalliğini sezmekte geçikmedi.

Lenin, «*Doğuda Bir Sosyal Devrim İmkânına Dair A. Sultanzade'nin Raporu Üzerine Düşünceler*» inde şöyle yazıyor:

«1 — Mülk sahibi sömürücü sınıfların çözülmesi

2 — Nüfusun büyük bir kısmı, Ortaçağ sömürüsü altında köylüler

3 — Küçük zanaatkârlar sanayide

4 — Çıkarsama: gerek Şura kurumlarını, gerekse Komünist Partisini (üyelik özel görevler) sömürge Doğu'nun köylü ülkelerinin düzeyine uydur.

Meselenin özü budur. Üzerinde düşünmek ve somut cevaplar aramak gerek.»

Başlığa dikkat edelim: *«Doğu'da Bir Sosyal Devrim İmkânı»* problemi ortaya çıkmıştır. Dünyayı Sarsan On Gün' den önce henüz Doğu'nun geri ülkelerinde *«Sosyal Devrim İmkanı»* diye bir problem yoktu.

Bu imkân teori planında Doğu'yu açıklama zaruretini de beraberinde getiriyordu. Doğu'yu, yani dün Antika Tarih'in binlerce yıl hüküm sürdüğü, bugünün geri ülkelerini açıklamak: onların Tarihi bilinmeden olabilir miydi?

Yine Lenin, bu tarihi arka planın, geri ülkelerde Batı' ya hiç benzemeyen orijinal durumları ortaya çıkardığını farketmişti.

Geri ülkelerin sosyal yapılarının, tarihlerinin gelişmiş kapitalist ülkelerden farklı olduğu dolayısıyla klasik bilgilere ve yöntemlere sığmayacak daha farklı görevlerle karşılaşacağına ilişkin olarak: 1919 yılı *«Doğu Halkları Örgütleri 2. Rusya Genel Kongresi»*nde yaptığı konuşmada, Lenin şöyle diyordu: «(...) *Dünya Komünistleri'nin BUNDAN ÖNCE KARŞILAŞMADIKLARI BİR GÖREVLE KARŞI KARŞIYAYIZ: KOMÜNİZMİN GENEL TEORİ VE PRATİĞİNE DAYANARAK KENDİMİZİ AVRUPA ÜLKELERİNDE MEVCUT OLMAYAN ÖZGÜL KOŞULLARA UYDURMAK ZORUNDAYIZ.»*

Doğu'nun geri ülkelerinde bir *«Sosyal Devrim İmkânı»* problemi, bizzat kendisini Teorik planda çözümlemeye yardımcı olacak unsurları da beraberinde getiriyordu.

Emperyalizmin geri ülkeleri çapulu, yanlızca ekonomik alanda kalmamış, geri ülke topraklarında bulunan medeniyet kalıntıları Batı alemince keşfedilmiş, Emperyalistler, maddî çapullarına bir de manevî Tarih çapulunu eklemişlerdi. Eski medeniyetlerden geri kalan belli başlı eserlerin gerek nitelik, gerek nicelik yönünden en büyük bölümü emperyalist metropollerin müzelerindedir. Gerçekte, biraz dikkat edilirse, arkeolojinin gelişimi ile, geri ülkelerin çapulu arasındaki yakın ilgi gözden kaçmaz. (Bu ilişki de ayrıca incelemeğe değer bir konudur.)

Hemen hemen, en önemli medeniyetleri bulanların hepsi ya müflis maceracılar, ya da ticari, siyasî, askerî ajanlardır. Emperyalist çapul, istese de, istemese de: Antika Tarih'in araştırılması için gerekli malzemeleri yığarak, kendi mezar kazıcılarının teorik silahlanmasına dolaylı da olsa yardım etmiştir.

1920 yıllarında, (Lenin'in ölümünden sonra) «*Doğu'da bir sosyal devrim İmkânı*»nın ortaya çıktığı yıllarda, yine geri kalmış bir doğu ülkesi olan Türkiye'de sosyal devrime baş koymuş, genç bir devrimci probleme nasıl yaklaşıyordu? Bunu 40 yıl sonra yayınlanmış «*Tarih Devrim Sosyalizm*»in Önsöz'ünden okuyalım:

«Böyle bir araştırma niçin gerekli oldu? Bugünkü Türkiye'yi anlamak için, onun, dün içinden çıktığı (daha doğrusu bir türlü çıkamadığı) Osmanlı Tarihi'ne inmek gerekti. Osmanlı tarihinin maddesine girince, onun islâm medeniyetlerinde bir «Rönesans» olduğu belirdi. İslâm medeniyeti: Tıpkı Grek ve Roma medeniyetleri gibi, Kentten (Cite'den) çıkmış Antika (kadim) medeniyetlerden biriydi. İlk sümer öncesinden (Protosümerlerden) İslâm medeniyetine gelinceye değin sıralanan antika medeniyetlerin hepsi de: hem birbirlerinin aynı, hem birbirlerinin gayri olarak birbirlerinden çıkagelirlerken, hep aynı gidişi (proseyi) gösteriyorlar ve bir tek kanuna uyuyorlardı.»

Bu satırlar, hem problemin kendini pratik olarak nasıl dayattığını, hem de araştırmaların izlediği çizgiyi göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Marks, nasıl modern toplumu incelerken, modern ekonomi politik bilimini kurmuşsa, Kıvılcımlı da geri ülkelerin yüzündeki peçeyi kaldırırken, modern tarih bilimini kuruyordu.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarında, geri ülkelerde bir sosyal devrim imkânı problemi, geri ülkelerin açıklanmasını sağlayacak, problemin teorik çözümü için gerekli elemanlarla birlikte ortaya çıkmıştı.

Geri ülkelerin sosyal yapısını açıklama ve Antika Tarih'in spesifik kanunlarını keşf etme şerefi, niye Türkiye'de Kıvılcımlı'ya ait olmuştur? Bu bir takım sübjektif şartların da bir araya gelmesiyle açıklanabilir.

Antika Tarihin kanunlarını keşfedebilmek için ilk sübjektif şart: Marksizme Leninizme inanmak, yani, Diyalektik ve Tarihi Materyalizmi kavramak, bir işçi sınıfı savaşçısı olmaktır. Çünkü, konuyu biraz inceleyen görür ki, pek çok burjuva tarihçisi aynı verileri işlemesine rağmen bu kanunları keşfedememiştir daha doğrusu keşfetmekten kaçınmıştır.

Diğer bir şart: Osmanlı İmparatorluğu İslam ve Bizans medeniyetlerinin mirası üzerinde kurulmuştu. Osmanlıların ve Bizans'ın payitahtı olan İstanbul kütüphanelerinde onbinlerce kitap yığılıdır. Marks'ın Kapital'i yazabilmesi için Ekonomi Politiğin doğup geliştiği İngiltere, nasıl ideal bir yer idi ise, İstanbul da islamlık sonrası tarihin incelenmesi için aynı önemdeydi.

Öte yandan, Sümer'den Roma'ya kadar dönemle ilgili yığınlarca bilgi batı dillerinde yığılmıştır. Bunları inceleyebilmek için de batı dillerinden birini bilmek gerekirdi. İşte Kıvılcımlı, hem doğu, hem de batı dillerini bildiği için bu imkâna sahipti.

Buraya kadar kısaca, Kıvılcımlı'nın görüşlerini hangi tarihi imkan ve zaruretlerin sonucu olarak ortaya çıktığının M. Belge'den farklı bir açıklamasını yapmağa çalıştık.

Kıvılcımlı'nın şahsında Türkiye Proletaryası'nın kazandığı bu teorik zafer, gelecekteki pratik zaferlerin müjdecisidir... İkinci cihan harbinden sonra geri ülkelerde bir sosyal devrim imkanı bir gerçeklik olmuştur.

Son bir kaç söz.

Kıvılcımlı'nın geliştirdiği teorik, bilimsel silah henüz işçi sınıfının savaşında kullanılmıyor. Ya da kullanılıyor ama en azından bugün Türkiyede onlarca sosyalist eğilimden biri olarak görünüyor. Bu neden böyle oldu? Çok derin ve ayrıca incelenmeğe değer bir konudur. Öte yandan. Uluslararası proletarya hareketi de bu silahın varlığından habersiz! Bu silahtan yoksunluğun etkileri görülüyor ve bu da ayrıca incelenmeğe değer bir konudur.

Bu gün için, Türkiye İşçi Sınıfı, Dünya sosyalist hareketinin dikkatlerini Türkiye'ye, Türkiye'deki yarım asırlık teori ve pratiğe çekebilecek büyük çıkışlar yapıncaya değin, Kıvılcımlı'nın görüşlerinin dünya proletaryasının mechulü olarak kalması mümkündür. Ancak, biz niye bu süreci kısaltabilmek ,dünya sosyalist hareketine bu silahı kazandırabilmek için gayret sarfetmeyelim. Bu durumda, herşeyden önce aydınlarımızı Kıvılcımlı'nın kitaplarını yabancı dillere çevirmeğe bunun yanı sıra bütün dünya sosyalistlerini de Kıvılcımlı'nın kitaplarını kendi dillerine çevirmeğe, tarihçileri Kvılcımlı'nın eserleri üzerine tartışma açmağa çağırıyoruz.

Dünya sosyalizmi, gün gelip te Türkiye Proletaryasının yiğit savaşçısı Kıvılcımlı'nın adına bağlı muazzam teorik zenginliklerle, ve Türkiye Proletaryasının Stratejisinden ayrılmayacak olan Kıvılcımlı'nın Strajedisiyle karşılaştığı zaman bir yandan şaşarken, bir yandan gözleri kamaşacaktır...

«KIVILCIMLI'DA YÖNTEM»

Bu başlık altında M. Belge, Kıvılcımlı'nın yöntemini ele alarak, onun bir idealist olduğunu kanıtlamaya çalışır. Fakat bunu yaparken kendi yönetimini, bütün yazı boyunca olduğu gibi bir daha ele verir.

Yine kendi anladığı şekliyle çarpıtarak yazıyor: «*Barbarlığı, bir toplumsal örgütlenişin sonucu olarak ele almayıp, insanlığın başlangıçtan sona kadar süregelen bir «özü» olarak görmesi Kıvılcımlı'yı bir yandan humanizme, bir yandan evrimciliğe, bir yandan da Hegel tarzında bir idealist diyalektiğe bağlar(...)*»

İşte bir «*hipotez*» daha: Kıvılcımlı barbarlığı bir «*öz*» olarak görmüş! Fakat eleştirmenimiz bu iddiasını kanıtlamaz ve diğer hipotezleri için mantıkî bir temel yapar, aksiyomlaştırır.

Kıvılcımlı «*evrimciliğe*» düşmüş. O Kıvılcımlı ki, Antika Tarihin bütün evrimci açıklamalarının yanlışlığını göstermiş, Antika Tarih'teki devrimlerin yasalarını açıklamıştır. Eleştirmenimiz bir yandan Tarihsel Devrim kavramını bile kabul etmez, dolayısıyla 7000 yıllık tarihi metafizik bir gelişim olarak görür, öte yandan Kıvılcımlı'yı evrimcilikle suçlar. Ne derece ciddî bir iddia olduğunu okuyucu taktir etsin.

«*Kıvılcımlı'nın tarih tezinin sonucunda şöyle bir diyalektik süreç ortaya çıkar: ilkel sosyalizm; sınıflı toplum (medeniyet); sınıflı toplum kapitalizm, sosyalizm. Böylece, başlangıçtaki sosyalizm, sonda, daha üst düzeyde yeniden kurulur.*»

Bir kere Kıvılcımlı, bunları böyle koymaz, sayın Belge koyar. Ama önemli değil! Bay Belge'nin ne demek istediği önemli. M. Belge Spiral gelişim yasasını kabul etmiyor. Değişme sürecinin, inkârın inkârı yasasını reddediyor. Bizzat Lenin «*belirli bir eskiye dönüş*»ten (elbet çok daha üst dü-

zeyde) söz eder. Biraz ötede şöyle yazıyor. M. Belge: «*Hegel diyalektiğinde sentez, tezin bir üst düzeyde yenilenmesi olduğuna göre(...)*» yani Lenin'in, Engels'i nsözünü ettikleri spiral gelişim yasası Hegel Diyalektiği olarak nitelenmektedir. Peki, şu «*marksist diyalektik*» ne imiş? Bunu hiç açıklamıyor. Sadece böyle değildir, şöyle değildir şeklinde olumsuz yanları gösteriyor. Nasıl olduğunu olumlu bir şekilde tanımlamıyor. Gerçekte, sayın Belge'nin bu konuda net bir görüşü de yoktur. Althusser'in ortaya attığı bir takım iddiaları, bu vesileyle okuyucunun kafasına sokmaya çalışmaktadır. Spiral gelişimi kabul etmeme de, Althusser'in, henüz «*marksist diyalektiğin*» yazılmadığı marksistlerin, Hegel diyalektiği'nin kategorileriyle iş gördüğü yolundaki iddialarının yansımasıdır.

Hegel'e ilişkin olarak anlattıklarını şöyle bağlıyor: Hegel: «*bütün mantığıyla hatalı olarak, «teleolojik» bir bütünlük kurar. Teleoloji, amacın kendine yol açan olayları belirlemesi demektir. (yeni Türkçe'de buna «ereksellik» deniyor; eski adı «gaiyetçilik»tir»* Kıvılcımlı da böyle gayeci *bir açıklama yöntemi kullanıyormuş! Peki, eleştirmenimiz, bu iddiasını nasıl kanıtlıyor? Görelim.*

1. Kanıt: «*Kıvılcımlı, diyalektik üzerine konuşurken, teleolojiyi yadsır (ama sisteminde onu kullandığını göreceğiz) bunun yerine nedenselliği getirir.*» *Yani, Kıvılcımlı, hiç olmazsa genel teori planında, gayeci izahlara karşıdır. Nedenselliği savunur. M. Belge, Kıvılcımlı'nın nedensellik anlayışına karşı çıkıyor. Ama nasıl?*

«*gelgelelim. Bukharin de bunu* (yani nedenselliğin izahını), *hem de çok daha ayrıntılı açıklamalara ve geniş bilgilere dayanarak yapmıştı.(...) Ama önce Lenin, sonra da Gramsci, bu açıklama yöntemi yüzünden onu «mekanik» olmakla suçlamışlardır.*»

Dikkat edilsin, Nedenselliği Kıvılcımlı'nın nasıl koydu-

ğunu ele almıyor. Sadece Bukharin'in, Kıvılcımlı'dan daha iyi anlattığı gibi, hiç te doğru olmayan, en azından kanıtlanmaya muhtaç bir hükmü öne sürerek, Lenin, Gramsci' nin, Bukharin'i çürüttüğünü söyleyerek, Kıvılcımlı'yı çürüttüğünü sanıyor.

Gerçekte, eleştirmenimiz, nedensellik kategorisini kavramamıştır. Aynen şöyle yazıyor: «*çünkü nedensellik, ampirik burjuva biliminin bir ilkesidir. Bu günün biliminde tamamen aşılmıştır. Nevton'ların ideolojik dünyasının bir felsefî-bilimsel kategorisidir nedensellik.*»

Hayır, bay Belge! Nedensellik: Diyalektik materyalizmin de bir kategorisidir. Yalnız, diyalektik, nedensellik kategorisi ile, metafizik nedensellik kategorisi farklıdır. Bu farklılık, iddia ettiğiniz gibi, bugünkü bilimin nedensellik kategorisini kabul etmediği anlamına gelmez. «*Diyalektik Maddecilik, nedenselliğin objektifliğini ve evrenselliğini kabul etmekle kalmayıp, basitleştirilmiş nedensellik görüşünü, özellikle de metafiziğin karekteristiği* olan, sebep iie sonuç *arasında zıtlık olduğu görüşünü reddeder ve sebeple sonuç arasında, karşılıklı aksiyon bulunduğunu, yani, bir yandan sebebin sonucu belirlediğini, ama öbür yandan da, sonucun sebep üzerinde aksiyonda bulunduğunu kabul eder. Nedensel ilişkiler çok formludur. Metafizik maddeciliğin yaptığı gibi bu ilişkiler tek forma indirilemez. Sebep sonucun, bilinen formlarının mutlaklaştırılmasını reddeden çağdaş bilimdeki gelişmeler, sebep-sonuç ilişkisinin çeşitliliğini ortaya koyup doğrulayarak, diyalektik ve materyalist nedensellik anlayışını zenginleştirmiştir.*» (Materyalist Felsefe Sözlüğü).

Görüldüğü gibi diyalektikte bir «*nedensellik*» kavramı vardır. Eleştirmenimiz ise: 1) Bunu yok ediyor, 2) Kıvılcımlı'nın nedenselliği anlatışı diyalektik mi yoksa metafizik midir? bunu göstermeden, Bukharin'in Kıvılcımlı'dan daha

iyi anlattığı yargısına dayanarak, Kıvılcımlı'yı çürüttüğü kanısı uyandırıyor.

Eleştirmenimiz hemen sonraki paragrafta, bu sefer, Marksizmin bir nedensellik kavramı olduğunu kabul ediyor. Ama ne olduğunu katiyen açıklamadan, *«yapısal nedensellik»*, *«bütünün parçalarını belirlediği karmaşık»* nedensellik gibi bir şeyler geveleyip vaziyeti idare ediyor. Görüldüğü gibi *«1. Kanıt»* bir *«kanıt»* değildir. Kıvılcımlı'nın, genel teori planında, metafizik bir nedensellik anlayışına sahip olduğu kanıtlanmamıştır. Geriye ikinci bir yol kalır. Kıvılcımlı'nın yazdıklarından somut bir bölümü ele alarak, uygulamada *«teleolojik»* izaha düştüğünü göstermek. Bu da eleştirmenimizin 2. Kanıtıdır.

2. Kanıt: *«İnsanın ellerini kullanması gibi bir olayı ele alalım. Bu olay, upuzun, karmaşık bir tarihin ürünüdür. Hominoid denen, insanın atası, iklim koşulları yüzünden ormanların stropiklere çekilmesiyle, ağaçtan yere inmiştir. Yerde hareket etmenin yüzyıllarda getirdiği koşullanmalarla giderek ayağa kalkmıştır. Bu sayede el serbest kalmıştır ki, bu olay türlü yeni gelişmelere yol açmıştır. El kullanılır hale gelince, ağızda taşımaya gerek kalmamış, böylece ağız küçülüp konuşmak için daha elverişli olmuş, daha önemlisi, el alet kullanmaya yatkınlaşmıştır, vb. Kıvılcımlı ise bu olayı şöyle açıklar: «Bu yaratık doğayla ilişkisinde gittikçe taş, lobut gibi bazı aletleri kullanmaya başlıyor. O zaman vücutta sırf alet kullanmaya özgü bir çift uzuv hasıl oluyor: Eller («ve el denilen yeni uzuvla beraber, insan vücudunun bütün özellikleri meydana geliyor» M. Belge bu cümleyi (...) işaretiyle atlar) Elleri iyice kullanmak için insan iki ayak üzerinde yürümeye başlıyor.» Burada bir olgu yanlışı var, iki ayak aşamasına gelmeden alet kullanımını genelleştirmesi, Ama daha önemlisi, bir de yöntem yanlışı var: «Elleri iyice kullanmak için...» insan ayağa kalkmamıştır. İşte bu, teleolojidir; Kıvılcımlı'nın «sapıklık» dediği, olayları vardıkları yere göre açıklama yanıl-*

gısı. İnsan başka nedenlerle iki ayak üstünde yürüme alışkanlığı kazandıktan sonra eller serbest kalmıştır. Ancak bundan sonra eller alet kullanmaya başlamıştır.»

Şimdi bu eleştiriyi ele alıp, «*olgu*» yanlışı olup olmadığına, sonra da «*yöntem*» yanlışı olup olmadığına bakalım.

a) Olgu yanlışı var mı? Kısaca Kıvılcımlı: insanımsı maymunun pençelerini el olarak kullanmaya başlaması, pençenin fonksiyonundaki değişiklik, onun anatomisini, değiştirir, pençenin elleşmesine yol açar. Öte yandan bu süreç bütün organların karşılıklı etkileriyle gelişir. Ön pençelerin el olarak kullanılmaya başlaması, arka pençelere de etki eder onlara dik durma, elleri serbest bırakma fonksiyonunu yükler. Ön pençenin elleşmesi, arka pençelerin ayaklaşmasına etkide bulunduğu gibi, arka pençelerin ayaklaşması da, ön pençelerin elleşmesine yol açar. Yani karşılıklı bir ilişki, diyalektik bir nedensellik söz konusudur. Ayrıca bu karşılıklı ilişki yanlızca el ve ayak arasında değil bütün organlar için söz konusudur. Bay Belge ise «*yerde hareket etmenin yüzyıllarla getirdiği koşullanmalarla giderek ayağa kalkmıştır. Bu sayede de el serbest kalmıştır.*» diyor. Yani, Belge önceliği ayakta durmaya verir. Kıvılcımlı ise ayaklanmayı ellerin görevlerindeki değişmeye bağlar. Tabiat tarihinde olayların, hangisine uygun şekilde geçtiğine, hangi olgunun doğru olduğuna bakmadan önce, şahlanma ile ayakta durma kavramlarının farklılığına dikkat etmek gerekir. Hemen bütün maymun türleri, ayılar zaman zaman arka ayakları üzerinde dik dururlar, bunun ayağa kalkma ile ilgisi yoktur. Ancak şahlanık vaziyette yürüme, canlının bütün hayatı boyunca, başat bir hareket şekli olduğu zaman ayakta durmaktan söz edilebilir. Engels'in de dikkati çektiği gibi: «*Bugün yaşayan bütün insan benzeri maymunlar dik olarak ayakta durabilirler ve yanlızca iki ayak üzerinde hareket edebilirler ama bunu yanlız zorunlu hallerde ve pek beceriksizce yaparlar. Doğal yürüyüşleri yarı diktir ve yürümek için ellerini kullanırlar.*» M. Belge'nin yan-

lışlığının bir sebebi de, kanımızca, şahlanma ile ayakta durma kavramları arasındaki farkı bilmemesinden veya buna dikkat etmemesinden gelebilir. Onun için kısa ön açıklamaya gerek görüldü.

Şimdi, somut doğa tarihi bakımından, kimin ifadesinin olgulara uygun olduğuna bakabiliriz.

Henüz somut bir doğa tarihi yazılmamıştır. Bu her şeyden önce verilerin yetersizliğine bağlanabilir. Yani somut tarih bakımından maymundan insana geçişin bütün konakları, detayları, zaman ve yeri kesin olarak bilinmemektedir. Hala pek çok eksik halka vardır, ve bu eksik halkalar bir takım teorilerle doldurulmaktadır. Örneğin, ilkel atalarımızın, yüksek maymunların (orangutan, şempaze, goril) bir türünden mi, yoksa, ta ilkel maymunlar yada maymunumsular (Lemur) dan beri gelen ayrı bir maymun türünden mi çıktığı bile henüz tartışmalıdır. Fakat bu bir umutsuzluk vesilesi olamaz. İnsan ve hayvanların evrimi ile ilgili bildiğimiz yasalar, bu bilinmeyen halkaların, nasıl bir süreç izlediğini, soyut tarih bakımından anlamamız için yeterlidir.

İster maymunun atalarından, ister yüksek maymunlardan gelsin ilk insanın (Pitekantrop) atası gelişmiş, kuyruksuz, ellerinin yardımıyla yürüyen şimdiki goriller benzeri, zaman zaman şahlanabilen bir yaratık olsa gerek.

Pitekantrop ta (Java veya Afrika Pitekantropu, hatta Neandertal adamı) dizlerini hafif kırarak, biraz eğikçe yürür ama ellerini kullanmaz, bir ömür boyu iki ayak üzerinde durur. Ayakta duruş gel-geç değildir. Tartışılan olgu Pitekantrop ile goril benzeri yaratık arasındaki geçiş süreciyle ilgilidir.

Bildiğimiz bir yasa var. Bir organın görevlerindeki değişiklikler, bizzat organın kendisini değiştirir. Bir diğer yasa: bir organın görev ve biçimlerindeki değişiklikler, diğer organların görev ve biçimlerinde değişikliklere yol açar.

Bir gorilin elleri ve ayakları, pek büyük bir farklılık gös-

termez (ön ayak veya pençe demek daha doğru) Ayakların da az çok elleri kadar kavrama yeteneği vardır. Bu yetenek ağaçlara tırmanmada bir üstünlüktür. Öncelikle bir organın görevlerinde bir değişiklik gerekir ki diğer organları da etkilesin. Bay Belge'nin dediğine göre: «*yerde hareket etmenin yüzyıllarda meydana getirdiği koşullanmalarla giderek ayağa* kalkmış» *goril, pitekantrop olmuş.* Bu soyut «*yüzyılların getirdiği koşullanmalar*» tabiri konuya bir açıklık veriyor mu? Hayır. Geçici ayağa kalkmadan, sürekli ayakta yaşamaya geçiş sürecinde, yaratığın yaşama tarzında yani bir organının fonksiyonunda önemli bir değişiklik gerek. Bu değişiklikte, son duruşmada öncelik, ellerde mi, ayaklarda mı olmuştur?.. Verilere göre, fonksiyon değişikliği öncelikle ellerde olmuştur. Ayakta sürekli durmanın bir ihtiyaç haline gelebilmesi için ellerin ayaklara yardımcı olma fonksiyonunu bırakması, ve bu bırakışın hayvana yaşam mücadelesinde bir üstünlük sağlaması gerekmektedir. Bu da doğal biçimiyle, nesneleri (taş, odun vs.) gıda temininde kullanmakla olmuştur. Yani ön pençeler alet kullanma görevini yüklenmiş olmalıdır ki, ayakta sürekli durma eğilimi başlasın. Bu durumda, pençenin fonksiyonlarındaki değişiklik onun anatomisini, yani yapısını değiştirip el haline getirecektir. Öte yandan, ön pençelerin el göreviyle kullanılması, arka pençelerin ayaklaşmasını, arka pençelerin ayaklaşması ön pençelerin elleşmesini etkileyecektir. Elbette bu el ve ayak ilişkisi, rahimden dişlere, boyundan beyne kadar bütün organlar için de geçerlidir.

Görüldüğü gibi olgu yanlışı: Kıvılcımlı'da değil, Murat Belge'de vardır. Örneğin, M. Belge «*Bu sayede el serbest kalmıştır ki, bu olay türlü yeni gelişmelere yol açmıştır.*» gibi sözler ederek ne dediğini bilmediğini itiraf eder. El hiç bir zaman «*serbest*» kalmamıştır. Yani görevsiz kalmamıştır. Elin «*serbest kalması*» (Ki hiç bir bilimsel anlamı yoktur) elin dumura uğraması demektir. Görevsiz (serbest kalan) organ dumura uğrar. Tıpkı kör bağırsak gibi. O da serbest kalmıştır.

Bu kadarı okuyucuyu M. Belge'nin izahlarının bilimsel değeri hakkında bir fikir vermeye yeter sanırız.

b) Yöntem yanlışı var mı? Bay belge yukardaki izahını yaparken, organların karşılıklı ilişkisinden, yani marksist determinizmin somut bir olayla ilgili ortaya çıkışından bi haber olarak, el ve ayakları bağımsız geliştirir. Bu bilgisizlik, ya da metafizik, bilim dışı izahı, onun Kıvılcımlı'nın izahında bir yöntem yanlışı bulmasına sebep oluyor gibidir. Neyse!

Şimdi, bay Belge'nin eksik aktardığı, —ki burada değişiklik önem kazanmakta, teleoloji var duygusu uyandırmaya yaramakta— bölümün tamamını aktaralım:

«Dedelerde olan fizyolojik değişmeler, torunlara, anatomik değişiklikler şeklinde intikal eder. Her yeni uzuv, ne yapar? Vücuttaki bütün azalara karşılıklı etkide bulunarak onları ken disi ile bir uyum içine sokar. O zaman önümüze eskisinden bambaşka yeni bir canlı türü çıkar. Meselâ insanın maymunlardan ayrı, dil ve zekâ sahibi bir varlık olmasını ele alalım. Dünya teşekkülünün dördüncü devir sonunda, ormanda yaşayan en gelişmiş bir yaratık var. Bu yaratık doğayla ilişkisinde gittikçe taş, lobut gibi bazı aletleri kullanmaya başlıyor. O zaman vücutta sırf alet kullanmaya özgü bir çift uzuv hasıl oluyor: Eller, ve el denen yeni uzuvla beraber, insan vücudunun bütün özellikleri meydana geliyor. Elleri iyice kullanmak için insan iki ayak üzerinde yürümeye başlıyor. Ayakları üstüne kalkınca, başı gövde üstünde dik tutmak gerekiyor...»

Hemen görüleceği gibi, ortada teleoloji falan yoktur. Aksine, diyalektik determinizm anlayışına uygun, karşılıklı sebep-sonuç ilişkilerini gösteren bir izah karşısındayız. İncelenen konu, organların gelişimleri içinde, karşılıklı etki-tepkileridir.

Teleolojinin alfabetik örnekleridir: Fare niçin vardır? Kedilerin tutup yemesi için! Yağmur niçin yağar? İnsanların bol ürün alması için! Bay Belge, insan niçin iki ayağı üzerinde yürümeğe başlamıştır? Ellerini iyice kullanmak için. şeklin-

deki, Kıvılcımlı'nın açıklamasını yukarıdaki teleoloji örnekleriyle aynı kategoriye sokuyor. İzahları özüne değil görünüşlerine bakarak değerlendiriyor. Yanılıyor. Bir kedi ile bir fare arasında, hiç bir *organik* ilişki, karşılıklı etki tepki yoktur, ama el ve ayak arasında vardır... Gerçekten de insan, ellerini daha iyi kullanabilmek için, sürekli ayakta hareket edebilir hale gelmiştir. Ortada ne olgu ne de metod yanlışı yoktur. Bir örnek daha verelim.

Maddeci bir bilim adamının «*Davranışlarımızın Kökeni*» diye bir kitabı var. Orada da organların gelişimindeki karşılıklı ilişkiler anlatılırken şöyle yazılıyor:

«*Omurganın, omurilik kanalını beyin ile birleştiren büyük kafa deliği, başı daha rahatça dengeleyebilmek için kafatasını nağırlık merkezini naltına doğru kaymıştır.*» Büyük kafa deliği niçin kafatasının altına doğru kaymıştır? Bazı dengeliyebilmek için. Bay Belge'ye göre olayı varış noktasıyla açıklayan bir teleoloji karşısındayız!

Bay Belge'nin eleştirilerine «*idealizm*» falan demek te yetmez. Bu anlamadan eleştirmek, bilmeden büyük büyük laflar etmek, kısaca bilgiçliktir.

Son olarak, aynı bilim adamının kitabından, M. Belgenin, bilinmez hangi nedenlerle ayağa kaldırdığı, sonra da ellerini kullandırdığı insanın nasıl ellenip, ayaklandığını görelim.

«*Ön ayakların, salt yürüme işlevinin dışında, savunma, besin bulma gibi yeni ödevler ile yükümlenmeleri zorunluluğu belirir. Sopaları, taşları aletleştirerek kullanmaya başlamak gibi...*

«*Bu gereksinmeler, ön ayaklar ile arka ayaklar arasındaki iş bölümünü koşullar.*»

«*Arka ayaklar, gittikçe salt iki ayak üzerinde yürüme işi için özelleşirlerken, ön ayaklar da, alet kullanaraktan üretimde bulunmaya zorlanırlar.*»

Belki, bu el ayak meselesi üzerinde gereğinden fazla durduk. Ama burada eleştirisinde nadir olarak görülen karşı açık-

lamasını da koyduğu, ve eleştiriler metod problemi üzerine yığıldığı için bu geniş açıklamalar gerekliydi.

Bay Belge, «*teleolojiyi*»: Kıvılcımlı'nın tarih tezinin varlığını açıklarken, 100 küsur ciltlik emeği bir «*tutarlı ve kapsamlı olam çabası*»na bağlayarak bizzat kendisi yapmaktadır.

SONUÇ

Eleştirmen M. Belge'nin, tüm eleştirisi boyunca görülen en tipik yanlışları, özellikle önemli bulduğumuz kavramlar ve olaylar çerçevesinde yoğunlaştırarak göstermeğe çalıştık. Birinci aşamada M. Belge'nin, eleştirisinin dogmatik perspektifini, ikinci aşamada, Kıvılcımlı'yı ve «klasik Marksizm»i nasıl anlamadığını, kendine (sınıfına) göre nasıl tahrif ettiğini, Kıvılcımlı'yı eleştireceğim diye *Marksizme nasıl kılıç çektiğini,* üçüncü aşamada olayları nasıl tahrif ettiğini ve son olarak, yöntemini ele aldık.

Bay Belge Birikim'deki eleştirisinin sonuç bölümünde, Kıvılcımlı'dan «sosyalist harekette yararlı olacak bir şey» kalmadığı, ya da «inanılmaz mücadele azmi», «doğmatizme karşı cesur tavrı», «mücadelenin partili olması gerektiği yolundaki kesin inancı»nın kaldığını yazıyor. Bütün bu «azim», «cesaret», «inanç» gibi etik sayılabilecek kategoriler dışında, Kıvılcımlı'nın, Kıvılcımlı'nın şahsında da 50 yıllık sosyalist hareketimizin bütün teorik ve pratik mirasını mezara gömmeye çalışıyor.

Gölmülüp gömülmediğini, bu yazı boyunca yer yer teori planında göstermeğe çalıştık. Bundan sonra pratik olarak gömülemeyeceğini de ispatlamak gerekir. Bu Belge'nin ve benzer görüştekilerin eleştirisine karşı en sağlam kanıt olacaktır.

F. ENGELSTEN MEKTUPLAR*

(*) F. Engels, **«Sosyalist Düşüncenin Gelişimi»** Çev. S. Hilâv, Sosyal Yayınları, s. 11-17.

ENGELS'TEN CONRAD SCHMİDT'E

5 Ağustos 1890

...Genel olarak, «maddeci» kelimesi, son zamanlarda Almanya'da ortaya çıkan bir çok yazarın, fazla inceleme gereği duyulmadan her şeyin yaftalanması amaciyle kullandığı bir söz haline gelmiş bulunuyor. Bir problemin üstesinden gelmek için «maddeci» sözünü kullanmak yeterli sayılıyor. Oysa, bizim tarih anlayışımız, her şeyden önce, Hegelvâri sistemler kurmaya yarayan bir basamak değil, inceleme yapılabilmesi için yol gösteren bir metotdur. Bütün tarihi yeni baştan incelemek ve çeşitli toplumsal yapıların varlık şartlarını (bu yapılara tekabül eden politik, hukukî, estetik, felsefî, dinî, v.b., görüşleri yapıların kendilerinden çıkarsamaya kalkışmadan önce) ayrıntılı bir biçimde araştırmak gereklidir. Bu konuda, şimdiye kadar pek az şey yapıldı; çünkü bu işi ciddî bir şekilde yapmak isteyen pek az kimse çıktı. Bu konuda, sayısız insanın yardım etmesi gerekiyor bize. Alan çok geniştir ve ciddî olarak çalışmak isteyen kimsenin gerçekleştireceği ve böylece kendini göstereceği çok iş vardır. Ne var ki ciddî çalışmalar yapılacağı yerde, tarihî maddecilik sözünün (her şey bir söz, bir kalıp haline getirilebilir) birçok genç Almanın elinde, cılız tarih bilgilerini (ekonomik tarih emekleme çağında olduğuna göre) en kısa zamanda sun'î bir sistem haline sokmak ve kendilerini güçlü düşünürler sanarak avunmak gibi bir işe hizmet ettiğini görüyoruz.

Daha önce gerçekten önemli bir iş yapmış olan siz, Parti üyesi olan genç yazarlar arasında, ekonomi, ticaret, tarım, sanayi ve toplumsal yapılar tarihini ve ekonomiyi incelemek zahmetine katlananların ne kadar az olduğunu mutlaka farketmişsinizdir. Kaç tanesi, Maurer'in adından daha fazlasını bilir. Herşeyi yapmak zorunda olan gazetecinin kendini beğenmişliğidir bu; başka her alanda da böyledir. Kimi zaman, bu bayların yapılanları, işçiler için fazla buldukları bile söylenebilir. Bu baylar. Marx'ın, işçiler için en iyi şeylerin bile gerektiği kadar iyi olmadığını ve mükemmel olmayan bir şeyi işçilere sunmanın bir cürüm sayılması gerektiğini düşündüğünü bilselerdi acaba ne yaparlardı!

ENGELS'TEN JOSEPH BLOCH'A

Londra, 21 Eylül, 1890

...Tarihi maddecilik anlayışına göre, tarihteki belirleyici (tayın edici) faktör, ancak son kertede (son tahlilde, son soruşturmada), maddî hayatın üretimi ve yeniden ortaya konulmasıdır. Ne Marx, ne de ben bundan fazlasını söylemiş değiliz. Herhangi bir kimse bu düşüncemizi, «ekonomik faktör *biricik* belirleyicifaktördür» şekline sokacak kadar değiştirir ve bozarsa, ileri sürmüş olduğumuz bu yargıyı, bomboş, soyut ve saçma bir söz haline getirmiş olur. Ekonomik durum temeldir ama üst yapının çeşitli bölümleri (sınıf mücadelesinin hukukî biçimi ve sonuçları) bir sınıfın zafer kazanışından sonra ortaya konmuş olan Anayasalar, v.b, hukukî şekiller ve hattâ bu mücadelelerin, mücadeleye katılanların zihninde yarattığı yansılar, politik, hukukî ve felsefî teoriler, dinî görüşler ve bunların doğma halinden sistem haline gelmelerine kadar geçirdikleri gelişmeler de tarihî mücadelelerin akışı üzerinde etkilerini gösterir ve çoğunlukla bu mücadelelerin *bi-*

çimini öncelikle belirlerler. Ekonomik hareketin sayısız rastlantılar arasından zorla ilerleyen bir şey gibi sonunda kendine içlerinden yol açtığı bütün bu faktörler arasında karşılıklı etki ve tepki vardır. Böyle olmasaydı, teorinin (maddeci tarih görüşünün) herhangi bir tarih dönemine uygulanması birinci dereceden bir denklem çözmek kadar kolay olurdu.

Tarihimizi kendimiz yapıyoruz ama herşeyden önce, sıkı sıkıya belirlenmiş öncüller ve şartlar içinde yapıyoruz. Bunlar arasında en sonunda belirleyici olanlar ekonomik şartlardır. Bununla birlikte politik şartlar ve başkaları; hattâ insanların zihinlerine çöreklenmiş gelenekler, son sözü söylememekle birlikte önemli bir rol oynarlar. Prusya Devletini şekillendiren ve geliştirmeye devam eden şeyler de tarihî şartlar ve en sonunda ekonomik şartlardır. Ama bilgiçlik taslamaya kalkışmaksızın, Kuzey Almanya'daki sayısız küçük devletler arasından başka faktörlerin etkisi olmadan sadece ekonomik zorunluk dolayısiyle en güçlü hale gelmeye ve Kuzey ile Güney arasındaki ekonomi, dil ve din (Reformdan beri) farkını görünür hale getirmeye mahkûm olan devletin ancak Brandebourg olduğunu ileri sürmek çok güçtür.

Bundan başka, son sonucun büyük sayıda bireysel (ferdî) iradenin çatışmaları sonunda ortaya çıkması yoluyla tarih gerçekleşmektedir (yapılmaktadır). Ama bu bireysel iradelerin her biri de bir takım tikel (cüz'î) varlık şartlarından örülmüştür. Bundan ötürü, tarihte, birbirleriin durmadan, çelen sayısız kuvvetlr vardır ve sonuç, yani tarihî olay, bu sayısız kuvvetlerin bir bileşkesi (muhassalası) olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan tarihî olay, *bilinçsiz* ve önünü görmeden hareket eden tüm bir kuvvetin ürünü olarak görülebilir. Çünkü, her bireyin kendi istediği şey bir başkası tarafından engellenmekte ve ortaya hiç kimsenin istemediği bir şey çıkmaktadır. Tarih, günümüze kadar, işte bundan ötürü, bir tabiat süreci (vetiresi) gibi akmış ve özü bakımından tabiatın boyun eğ-

diği ayni hareket kanunlarına bağlı kalmıştır. Ama çeşitli iradelerin, kendi maddî yapılarının ya da son kertede ekonomik olduğu görülen dış şartların (yani kendi kişisel şartları ya da genel toplumsal şartlar) etkisiyle belli bir şeyi istemeleri ve bu şeye ulaşamıyarak genel bir ortalamaya yani müşterek bir bileşke içinde eriyip gitmelerine bakarak, bu iradelerin sıfıra eşit olduklarını söylemek yanlıştır. Bunun tam tersine, bireysel iradelerin herbirini bileşkenin ortaya çıkmasına yardım etmişlerdir ve bu bakımdan onun içinde bulunmaktadırlar.

Bazı gençlerin, ekonomik gerçeğeğ hakettiğinden fazla önem vermelerinin sorumluluğunu yüklenmek bir ölçüde Marx'a ve bana düşüyor. Fikirlerimizi çürütmeğe kalkışanlara cvap verdiğimiz zaman, her şeyden önce, onların inkâr ettiği temel ilkeyi belirtmemiz ve onun üzerinde durmamız gerkiyordu. Bu sirada, karşılıklı etkiye katılan öteki faktörlerin önemini belirtmek için gerekli zamanı, yeri ve fırsatı çoğunlukla bulamıyorduk. Ama bir tarih kesitin tasvir etmek, yani pratik uygulamaya geçmek gerektiği zaman durum değişiyor ve hata yapma imkânı kalmıyordu. Ne yazık ki, birçok kimsenin, herhangi yeni bir teorinin temel ilkelerini anlar anlamaz (çoğu kere de yanlış anlıyorlar) bu teoriyi derinlemesine kavramış olduğuna ve kolayca uygulanabileceğine inandığını görüyoruz...

ENGELS'TEN HEİNZ STARKENBURG'A

Londra, 25 Ocak 1894

1. Toplum tarihinin belirleyici temeli olarak gördüğümüz ekonomik bağlantılar (münasebetler) sözünden, belli bir toplumun insanlarının geçimleri için gerekli şeyleri üretiş ve ürünleri aralarında mübadele ediş tarzını anlıyoruz (iş bölümü mevcut olduğu ölçüde). Demek ki, *bütün* üretim ve ulaş-

tırma *tekniği* bunun içinde yer almaktadır. Bizim anlayışımıza göre, bu teknik, mübadelenin olduğu gibi ürünleri bölüşümün biçimini, bunun sonuncu olarak (ilkel toplumun çözülmesinin ardından) sınıflara bölünmeyi, bunun sonucu olarak efendilik ve kölelik bağlantılarını, bunun sonucu olarak, devleti, politikayı, hukuku, v.b, belirler. Bundan başka, ekonomik bağlantıların içinde ortaya çıkıp geliştiği coğrafî temel; eski gelişim dönemlerinden arta kalan ve çoğunlukla yalnız gelenek yüzünden ya da *vis inertia* (atalet kuvveti) dolayısiyle süregiden kalıntılar ve hiç şüphesiz, bu toplumsal yapıyı kuşatan ortam da ekonomik bağlantılar içinde yer alırlar.

Sizin de söylediğiniz gibi, teknik, büyük ölçüde, bilimlerin durumun bağlıdır ama bilimler tekniğin durumu ve ihtiyaçlarına çok daha büyük ölçüde bağlıdırlar. Toplumun teknik ihtiyaçları varsa, bu ihtiyaçlar bilime, yirmi üniversiteden daha fazla yardım ederler. Bütün hidrostatik (Trocelli, v.b.) İtalya'daki dağ sellerini onaltıncı ve onyedinci yüzyıllarda düzenlemek için duyulan ihtiyaçtan doğmuştur. Elektrik hakkındaki rasyonel bilgilerimizi, ancak elektriğin teknik bir şekilde kullanılmasından sonra edindik. Ama yazık ki, Almanya'da, bilim tarihini bu bilimler sanki gökten zembille inmiş gibi yazmak alışkanlığı vardır.

2. Ekonomik şartları, tarihi gelişmeyi, son kertede etkleyen bir şey olarak görüyoruz. İimdi, ırkın kendisi de bir ekonomik faktördür. Ama burada ihmal edilmemesi gereken iki nokta vardır.

a) Politik, hukukî, felsefî, dinî, edebî, estetik, v.b. gelişmeler ekonomik gelişmeye dayanır. Ama bunların hepsi hem birbirleri, hem de ekonomik temel üzerinde etki gösterirler. Bu, ekonomik durumun asıl *neden* olmasından, *yalnız onun etki göstermesinden* ve ondan başkasının ancak pasif bir etki olmasından dolayı böyle değildir. Tam tersine, *son kertede* her zaman galip gelen ekonomik zorunluğun temeli üzerinde etki ve tepki gösterilmektedir.

Sözgelimi devlet, protctionnisme'e ya da serbest mübadele ilkesine, iyi ya da kötü bir vergi sistemine göre etkide bulunur. 1648 ile 1830 arasında Almanya'nın sefil ekonomik durumunun sonucu olan ve darkafalı Alman burjuvalarının özelliği olarak kendini gösteren bitkinlik ve güçsüzlüğün bile (bu bitkinlik ve güçsüzlük, prensler ve asillere karşı önce din bir bağlılık, sonra duygululuk ve dalkavukluk şeklinde dile gelmiştir) ekonomik sonuçlar doğurmadığı söylenemez. Bu davranış, Almanya'da Rönesansın gerçekleşmesini engellemek konusunda önemli bir rol oynamış ve devamlı sefaleti son derecesine ulaştıran Dvrim ve Napolyon savaşlarının etkisiyle kökünden sarsılmıştır. Demek ki, rahatına düşkün olanların şurada burada söylediği gibi, ekonomik durumun otomatik bir biçimde etki göstermesi değil, tam tersine insanların kendileri tarihlerini yaratmaktadırlar. Ama insanlar kendi tarihlerini, bu tarihi şartlandıran bir ortam içinde ve daha önceki gerçek şartların hazırlamış olduğu temel üzerinde yapmaktadırlar. Bu şartlar arasında yer alan ekonomik şartlar, öteki politik ve ideolojik şartların ne kadar etkisinde kalırlaras kalsınlar, yine de, son kertede, belirleyici olan ve incelediğimiz çağı anlamamıza yarıyan kökü veren şartlardır.

b) İnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar ama tarihi bugüne kadar, bütünü kapsayan bir plâna göre ve ortak bir irade (istek) ile yapmamışlardır. İnsanların çabaları, birbirini engelleyip durmaktadır; bu çeşit bütün toplumlarda *rastlantı* ile tamamlanmış ve onunla dile gelmiş bir *zorunluğun* hüküm sürmesi işte bundan ötürüdür. Bu toplumlarda raslantılarla kendini kabul ettiren zorunluk, ekonomik zorunluktan başka şey değildir. Büyük adamlar problemi denilen konuya değinmenin yeridir şimdi. Belli bir ülkede üstelik tam zamanında bir büyük adamın ortaya çıkması, tabiidir ki tam bir raslantıdır. Bu büyük adamı kaldırsak, onun yerine kullanılabilecek bir başkasını eninde so-

nunda buluruz. Bir Korsikalı olan Napolyonun, kendi savaşıyle bitkin düşmüş Fransız Cumhuriyetinin ihtiyacını duyduğu askerî diktatör olarak ortaya çıkması bir raslantıdır. Ama, Napolyon olmasaydı, onun yerine bir başkasının çıkacağı besbellidir. Çünkü, her gerekli olduğu an, adamın bulunduğunu biliyoruz. Sezar, Cromwell, Mignet, Cuizot, 1850 yılına kadar bütün İngiliz tarihçileri bu teorinin bulunması için çaba harcandığını ispat etmektedirler. Öte yandan aynı görüşün Morgan[1] tarafından bulunması, zamanın bu görüş için elverişli hale geldiğini (olgunlaştığını) ve teorinin *ortaya çıkarılmak zorunda* bulunduğunu ispat etmektedir.

Başka her çeşit raslantı ve tarihte bulunduğu ileri sürülen her çeşit raslantı için de durum aynıdır. İncelediğimiz alan ekonomiden uzaklaştığı ve soyut ideolojiye yaklaştığı ölçüde gelişmesinin daha fazla raslantı gösterdiğini ve çizdiği eğrinin zikzaklar haline döndüğünü görürüz. Ama eğrinin orta eksenini çizecek olursak, incelenen dönemin süresi uzadıkça ve *alan* genişledikçe, bu eksenin, ekonomik gelişmenin ekseninin paraleline yaklaştığını farkederiz.

[1] «Ancient City» adlı eserin yazarı Amerikalı Etnograt.

İÇİNDEKİLER

1 —	Önsöz yerine	5
2 —	Sunuş	9
3 —	V.P. Program eleştirisinin eleştirisi	13
4 —	Kuzey Amerika iç savaşı üzerine makaleler (Karl Marks)	43
5 —	Notlar	69
6 —	Birikim Eleştirisinin Eleştirisi	71
7 —	F. Engels'ten Mektuplar	149

FİATI: 15 LİRA